

TALOTON TAIDEMUSEO

LAHDEN MUSEO- JA TAIDELAUTAKUNNAN TAIDEMUSEORAKENNUSTA
KÄSITTELEVÄT PUHEENVUOROT 1950–1982.

Susanna Korhonen

Pro gradu -tutkielma

Taidehistoria/ Kulttuuripolitiikan maisteriohjelma

Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos / Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

2016

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta/Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos/ Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä – Author Korhonen, Susanna Emilia	
Työn nimi – Title Taloton taidemuseo – Lahden museo- ja taidelautakunnan taidemuseorakennusta käsittelevät puheenvuorot 1950–1982.	
Oppiaine – Subject Taidehistoria/Kulttuuripolitiikka	Työn laji – Level Pro gradu-tutkielma
Aika – Month and year 6/2016	Sivumäärä – Number of pages 79 + 3 liitettä (9 sivua)
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Lahden taidemuseo perustettiin Viipurin taidemuseosta saatujen teosten ympärille vuonna 1950. Taidemuseo sijoitettiin väliaikaisesti teknillisen virastotalon kuudenteen kerrokseen. Kaupunkiin oli suunnitteilla kulttuurilaitosten yhteisrakennus, jonka yhteyteen myös taidemuseo ajateltiin sijoittaa. Yhteishanke jäi toteutumatta ja taidemuseon väliaikaiseksi tarkoitettu sijainnista tulikin pitkäaikainen. Useat toimijat ovat ponnistelleet taidemuseon tilarealiteettien parantamiseksi. Lahden taidemuseorakennushanke on paikallisessa kontekstissa poikkeuksellisen pitkäaikainen ratkaisematon kulttuuripoliittinen hanke. Taidemuseon pysyväluontoinen tilaratkaisu on edelleen vuonna 2016 auki. Taidemuseon tilaongelmiin on esitetty ratkaisuksi taidemuseon uudisrakennuksen lisäksi myös esimerkiksi taidemuseotoiminnan sijoittamista vuokratiloihin jo olemassa oleviin rakennuksiin. Tässä tutkimuksessa analysoidaan Lahden museo- ja taidelautakunnan taidemuseon uudisrakennukseen liittyvää retoriikkaa ja sen kehittymistä vuosina 1950–1982. Museo- ja taidelautakunnan argumentaatiota tutkitaan esimerkkinä suomalaisesta kunnallisesta kulttuuripolitiikasta ja taidemuseohistoriasta. Analyysi perustuu metodisesti Jukka Törrösen pysäytetyn kertomuksen makrorakenteen ja Chaïm Perlemanin retoriikan teorioihin.</p> <p>Museo- ja taidelautakunnan taidemuseon uudisrakennushankepuhunta jakautuu neljään historialliseen kauteen; Kartano-hankekauteen, Mukkula-hankekauteen, taidekeskushankekauteen ja kulttuurikeskushankekauteen. Museo- ja taidelautakunnan argumentaatio oli aktiivisinta, runsainta ja monipuolisinta Kartano-hankekaudella, jolloin lautakunta oli hankkeen ensisijainen esittäjä ja edistäjä. Mukkula-hankekausi sai alkunsa lautakunnan ulkopuolisen kulttuuripoliittisen toimijan aloituksesta. Lautakunnan retoriikka Mukkula-hankekaudella erosi kaikista muista kausista siinä, että lautakunta reagoi esityksiin pelkästään torjuen ne. Taidekeskus- ja kulttuurikeskushankekausilla lautakunnan roolina oli kehittää taidemuseorakennushanketta yhteistyössä muiden aloitteellisten toimijoiden kanssa.</p> <p>Analysoidessani museo- ja taidelautakunnan taidemuseorakennuspuhuntaa havaitsin viisi näkökulmaa, joiden avulla lautakunta pyrki motivoimaan esitystensä vastaanottajaa esittämänsä toiminta-ohjelman toteuttamiseen. Nämä motiivinäkökulmat ovat: museonäkökulma, kaupunkisuunnittelunäkökulma, Lahden imago -näkökulma, kansallisen kulttuuripääoman näkökulma ja taloudellisen kannattavuuden näkökulma. Museo- ja taidelautakunta hyödyntää taidemuseon uudisrakennuspuheessa monia retorisia tehokeinoja, esimerkiksi runsasta sidosryhmien ja toiston käyttöä. Lautakunnan argumentaatio kehittyi monipuolisesta toteavammaksi ja kontrolloidutummaksi lähestyttäessä 1980-lukua. Museo- ja taidelautakunnan toimintakauden päättyessä 1982 taidemuseorakennukselle oli saatu varattua tontti Paavolan kaupunginosaan suunnitellusta kulttuurikeskuksesta.</p>	
Asiasanat – Keywords kulttuuripolitiikka, museorakennukset, taidemuseot, retoriikka, kunnalliset lautakunnat.	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston sähköinen JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1 Aikaisemmat tutkimukset	2
1.2 Tutkimusasetelma	4
2. SUOMALAISEN KULTTUURIPOLITIIKAN KEHITYSLINJAT JA TAIDEMUSEOHISTORIA	6
2.1 Taidekeskeinen kansallisvaltiota luova ja ylläpitävä kulttuuripolitiikka	9
2.2 Hyvinvointivaltiokeskeinen kulttuuripolitiikka	10
3. TUTKIMUKSEN AINEISTO JA METODI	14
3.1 Museo- ja taidelautakunnan rooli kunnan kulttuuripoliittisessa hallintastrukturissa	14
3.2 Tutkimusaineiston kuvaus ja rajaus	16
3.3 Pysäytetyn kertomuksen makrorakenne tutkimuksen metodina.....	18
4. TAIDEMUSEORAKENNUSHANKEKAUDET	24
4.1 Taidemuseon tulo Lahteen	25
4.2 Kartano-hanke.....	26
4.3 Mukkula-hanke	29
4.4 Taidekeskushanke	31
4.5 Kulttuurikeskushanke	32
5. MUSEO- JA TAIDELAUTAKUNNAN MUOTOILEMAT MOTIVOINTINÄKÖKULMAT	37
5.1 Museonäkökulma	38
5.1.1 Museon yhteiskunnallinen tehtävä ja merkitys	39
5.1.2 Museon näyttely- ja kokoelmatyö	42
5.1.3 Museo yleisöään varten	45
5.2 Kaupunkisuunnittelunäkökulma	47
5.2.1 Keskitetty vai hajautettu ratkaisu	48
5.2.2 Taidemuseo kaupunkitilassa	50
5.3 Lahden imago -näkökulma.....	52
5.4 Kansallisen kulttuuripääoman näkökulma	55
5.5 Taloudellisen kannattavuuden näkökulma.....	56
6. MUSEO- JA TAIDELAUTAKUNNAN KÄYTTÄMÄT RETORISET TEHOKEINOT	60
6.1 Sidosryhmät ja liittoutumat.....	60
6.2 Toisto.....	62
7. TAIDEMUSEORAKENNUSHANKEARGUMENTAATION KEHITTYMINEN.....	64
LÄHTEET.....	72
LIITTEET	

1. JOHDANTO

Museon täytyy erottautua muista kaupungin rakennuksista, että se tunnistetaan museoksi.¹

Museon sijainti kaupungissa kertoo, Marja-Liisa Rönkön mukaan, museon merkityksestä yhteisön identiteetille ja viestii myös museon laadusta.² Lahden taidemuseo on toiminut vuodesta 1950 lähtien Lahden keskustassa väliaikaisiksi tarkoitetuissa toimitiloissa. Lukuisat eri toimijat ovat vuosikymmenten ajan yrittäneet saada kaupungin päättäjiä motivoitumaan lisätilan hankkimiseen taidemuseolle. Keinoina on esitetty muun muassa uudisrakentamista ja taidemuseon sijoittamista muusta käytöstä vapautuneeseen vuokratilaan. On esitetty uusia väliaikaisratkaisuja ja lopullisia taidemuseon sijoitusehdotuksia. Tästä huolimatta Lahden taidemuseon tilakysymykset ovat edelleen vuonna 2016 ratkaisematta.

Vain harvoilla suomalaisilla taidemuseoilla on käytössä taidemuseorakennukseksi rakennettua uudisrakennusta. Suomessa esiintyvän käytännön mukaan museolle on usein osoitettu tilat jostain muusta käytöstä vapautuneeseen rakennukseen.³ Tällaisessa tilanteessa on kyse useammin siitä, että vapautuvalle tilalle etsitään käyttöä kuin siitä, että taidemuseolle etsittäisiin parhaiten soveltuvaa tilaa. Museoilla ei ole ollut mahdollisuutta valikoida tilojaan, niille on osoitettu tilat ja niihin on usein ollut tyytyminen.⁴

Uudistiloja on osoitettu noin viidelle prosentille suomalaisista museoista. Näistä noin puolet ovat taidemuseoita.⁵ Uudisrakennuksen aikaansaamista taidemuseolle voidaan pitää suomalaisen museohistorian valossa hyvin monimutkaisen ja monivaiheisen prosessin loppuunsaattamisena. Tyypillistä on, että taidemuseo sijaitsee erilaisissa tilapäisissä tilaratkaisuissa matkallaan omaan uudisrakennukseen.⁶

Museon käyttöön osoitetut tilat vaikuttavat monin tavoin tilassa harjoitettavaan museotoimintaan. Tilat voivat määrittää museon kokoelma- ja näyttelypolitiikkaa. Taidemuseorakennus osaltaan myöntää objektille taideteoksen statuksen.⁷ Museoille

¹ Museoliitto 2016.

² Rönkkö 2010, 229.

³ Rönkkö 1999, 13.

⁴ Rönkkö 2010, 231.

⁵ Rönkkö 2010, 230; 1999, 13.

⁶ Rönkkö 1999, 12.

⁷ Rönkkö 1999, 52.

annetut aineelliset resurssit, esimerkiksi tilat, ovat usein kiivaan keskustelun kohteena. Yleisessä keskustelussa ne saatetaan rinnastaa alueen yleisiin taidetiloihin esimerkiksi gallerioihin.⁸ Näistä voi syntyä, molempien tahojen kannalta epäedullisia vastakkaisasetteluja ja pattitilanteita, jotka eivät edistä kentän hankkeita vaan aiheuttavat tilanteen, jossa mikään hanke ei etene. Museon tilalliset realiteetit vaikuttavat monin tavoin museotoimintaan mutta heijastelevat myös yhteisön siihen liittämiä arvoja ja arvostuksia. Mitä enemmän yhteisö arvostaa museota ja mitä merkityksellisempänä yhteisö museota pitää omalle identiteetilleen, sitä paremmissa tiloissa museo toimii. Ei ole samantekevää millaiseen tilaan taidemuseo sijoitetaan. Myös tilojen vakauden, väliaikaisuuden tai pysyväisluonteisuuden, voidaan nähdä heijastelevan yhteisön ja päättäjien arvostusta taidemuseota kohtaan.⁹

Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, mihin erilaisiin näkökulmiin vedoten Lahden kaupungin alainen museo- ja taidelautakunta pyrki edistämään taidemuseon uudisrakennushanketta vuosina 1950–1982. Keskustelutan taidemuseorakennushankehistoriaa Lahden historiaa laajempiin kokonaisuuksiin, kulttuuripolitiikan valtakunnallisiin painopisteisiin sekä suomalaiseen taidemuseohistoriaan. Keskityn vuosina 1950–1981 toimineen museo- ja taidelautakunnan taidemuseorakennushankepuheenvuoroihin, joiden konkreettisena päämääränä on uuden taidemuseorakennuksen aikaansaaminen Lahteen. Uuden taidemuseorakennuksen lisäksi aineistosta olisi myös mahdollista tarkastella taidemuseon tilakysymysten ratkaisemista erinäisin väliaikaisin ratkaisuin, mutta tässä tutkimuksessa keskitytään nimenomaan uudisrakennusesityksiin. Hanketta perustellaan eri aikoina erilaisista näkökulmista, myös esitetyissä toiminta-ohjelmissa on suuria eroja. Poliittisille toimijoille tarjotaan erilaisia motivaatioperusteita hankkeeseen ryhtymisen puolesta.

1.1 Aikaisemmat tutkimukset

Suomalaista museohistoriaa on tutkittu jonkin verran. Aiheesta on tuotettu laajoja kehityskulkuja kartoittavia teoksia kuten Susanna Petterssonin ja Pauliina Kinasen toimittama *Suomen museohistoria*. Tutkimuskohteeltaan suppeampia mutta yksityiskohtaisempia tutkimuksia on toteutettu esimerkiksi yksittäisten museoiden historiikkien muodossa. Museonjohtaja Jouko Heinonen on kirjoittanut Lahden museoiden

⁸ Rönkkö 1999, 12.

⁹ Rönkkö 1999, 52, 131; 2010, 229.

historian, joka on julkaistu osana Lahden kulttuurilaitosten historiaa. Lahdessa on kuitenkin kaivattu lisätietoa siitä, miksi taidemuseorakennushanke on pitkittynyt. Tämän tutkimuksen yhtenä lähtökohtana oli selvittää asiaa taidemuseon perustamisesta eli vuodesta 1950 lähtien.

Merkittävimpanä suomalaiseseen taidemuseoon suuntautuvana tutkimuksena voidaan pitää Marja-Liisa Rönkön väitöskirjatutkimusta *Suomalainen taidemuseo – Louvren ja Louisianan perilliset*. Rönkkö tarkastelee taidemuseoiden merkitystä arkkitehtuurin ja museologian näkökulmasta. Tutkimus käsittelee osin samankaltaisia teemoja kuin tämä tutkimus eli sitä miten taidemuseorakennus joko synnytetään tai jätetään synnyttämättä jollekin paikalle. Rönkön tutkimuksen skaala sekä tutkittavien museoiden että ajallisen otannan osalta on kuitenkin paljon laajempi ja yleistävämpi. Käsittelen Rönkön tutkimustuloksia tarkemmin luvussa kaksi.

Tämä tutkimus tuottaa merkittävää lisätietoa fokuoituessaan yhteen taidemuseorakennushankkeeseen ja yhden toimijan, museo- ja taidelautakunnan, esityksiin hankkeesta, samalla kartoittaen taidemuseorakennuksen yleistä historiaa ja asian käsittelyä lautakunnan kulttuuripoliittisessa toiminnassa Lahdessa. Tutkimuksella on kuitenkin yhtäläisyytensä Rönkön väitöskirjan lisäksi seuraaviin tutkimuksiin.

Satu Vihavaisen pro gradu -tutkimus *Taidelaitos kunnallisbyrokratiassa – Joensuun taidemuseo 1962–1992* keskittyy myös yhden taidemuseon tilahistoriaan. Tuon tutkimuksen aineistona toimivat muun muassa Joensuun kaupungin kunnalliskertomukset, kuntasuunnitelmat ja museon johtokunnan pöytäkirjat. Molemmissa tutkimuksissa hyödynnetään Marja-Liisa Rönkön väitöskirjaa osana tutkimusten teoreettista viitekehystä. Myös tutkimusten ajallisessa rajauksessa on yhtäläisyyksiä, molemmissa tutkimuksissa keskitytään noin kolmenkymmenen vuoden ajanjaksoon yksittäisen taidemuseon historiassa. Vihavaisen tutkimus eroaa kuitenkin suuresti tästä tutkimuksesta metodisten valintojen muodossa. Vihavainen lähestyy tutkittavaa aihetta osana kunnallista infrastruktuuria hallintojärjestelmänalyysin ja organisaatiohistorian näkökulmista.

Taidemuseoita on tutkittu viitaten kulttuuripolitiikan pitkiin linjoihin esimerkiksi Kati Lehtisen pro gradu -tutkimuksessa *Aluetaidemuseot muuttuvassa maailmassa – aluetaidemuseotoiminnan vaiheet ja keskeisimmät muutoksen taustalla olevat tekijät toiminnan käynnistämisestä vuoteen 2010*. Lehtinen tarkastelee aluetaidemuseotoimintaa laajasti sekä ajallisen otannan että museokohteiden osalta.

Metodisesti yhteneväisyyksiä tällä tutkimuksella on Henna Sotamaa-Leinon *Vaalipääkirjoitukset pysäytettyinä kertomuksina – Narratologinen tutkimus kolmen sitoutumattoman sanomalehden vuoden 2006 presidentinvaaleja käsittelevistä pääkirjoituksista* pro gradu -tutkimuksen kanssa. Sotamaa-Leino soveltaa tutkimuksessaan useita narratologian menetelmiä kuten Jukka Törrösen pysäytetyn kertomuksen makrorakenteen analyysiä. Tutkimuksessaan hän hyödyntää Törrösen teorian läheistä suhdetta A.J. Greimasin narratiivisen kaavion teoriaan. Tutkimustani ja Sotamaa-Leinon tutkimusta yhdistää metodiset valinnat, toisin sanoen molemmissa tutkimuksissa hyödynnetään Jukka Törrösen luomaa pysäytetyn kertomuksen makrorakennetta ja liitetään se retoristen tehokeinojen tarkasteluun.

1.2 Tutkimusasetelma

Tarkastelen Lahden taidemuseon rakennushankehistoriaa analysoimalla museo- ja taidelautakunnan vuosina 1950–1981 luomia taidemuseorakennushanke-esityksiä. Tutkin lautakunnan käyttämiä argumentteja ja retorisia valintoja. Käsittelen aineistoa esimerkkinä Jukka Törrösen pysäytetyn kertomuksen makrorakenteen käytöstä kulttuuripoliittisessa asiantuntijatekstissä.

Pyrin vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millaisin argumentein lautakunta perustelee taidemuseon rakentamista?
2. Onko argumentoinnissa havaittavissa muutosta?

Tutkimus etenee seuraavasti. Luvussa kaksi esittelen tutkimuksessani teoreettisen viitekehyksen muodostamat suomalaisen kulttuuripolitiikan pitkät linjat ja taidemuseohistorian kehityskulun. Tutkimuksen aineiston erityispiirteisiin, lautakunnan rooliin kunnallishallinnon kulttuuripoliittisessa infrastruktuurissa paneudutaan luvussa kolme. Samassa luvussa esittelen tarkemmin myös tutkimuksen aineiston ja metodina toimivan Jukka Törrösen pysäytetyn kertomuksen makrorakenteen.

Luvussa neljä tarkastelen taidemuseon tilakysymysten historiaa keskittyen museo- ja taidelautakunnan toimintaan taidemuseorakennushankkeen parissa. Kerron myös muista toimijoista ja siitä, miten lautakunnan puheenvuorot asettuvat aiheesta käytyyn suurempaan keskusteluun. Käsittelen taidemuseon historian kronologisessa järjestyksessä lähtien taidemuseon perustamisesta ja päätyen 1980-luvun alkuun, jolloin

museo- ja taidelautakunta lopetti toimintansa. Olen jakanut Lahden taidemuseon uudisrakennushankehistorian tältä ajalta neljään erilliseen hankekauteen, jotka ovat: Kartano-hanke, Mukkula-hanke, taidekeskushanke ja kulttuurikeskushanke. Näistä kaksi ensimmäistä saa nimensä taidemuseolle suunnitellusta sijainnista kun taas kaksi viimeistä saavat nimensä sen mukaan, minkä nimisen kokonaisuuden osaksi taidemuseota niissä kaavailtiin.

Luvussa viisi esittelen aineistosta löytämäni tärkeimmät motivointinäkökulmat, joihin vetoamalla lautakunta on pyrkinyt edistämään taidemuseorakennushanketta samalla motivoiden esitystensä vastaanottajaa esitetyn toimintaohjelman toteuttamiseen. Motivointinäkökulmat ovat museonäkökulma, kaupunkisuunnittelunäkökulma, kulttuurikaupunkinäkökulma, kansallisen kulttuuripääoman näkökulma ja taloudellisen kannattavuuden näkökulma. Luvussa kuusi esittelen lautakunnan tärkeimmät retoriset tehokeinot, joilla lautakunta pyrkii tukemaan argumentaatiotaan taidemuseorakennushankkeen yhteydessä. Luvussa seitsemän käsittelen lautakunnan harjoittaman taidemuseorakennushankepuheen kehittymistä ja siinä esiintyviä muutoksia. Luvussa kahdeksan arvioin tutkimusta, sen onnistumista ja lisätutkimuksen tarvetta.

2. SUOMALAISEN KULTTUURIPOLITIIKAN KEHITYSLINJAT JA TAIDEMUSEOHISTORIA

Kulttuuripolitiikan käsite on esiintynyt niin poliittisissa kuin tutkimuksellisissa teksteissä toisesta maailmansodasta lähtien. Kulttuuripoliittisella toiminnalla ja sisällöillä on tätä pidemmät juuret.¹⁰ Alan toimijoilla ja tutkijoilla on ollut monenlaisia tulkintoja käsitteen sisällöstä ja käytöstä. Simo Häyrysen mukaan kulttuuripolitiikka on elimellinen osa maan yhteiskuntapoliittista kokonaisuutta.¹¹

[..] Kulttuuripolitiikka pyrkii tunnistamaan kulttuurisia asetelmia ja ongelmia, joihin tarpeen vaatiessa puututaan erilaisia poliittisia, taloudellisia tai tiedollisia resursseja hyödyntäen.¹²

Kulttuuripolitiikka on sääntelyä, jossa tietty asiantuntijajoukko muodostaa erilaisin sisänotoin ja poissuljennoin kuvaa kulttuurisista ilmiöistä ja olosuhteista, ja pyrkii siten parantamaan niitä jonkin ympäristön muokkaaman tarkoituksenmukaisuuden pohjalta.¹³

Kulttuuripolitiikka rajautuu vain harvoin tiukasti määriteltyjen normien sisälle. Kulttuuripoliittiset prosessit ovat laaja-alaisia ja siten usein levittäytyvät myös muille politiikan alueille. Perinteisesti kulttuuripolitiikkaan liittyvinä politiikan aloina on pidetty esimerkiksi sivistyspolitiikkaa (ent. koulutuspolitiikka), talouspolitiikkaa ja sosiaalipolitiikkaa.¹⁴

Tutkijat ovat muotoilleet suomalaisesta kulttuuripolitiikasta pitkiä kehityslinjoja. Kulttuuripolitiikan monimuotoinen ja muuttuva kenttä tarjoaa perustan monenlaisille tulkinnoille. Suurin osa tutkijoista jakaa 1800–1900-lukujen kulttuuripolitiikan kolmeen tai neljään pitkään linjaan. Tutkijoiden on mahdollista kuvailla eri ajanjaksoja määrittävää, ajalle tyypillistä kulttuuripolitiikkaa. Kulttuuripolitiikan toimintaihanteena voidaan pitää esimerkiksi yhteisön kulttuuristen mahdollisuuksien ja palvelujen mahdollisimman optimaalista järjestämistä.¹⁵ Kulttuuripolitiikan ja sen muutosten kuvailu on samalla kulttuurikäsitteen merkitysten muutosten seuranta; se mikä milloinkin katsotaan kulttuuriksi, hyväksi, suotavaksi tai pahaksi kulttuuriksi, näkyy vahvasti kulttuuripolitiikan

¹⁰ Bennett 2014, 14.

¹¹ Häyrynen 2006, 12–13.

¹² Häyrynen 2006, 10.

¹³ Häyrynen 2006, 65.

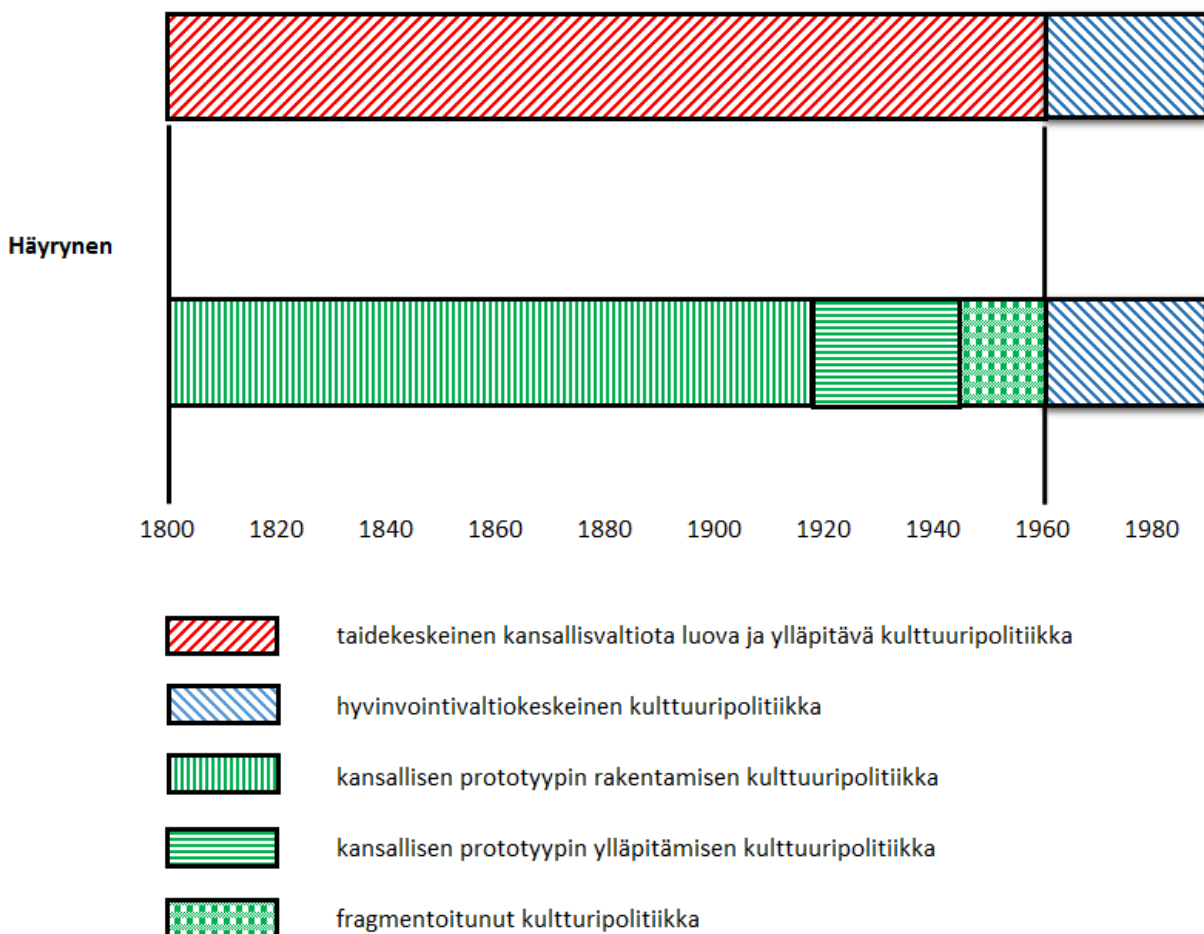
¹⁴ Häyrynen 2006, 12–13.

¹⁵ Häyrynen 2015, 9.

sisällöissä.¹⁶ Muutokset kulttuuripolitiikassa vaikuttavat muun muassa taidemuseoihin kohdistuviin odotuksiin, vaatimuksiin ja käsitykseen siitä, millaisia resursseja ylipäättänsä on relevanttia suunnata taidemuseoiden kehittämiseen.¹⁷ Kulttuuripolitiikan muutoksia voidaan pitää kulttuuristen prioriteettien muutoksina.¹⁸

Kuvio 1 osoittaa miten Anita Kankaan ja Esa Pirneksen luomat kulttuuripolitiikan pitkät kehityslinjat vertautuvat Simo Häyrysen käsitykseen kulttuuripolitiikan muotoutumisesta. Häyrysen käsitys suomalaisen kulttuuripolitiikan kehittymisestä on pirstaloituneempi verrattuna Kankaan ja Pirneksen esittämään. Tutkijoita yhdistää kuitenkin muun muassa hyvinvointivaltiokauden alun ajoittaminen 1960-luvulle.

Kangas & Pirnes



Marja-Liisa Rönkkö vertaa suomalaista taidemuseohistoriaa kansainväliseen museokehitykseen. Kansainvälisenä museokehityksenä Rönkkö esittää; arkaaisen vaiheen, varhaisen modernin vaiheen, klassisen modernin vaiheen ja postmodernin

¹⁶ Bennett 2014, 14.

¹⁷ Lehtinen 2012, 43.

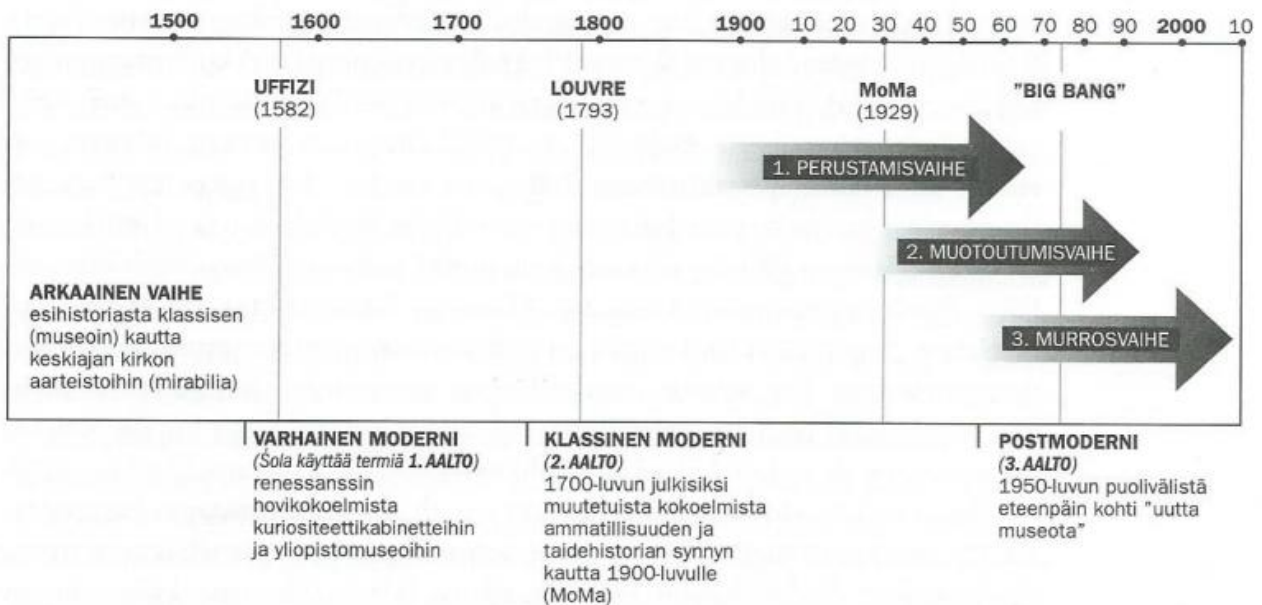
¹⁸ Bennett 2014, 15.

vaiheen. Hänen mukaansa suomalainen taidemuseokehitys sijoittuu kokonaisuudessaan kansainvälisen museaalisen kehityskulun postmoderniin aaltoon. Suomalaisen taidemuseohistorian Rönkkö jakaa kolmeen eri vaiheeseen; perustamisvaihe 1800-luvun lopulta 1960-luvulle, muotoutumisvaihe 1930-luvulla jatkuen aina 1900–2000-lukujen taitteeseen ja murrosvaiheeseen, joka alkoi 1960-luvulta kohti nykypäivää.¹⁹

Kuvio 2 esittää Marja-Liisa Rönkön²⁰ käsityksen suomalaisen taidemuseon kehitysvaiheista. Rönkkö vertaa suomalaista taidemuseohistoriaa kansainväliseen kehityskulkuun.

Eurooppalaisen museon syntyhistoria

(vrt. Pearce 1992, 20) ja suomalaisen taidemuseon sijoittuminen siihen:



Tämän tutkimuksen aineisto keskittyy pääosiltaan hyvinvointivaltiokeskeisen kulttuuripolitiikan pitkään linjaan mutta heijastelee myös varhaisempaa suomalaista kulttuuripolitiikkaa. Lahden taidemuseon historia alkaa suomalaisen taidemuseokehityksen siirtyessä perustamisvaiheesta muotoutumisvaiheeseen. Museo- ja taidelautakunta oli erityisen aktiivinen 1950–60-luvuilla, jolloin se loi lukuisia esityksiä taidemuseorakennuksen puolesta. Nämä esitykset muodostavat kuvan paikallisesta kulttuuripoliittisesta kontekstista, jossa taidemuseorakennus on yksi hanke muiden joukossa, mutta hanke ja tapa, jolla lautakunta pyrkii sitä edistämään, heijastelee myös valtakunnallisen kulttuuripolitiikan kehityslinjoja. Seuraavissa alaluvuissa 2.1 ja 2.2

¹⁹ Rönkkö 1999, 17.

²⁰ Rönkkö 1999, 17.

käsittelemän suomalaisen kulttuuripolitiikan kehittymistä yhdessä suomalaisen taidemuseokentän rakentumisen kanssa.

2.1 Taidekeskeinen kansallisvaltiota luova ja ylläpitävä kulttuuripolitiikka

Suomalaisen kulttuuripolitiikan ensimmäinen kausi ajoittuu 1800-luvulta 1960-luvulle. Tätä ensimmäistä kautta määrittää niin sanotun korkean taiteen tukemisen politiikka. Niin kulttuuripolitiikan kuin taidemuseonkin kehityslinjat ovat kietoutuneet taiteen määritelmän ja roolin kehityslinjoihin. Ensimmäisen kulttuuripolitiikan pitkän linjan aikana kulttuuripoliittisilla toimilla pyrittiin sivistämään ja valistamaan kansaa, samalla tukien ja osallistuen kansallisvaltion ja kansallisen identiteetin luomiseen.²¹

Simo Häyrynen jakaa Kankaan ja Pirneksen esittämän suomalaisen kulttuuripolitiikan ensimmäisen kauden kahteen eri osaan; kansallisen prototyypin rakentamisen (n. 1809–1917) ja kansallisen prototyypin ylläpitämisen kausiin (1918–1960.).²² (Katso kuvio 1.) Kansallisen prototyypin rakentamisen kaudella kansansivistysaate oli suuressa roolissa. Kansakuvan luominen ei enää riittänyt sivistyneistöpiireille vaan kansaa alettiin aktiivisesti valistaa luodun kansakuvan mukaiseksi.²³

Mari Hatakan mukaan Pariisin maailmannäyttely vuonna 1900 oli Suomen itsenäisyydestä haaveilevalle väestölle todellinen voimainnäytös. Suomalaiset halusivat todistaa olevansa samalla kehitystasolla muiden sivistysvaltioiden kanssa. Oman kulttuurin valjastaminen itsenäisyys Hankkeeseen oli keskeistä. Sillä voitiin osoittaa suomalaisten kulttuurinen, teollinen ja taiteellinen kapasiteetti.²⁴

Siirryttäessä Häyrysen kansallisen prototyypin ylläpitämisen kaudelle voidaan havaita useita muutoksia aikaisempaan verrattuna. Ideologinen aateilmasto muuttui radikaalisti sodan jälkeen Suomen irtautuessa aggressiivisiakin muotoja saaneesta nationalismista.²⁵ Kansallispatriottisen kulttuurin heikentymisen myötä uudenlaisen alueellisuuden ja alueiden kehittämisen merkitys korostui. Uustraditionalismi liitettiin tietoisesti maakuntien kehittämiseen. Kotiseudun merkitystä korostamalla pyrittiin aikaansaamaan kansalaisen sitoutuminen omaan kotiseutuunsa ja sen kautta laajempaan kansakuntaan.²⁶ Voidaan sanoa, että paikalliset hankkeet, joita tuotettiin paikallisia asukkaita varten ja heidän

²¹ Kangas & Pirnes 2015, 24.

²² Häyrynen 2006, 135.

²³ Häyrynen 2006, 37.

²⁴ Hatakka 2007.

²⁵ Rönkkö 1999, 21.

²⁶ Häyrynen 2006, 138, 148.

alueelle kuulumisen tunteen vahvistamiseksi, saivat nyt aikaisempaa enemmän painoarvoa.

Sodanjälkeisessä maassa kyti ajatus Suomesta yhtenä maailman moderneimpana maana.²⁷ Tätä unelmaa lähdettiin maassa tavoittelemaan moninaisin keinoin, joiden keskiössä oli suomalaisen sivistyksen ja kulttuurin korostaminen ja kehittäminen. Suomen oli tärkeä näyttää kykenevältä, sivistyneeltä ja kilpailukykyiseltä valtiolta. Tämä heijastui muun muassa kaupunkirakentamiseen, joka sai mahtipontisiakin piirteitä. Valtiollisen itsenäisyyden aika nosti taiteen, urheilun ja arkkitehtuurin keskeisiksi itsenäisyyden osoittimiksi.²⁸

Taiteen merkittävimmän tehtävän ja tavoitteen katsottiin olevan kansallisen henkisen yhtenäisyyden luominen eli kansan yhdistäminen.²⁹ Ajan merkittävimmät taidemuseohankkeet; Ateneumin (1887) ja Viipurin taidemuseon (1930) perustaminen heijastelivat kansallisidentiteetin luomisen ideologiaa. Molemmissa tapauksissa taiteen taloksi rakennettiin suuri arvokkuutta henkivä kivrakennus. Rakennuksia itsessään voidaan pitää arkkitehtuurisina taidonnäytteinä. Nämä monumentaaliset taidemuseorakennukset ovat suomalaisen taidemuseon perustamiskauden (katso kuvio 2) merkkitapauksia.³⁰

Häyrysen mukaan on harhaanjohtavaa käsitellä vuosia 1944–1960 yhtenäisenä kulttuuripolitiikkana. Hänen mukaansa sotien jälkeistä ajanjaksoa kuvaa kulttuuripolitiikan fragmentoituminen, lukuisien kilpailevien suuntausten, linjavetojen ja hankkeiden esiinmarssi. Kulttuuripoliittiset toimijat eivät enää asettuneet yhden suuntauksen taakse samassa määrin kuin aikaisemmin.³¹

2.2 Hyvinvointivaltiokeskeinen kulttuuripolitiikka

1960–1990-luvuille Kangas ja Pirnes sijoittavat hyvinvointivaltiota painottavan kulttuuripolitiikan, joka on samalla kulttuuripolitiikan toinen pitkä linja. Kansainvälisesti samansuuntaiseen, toisen maailmansodan jälkeiseen, kulttuuripolitiikkaan siirryttiin jo

²⁷ Rönkkö 1999, 21.

²⁸ Häyrynen 2006, 143.

²⁹ Rönkkö 1999, 25.

³⁰ Rönkkö 1999, 17; 2010, 241–242.

³¹ Häyrynen 2006, 145–147.

1950-luvulla.³² Kulttuurin katsottiin olevan asia, josta koko kansa voi hyötyä ja sen sisältö määrittyi tälläkin kaudella ensisijaisesti taiteen kautta. Kulttuurin katsottiin koostuvan niin sanotun korkean taiteen parhaista saavutuksista. Nämä saavutukset haluttiin kulttuuripolitiikan keinoin jakaa mahdollisimman monen saavutettavaksi, esimerkiksi hajauttamalla kulttuurilaitoksia maan sisällä eri paikkakunnille. Voidaan sanoa, että kulttuuridemokratia ja kulttuuripalveluiden saavutettavuus olivat tälle kaudelle tyypillisiä kulttuuripoliittisia käsitteitä ja tavoitteita³³.

Tähän ajankohtaan sijoittuu myös suomalaisen taidemuseon muotoutumisvaihe. Marja-Liisa Rönkkö pitää muotoutumisvaihetta suomalaisen taidemuseolaitoksen merkittävimpänä, koska sen aikana käynnistyi museoalan niin sanottu big bang eli museokentän suuri kasvupyrähdys. Tätä on nimitetty myös museokentän postmoderniksi käännteeksi. Mari Hatakan mukaan postmoderni käänne aikaansai räjähdysmäisen kasvun Suomen museolaitoksissa. Muotoutumisvaihe on ollut merkityksellinen aikakausi myös modernin museoarkkitehtuurin syntyiselle ja vakiintumiselle.³⁴ Museo- ja taidemuseoyksiköjä syntyi lukuisille paikkakunnille, ei enää pelkästään suuriin ja perinteikkäisiin kulttuurikaupunkeihin. Museoalan kehitys pyrki osaltaan vastaamaan kulttuuripolitiikan virtauksiin tarjoamalla helposti saavutettavia kulttuuripalveluita.

Häyrysen mukaan kulttuuritoimintojen hajauttamispolitiikka oli keskeistä suomalaisessa kulttuuripolitiikassa 1860-luvun kansakoululaista lähtien. Hajauttamiskäytännöt nousivat kuitenkin erityisen voimakkaasti esiin esteellisyyden, saavutettavuuden ja kulttuuridemokratian käsitteiden kautta 1960-luvulla. Kulttuuri haluttiin saattaa kaikkien kansalaisten saavutettavaksi. Myös alueellinen eriytyminen nousi ilmiöksi. Väestön epätasainen asettuminen ja yhteiskunnan olemassa olevat aluerakenteet eivät mahdollistaneet saavutettavuuden ihanteen täyttymistä.³⁵ Siinä missä suomalaisen kulttuuripolitiikan ensimmäinen kausi käytti taidetta ja kulttuuria yhtenäisen suomalaisen identiteetin ja valtion luomiseen, käytettiin niitä toisen pitkän linjan aikana sitomaan erilaisia sosiaaliryhmiä hyvinvointivaltiohankkeeseen.³⁶

Nykyisen kaltainen kulttuuripolitiikka syntyi 1960-luvulla dramaattisten yhteiskunnallisten muutosten myötä. Yleinen kaupungistuminen, koulutetun väestön ja palveluammattien

³² Kangas & Pirnes 2015, 24–26.

³³ Kangas 2014, 161.

³⁴ Rönkkö 1999, 17.

³⁵ Häyrynen 2015, 83.

³⁶ Kangas & Pirnes 2015, 26–27.

huomattava lisääntyminen yhdistettynä demokraattiseen ideologiaan, aikaansai suuria muutoksia niin kulttuuripoliittisissa valta-asetelmissä kuin asiantuntijuuden asemoitumisessa. Häyrysen mukaan niin kutsuttua hyvinvointivaltiollista nyrjähdystä voidaan pitää yhtä merkittävänä kulttuuripoliittisena murroskautena kuin itsenäistymistä.³⁷ Muutoksessa ei ollut vain kulttuuripolitiikka vaan prosessissa luotiin täysin uusi valtionintressi kansakuvineen. Vastuu alueellisen ja sosiaalisen tasa-arvon toteutumisesta sijoitettiin yhteiskunnalle. Julkisen suunnittelun ja kontrollin rakenteita oli siis päivitettävä.³⁸ Valtion tukipolitiikka suhteessa paikallistason toimijoihin muuttui; tukijärjestelmiä luotiin ja jo olemassa olevia järjestelmiä uusittiin. Kuntiin luotiin viimeistään 1960-luvulla asianmukainen kulttuuripoliittinen hallintajärjestelmä lautakuntineen. Tämä hallinnollinen infrastruktuuri tuli vahvistamaan kunnan kulttuuritoimea, jotta tämä selviäisi julkisesti tuetun taiteen yhteiskuntavastuusta.³⁹ Useissa kunnissa oli jo 1900-luvun alkupuolella perustettuna nuoriso- ja liikuntasektorit, joista tuli kulttuurisektorin merkittäviä yhteistyökumppaneita kulttuurin edistämishankkeissa.⁴⁰

Häyrynen korostaa kulttuuripolitiikan ja sivistyspolitiikan (ent. koulutuspolitiikan) yhteistä taustaa. Hänen mukaansa koulutuspolitiikan suuri murros peruskoulu-uudistuksen muodossa oli yksi keskeisimmistä yhteiskuntapolitiikan ilmiöistä 1960-luvulla. Tuolloin kulttuuripolitiikkakin miellettiin usein koulutuspolitiikaksi. Peruskoulu-uudistuksen keskiössä oli ajan kulttuuripolitiikkaakin määrittävä ideologia palveluiden tasa-arvoisesta saavutettavuudesta, demokraattisesta uudistuksesta.⁴¹ Häyrysen mukaan 1960-lukulaista kulttuuripolitiikkaa yhdistää optimismin henki.⁴² Tämä näkyy hänen mukaansa esimerkiksi siinä, että suurella peruskoulu-uudistuksella uskottiin voitavan ratkaista useita ajan kulttuuripoliittisia ongelmakohtia samanaikaisesti.

1970-luvulle siirryttäessä optimistinen asemoituminen alkoi haalistua, samalla myös kulttuuripolitiikan sisäiset ideologiset erilaisuudet alkoivat lieventyä. Kulttuuripoliittisissa käytännöissä siirryttiin kasvavassa määrin yleisiin yhteiskuntapolitiikan käytäntöihin esimerkiksi suhteessa resurssien hankintaan, hankkeiden verkostoitumiseen ja kokonaissuunnitelmien laatimiseen. 1980-luvulle tultaessa hyvinvointivaltion idea oli

³⁷ Häyrynen 2006, 149–150.

³⁸ Häyrynen 2006, 150.

³⁹ Häyrynen 2015, 83.

⁴⁰ Kangas & Pirnes 2015, 25–26.

⁴¹ Häyrynen 2015, 127.

⁴² Häyrynen 2006, 152.

rappeutunut Häyrysen mukaan.⁴³ Erilaiset monitoimitilat olivat ajalle tyypillisiä saavutettavuusideologian ilmentymiä. Kulttuurikeskuksilla haluttiin tasa-arvoistaa kulttuuripalvelujen asiakkaiden vierailustaan saama hyöty.

Järjestäytynyt, valtakunnallinen ja museoalaan erikoistunut kulttuuripoliittinen toiminta museomääritelmiseen ja museopoliittisine toimintaohjelmiseen käynnistyi Suomessa todenteolla vasta 1970-luvun lopulla. Vuonna 1981 julkaistiin ensimmäinen valtakunnallinen museopoliittinen ohjelma. Erikoistuneen valtakunnallisen linjauksen puuttuessa paikallisten määritelmien ja kulttuuripoliittisten toimien merkitys korostui. Kulttuuripolitiikkaa muokkasivat voimakkaasti muut kuin valtiotason toimijat kulttuuripolitiikan alkuvaiheissa, muistuttavat Kangas ja Pirnes⁴⁴. Paikallisilla toimijoilla, esimerkiksi järjestöillä, lautakunnilla ja yksityishenkilöillä oli suuri rooli kulttuuripolitiikan määrittelyssä ja linjaamisessa.

⁴³ Häyrynen 2006, 153–154.

⁴⁴ Kangas & Pirnes 2015, 24.

3. TUTKIMUKSEN AINEISTO JA METODI

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen aineiston, metodin ja niiden valintaan vaikuttaneet seikat. Määrittelen ensinnä tutkimuksen kannalta relevantit aspektit lautakunnan roolista ja tehtävästä kunnallisessa hallintorakenteessa. Alaluvussa 3.2 esittelen tutkimusaineiston ja sen rajaukseen vaikuttaneet tekijät. Alaluvussa 3.3 käsittelee nousee tutkimuksen metodivalinnat.

3.1 Museo- ja taidelautakunnan rooli kunnan kulttuuripoliittisessa hallintastrukturissa

Tässä tutkimuksessa kunnan ja kaupungin käsitteitä käytetään toisilleen rinnastettavina. Kunnat voidaan jakaa maalais- ja kaupunkikuntiin. Lahden tapauksessa on kyse kaupunkikunnasta. Hallinnollisesti Lahden kaupunki vastaa kuntansa ja kuntalaistensa hallinnoimisesta.⁴⁵ Tässä tutkimuksessa käytän kunta-termiä käsitellessäni Lahden kaupungin hallinnallista kokonaisuutta ja asemaa valtakunnallisessa hallintastrukturissa. Kunnat ovat itsehallinnollisia yksiköitä, jotka saavat toteuttaa omaa harkintaoikeuttaan alaisuuteensa kuuluvien hankkeiden toteuttamisessa. Kulttuuripoliitikasta vastaa kuntalaisten valitsema päätösvaltaa käyttävä valtuusto. Kaupunginhallitus vastaa Lahden hallinnosta ja taloudenhoidosta sekä valtuuston päätösten valmistelusta ja täytäntöönpanosta. Kaupunginhallituksen alaisuudessa toimivat lautakunnat ja johtokunnat sekä niiden toimikunnan ja jaostot. Kuntien itsehallinnollisuus antaa kunnille ja kuntien päättäjäille mahdollisuuden tehdä omia painotuksia esimerkiksi siinä, millaista kulttuuritoimintaa he haluavat kunnassaan tukea tai vastaavasti tukahduttaa.

Tarkasteltaessa kunnan kulttuuripoliittisen toimijan, museo- ja taidelautakunnan, luomia arkistoaineistodokumentteja on oltava tietoinen lautakunnan asemasta kunnallisessa päätöksenteossa. Museo- ja taidelautakunta oli kunnan kulttuuripoliitikassa asiantuntijatoimija, jolta odotettiin laajaa asiantuntijuutta. Tämä näyttäytyi esimerkiksi kykyinä arvottaa kentän eri hankkeita, tehdä niistä realistisia esityksiä ja ajaa kaupungin laajempaa etua ja kehitystä. Erikoistuneiden lautakuntien on ajettava oman kenttensä hankkeita ja pidettävä oman alansa puolta kaupungin suunnittelussa ja toiminnassa. Lautakunnan oli asiantuntijana vakuutettava kaupunginhallitus argumentaatiollaan, tästä

⁴⁵ Minilex 2016.

syystä lautakunnan oli ensinnä uskottava itse ajamaansa asiaan ja ilmaistava tämä esityksissään. Kannanotto, tietynlainen subjektiivinen näkökulma, on välttämättömyys taivuttelevalle tyylille. Asemoituminen myös motivoi vastaanottajaa toimimaan esitetyllä tavalla ja synnyttää päämääriä kohtaan intohimoja.⁴⁶

Lautakunta asemoi itsensä asiantuntijaksi mutta ei tällä pyrkinyt nousemaan esitystensä vastaanottajien yläpuolelle. Lautakunnalla itsellään ei ollut valtaa päättää taidemuseorakennushankkeen toteuttamisesta, se kuului kaupungin hallintoelimille kuten kaupunginvaltuustolle ja kaupunginhallitukselle. Lautakunnalle oli tarkoituksenmukaista, että heidän esityksensä otettiin vastaan, että heille tuli käsitys siitä, että vastaanottajat kuulevat lautakunnan esitykset ja ymmärtävät esitysten sisällön. Puhujakuvan asiantuntijapainotus ja lautakunnan ulkopuolisten asiantuntijoiden tuominen keskusteluun oli keskeistä.

Lautakuntatyöskentely ja siihen osallistuminen oli rajatun joukon etuoikeus ja velvollisuus. Kuka tahansa ei voinut osallistua lautakuntatyöskentelyyn vaan siihen valittiin tai nimitettiin toimijat kunnan poliittisista toimijoista. Keskustelun foorumi, kunnan kulttuuripoliittinen päätöksentekoprosessi, antoi keskustelulle, sen sisällölle ja siinä käytettäville retorisisille valinnoille rajat. Olen koostanut lautakunnan jäsenistöstä ja lautakunnan toimikausista erillisen liitteen (Liite 1). Museo- ja taidelautakunnan kokoonpanossa, toimikausien pituudessa ja kaupunginvaltuuston jäsenten valitsemisessa on ollut erilaisia käytäntöjä. Suurin muutos käsittää Lahden organisaatiomuutoksen, joka muutti erityisesti museo- ja taidelautakuntaan nimitettyjen valintaa. Vuodesta 1975 eteenpäin kaupunginvaltuusto päätti museo- ja taidelautakunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan nimittämisestä. Kahden varajäsenen systeemistä siirryttiin samalla kolmen henkilökohtaisen varajäsenen järjestelmään.

Myös museojohtajalla on ollut suuri vaikutus taidemuseorakennushankkeen sisällöissä ja hankkeen yleisessä etenemisessä. Tutkimusotannon sisällä (1950–1981) museonjohtajina ovat Lahdessa toimineet: Jouko Tolvanen (1956–1971), Risto Koskinen (1971–1972) ja Jouko Heinonen (1972–2007). Ajalla 1949–1956 taidemuseon intendenttinä toimivat Uno W. Grönroos (1949), Vihtori Ahponen (1950) ja Heikki Liimatta (1950–1956).⁴⁷ 1950–1956 museota lautakunnassa pääasiallisesti edusti vahtimestari-museonhoitaja Viljo Salmi.

⁴⁶ Sulkunen & Törrönen 1997, 72.

⁴⁷ Heinonen 2006, 533.

Museo- ja taidelautakunnan tehtävänä on ollut esityksillään luoda käsitys taidemuseorakennushankkeesta kannattavana kulttuuripoliittisena hankkeena, joka on yhdenmukainen suotavan kulttuurin ja kulttuuritoiminnan tukemisen kanssa. Lautakunta argumentoi taidemuseorakennushankkeen puolesta pyrkien nostamaan sen Lahden kulttuurihankkeiden hierarkian kärkisijoille.

3.2 Tutkimusaineiston kuvaus ja rajaus

Taidemuseon perustamisen myötä Lahteen perustettiin museo- ja taidelautakunta, jonka vastuulla oli Lahden museo- ja taidetoiminnan kehittäminen kunnan kulttuuripoliittisen koneiston osana. Ennen taidemuseon ja lautakunnan perustamista Lahdessa toimi vain Lahden museo -nimellä toiminut kulttuurihistoriallinen museo, jonka nimi muutettiin taidemuseon perustamisen myötä historialliseksi museoksi. Ennen vuotta 1950 kaupungin museotoimen kehittämisestä vastasi museon johtokunta. Museo- ja taidelautakunnan jälkeen museon asiaa on edistänyt museolautakunta 1982–1993, kulttuurilaitosten lautakunta 1993–2000, kulttuurilautakunta 2001–2013 ja liikunta- ja kulttuurilautakunta 2014-.

Keskityin aineistoa valitessani miettimään sitä, mikä aineisto tarjoaisi mahdollisuuden tarkastella niitä toimia, joita taidemuseon tilakysymysten ratkaisun eteen on Lahdessa tehty. Halusin keskittyä kulttuuripoliittiseen toimintaan ja edetä kronologisesti taidemuseon perustamisesta kohti nykypäivää. Tästä syystä valitsin aineistokseni museo- ja taidelautakunnan arkistoaineiston. Tarkoitukseni oli jatkaa lautakuntien arkistoaineiston parissa mahdollisimman lähelle nykypäivää. Oletin, että arkistoaineistossa ei tapahtuisi niin merkittäviä sisällöllisiä muutoksia että käsiteltyjen sisältöjen retorinen vertailu kävisi mahdottomaksi. Oletukseni virheellisyys ilmeni kun etenin museo- ja taidelautakunnan arkistosta museolautakunnan arkistoon ja tätä seuranneeseen kulttuurilaitosten lautakunnan arkistoon. Pöytäkirja-aineisto muuttui radikaalisti, sisällöstä poistuivat kertomukselliset ja tilanteita seuraavat piirteet. Pöytäkirjoissa ei enää käyty keskustelua, ei tehty uusia aloitteita vaan pikemminkin seurattiin, hyvin kontrolloidusti ja järjestelmällisesti, esimerkiksi eri yksiköiden kävijämääriä ja määrärahoja. Taidemuseorakennukseen liittyvät esitykset siirtyivät pöytäkirjojen sisällöstä erilaisiin erillisiin toiminta- ja pääomasuunnitelmiin. Pöytäkirjoissa itsessään kirjoitettu teksti oli vähäistä, painopiste oli erilaisissa taulukoissa. Esiintyvä kieli muuttui passiivivoittoiseksi. Tekstiä esiintyi lähinnä

yksiköiden vuosikertomuksissa, jotka nekin muuttuivat pian toimintakertomuksiksi, niiden muoto ja kieli tulivat kontrolloiduksi, enää ei sanoitettu esimerkiksi kaupunginmuseon vuoden suurimpia huolia ja pettymyksiä vaan pikemminkin keskityttiin kuvaamaan museon toimintaa. Päätin käyttää museo- ja taidelautakunnan toimintakautta tutkimukseni ajallisena rajauksena. Tutkimuksen aineistoksi halusin nimenomaan tekstimuotoista kulttuuripolitiikka, joka on retoriikaltaan monimuotoista, ei vain toteavaa vaan myös manipuloivaa. Vaikka tutkimukseni ei tästä syystä käsittele kuin noin 30 vuotta taidemuseorakennushankkeen reilussa 60-vuotisessa historiassa, koen että tiukka ajallinen rajaus mahdollistaa sekä kulttuuripoliittiseen puheen analyysin että yksityiskohtaisemman sen yksityiskohtaisemman tarkastelun.

Pöytäkirja-aineisto on monella tavalla ainutlaatuinen tiedonlähde. Tutkimukseen valikoidut pöytäkirjadokumentit esityslistoineen ja liitteineen kertovat taidemuseorakennushankepuheen lisäksi pöytäkirjakulttuurin muutoksista, jotka ovat liitettävissä laajempiin kehityskaariin kontrollin lisääntymisestä kulttuuripolitiikassa. Lautakunnan pöytäkirja-aineistossa käsitellään lukuisia eri teemoja. Taidemuseorakennushankkeen lisäksi arkistoaineisto tarjoaa mielenkiintoista aineistoa Lahden kaupungin taidetoiminnan varhaisesta kehityksestä aina kaupunkirakentamisen prosenttiperiaatteeseen. Museotoimintaa käsitellään ja pyritään edistämään arkistoaineiston sisällä moninaisin tavoin ja sisällöin. Lautakunta muotoilee esityksiä muun muassa henkilökunnan lisäämisestä, turvalukkojen asentamisesta ja vuokratilojen saamisesta taidemuseolle. Tässä tutkimuksessa keskityn kuitenkin vain lautakunnan omiin taidemuseorakennushanke-esityksiin, joiden tavoitteena on uuden taidemuseorakennuksen aikaansaaminen Lahden taidemuseolle, ja lautakunnan muotoilemiin lausuntoihin, jotka koskevat lautakunnan ulkopuolella tehtyjä taidemuseorakennushanke-esityksiä tältä ajalta.

Taidemuseorakennusteemaan sopivia lautakunnan laatimia dokumentteja on arkistoaineistossa runsaasti. Päädyin rajaamaan kaupunkisuunnitteluun liittyvät pitkän – ja keskipitkätähden toimintasuunnitelmat, museon vuosikertomukset samoin kuin erinäiset talousarvioesitykset tutkimusaineiston ulkopuolelle. Halusin nostaa tutkimuksen keskiöön lautakunnan taidemuseorakennushanke-esitykset, joissa lautakunta pyrkii motivoimaan lukijaansa, pääasiallisesti kaupunginhallitusta, esittämänsä toimintaohjelman toteuttamiseen. Tutkimuksen primääriaineisto koostuu 17:sta erilaisesta lautakunnan muotoilemasta taidemuseorakennushanke-esityksestä (Katso liite 2). Näistä seitsemän

käsitteli Kartanon kaupunginosaan sijoittuvaa taidemuseorakennusta. Kaksi käsitteli puolestaan taidemuseon sijoittamista Mukkulan kaupunginosaan. Taidekeskukseen keskittyi kaksi esitystä ja kulttuurikeskusta käsiteltiin kuudessa esityksessä. Ydinaineiston valintaperusteena oli se, että lautakunta esityksessään käsitteli taidemuseorakennushanketta ja myös esitti ajatuksensa tai valmisteli ajatuksensa esittämistä jollekin lautakunnan ulkopuoliselle taholle.

Tutkimusotannan sisällä tapahtui monia suuria muutoksia, niin lautakunnan kokoonpanossa ja toiminnan painopisteissä kuin pöytäkirja-aineistossa konkreettisesti. 1950-luvun aineisto koostuu lähinnä pöytäkirjoista, joissa puhuja ja vastaanottaja ovat selvillä. Aloitteita luonnosteltiin ennen niiden lähettämistä kaupunginhallitukselle ja kaupunginhallitukselta tulleet vastaukset kirjattiin pöytäkirjaan tiedonantoina. Nämä tutkimuksen varhaisimmat pöytäkirjat tarjoavat paljon arvokasta informaatiota juuri luonteenomaisen kuvailevuutensa vuoksi. 1960-luvulla pöytäkirjojen oheen tulivat esityslistat, pöytäkirjoihin otsikoinnit ja alleviivauksia itse pöytäkirjateksteihin.

1960-luvun lopulla tutkitun aineiston painopiste muuttui siten, että museo- ja taidelautakunta ei enää ollut ainoa toimija, joka aktiivisesti ajoi taidemuseorakennushanketta. Tästä syystä myös aineisto muuttui niin, että lautakunnan luomien taidemuseorakennushanke-esitysten rinnalle nousi myös muiden luomia esityksiä. Muiden esitykset eivät kuulu tutkimusaineistoon, mutta mielenkiintoisena näyttäytyvät lautakunnan muiden esityksiä kommentoivat lausunnot. Näissä asiakirjoissa museo- ja taidelautakunta on edelleen puhujana mutta vastaanottajana toimii kaupunginhallituksen lisäksi myös aloitteen luonut taho, esimerkiksi 1970-luvulla taidekoulun ja taidemuseon yhdistämistä pohtinut työryhmä.

3.3 Pysäytetyn kertomuksen makrorakenne tutkimuksen metodina

Tutkimusaineiston luonne vaatii sellaisen teoria- ja metodipohjan, johon tukeutuen analyysi pääsee pureutumaan aineiston erikoisluonteeseen. Tutkimuksessa keskitytään museo- ja taidelautakunnan retoriikan tarkasteluun. Lautakuntatyöskentelyn toimintatapa edellytti esitysten huolellista valmistelua. Lautakunnan oli tähdättävä mahdollisimman kattavien, vakuuttavien ja motivoivien taidemuseorakennushanke-esitysten luomiseen. Lautakunnan tuli myös vältellä esityksen sisäisiä ristiriitoja, sillä nämä olisivat voineet aikaansaada koko esityksen hylkäämisen. Lautakunnan luomien esitysten esittäminen kaupunginhallitukselle

tapahtui kirjallisesti. Vaikka esityksiä on mahdollista käsitellä puheenvuoroina, on huomattava, että keskusteluyhteys oli hidas, lautakunta ei voinut täydentää esitystään spontaanisti kaupunginhallituksen käsitellessä asiaa vaan mahdolliset täydennykset oli esitettävä pääsääntöisesti kirjallisesti. Jukka Törrösen luoma pysäytetyn kertomuksen makrorakenne mahdollistaa tutkimusaineiston monipuolisen analyysin. Törrösen mukaan pysäytetyn kertomuksen makrorakenne on mahdollista lukea ulos ja analysoida manipulatiivisista, tulevaisuuteen ja jonkin muutoksen aikaansaamiseen tähtäävistä puheenvuoroista. Tutkimuskohteena voi olla niin puhuttu puhe kuin kirjoitettu puheenvuorokin.⁴⁸

Tutkimusperinteenä retorinen analyysi on pysäytetyn kertomuksen makrorakennetta laajempi ja moniulotteisempi. Retorisen analyysin rajoja on vaikea määritellä, sillä lähes kaikki sanoihin tai asioiden ilmaisuun keskittyvä tutkimus kuuluu laajasti käsitetyn retorisen tutkimuksen piiriin. Retoriikan kohteena voidaan pitää kaikkea viestintää, jolla pyritään vaikuttamaan yhteen tai useampaan ihmiseen, muuttamaan heidän ajatuksia jostakin aiheesta tai ohjaamaan heidän toimintaa.⁴⁹ Tässä tutkimuksessa tarkastellaan argumentaatiota, museo- ja taidelautakunnan taidemuseorakennushankeretoriikkaa, pysäytetyn kertomuksen makrorakenteen näkökulmasta. Retorinen analyysi ja pysäytetyn kertomuksen makrorakenne ovat sisällöltään osin päällekkäisiä. Esittelen seuraavassa tämän tutkimuksen kannalta keskeisimmät metodivalinnat.

Retoristen keinojen tutkimista pidetään kriittisenä ja erittelevänä tekstin ja sen vaikutusten analyysinä. Tutkimuskohteena ovat sellaiset tekstit, joilla tekstin luoja eli retori pyrkii lisäämään tai vähentämään yleisön vakuuttuneisuutta jostakin asiasta.⁵⁰ Retoriikassa argumentoinnin päämääränä nähdään tietyn toiminnan aikaansaaminen tai vähintäänkin toimintavalmiuden, tahtotilan luominen.⁵¹ Retorin on valmisteltava esityksensä siten, että siinä esitetty asia vaikuttaa harkinnan arvoiselta ja vakuuttavalta.⁵² Argumentoinnin tehokkuutta voidaan arvioida tarkastelemalla argumenttien vaikuttavuutta, eli sitä, miten hyvin ne ovat vakuuttaneet yleisönsä ja tavoittaneet päämääränsä.⁵³ Kulttuuripoliittisten hankkeiden toteutumista ei voida kuitenkaan pitää ainoastaan argumentaation laadun mittarina. Hankkeiden hierarkiaan ja toteutumiseen kunnallisessa päätöksenteossa

⁴⁸ Törrönen 2000.

⁴⁹ Perelman 1996, 181.

⁵⁰ Zimmerbauer 2008, 31.

⁵¹ Perelman 1996, 19.

⁵² Zimmerbauer 2008, 31.

⁵³ Perelman 1996, 8.

vaikuttavat lukuisat eri tekijät. On silti merkityksellistä tarkastella lautakunnan argumentaatiota aikansa kulttuuripolitiikan esiintymänä ja pitkäaikaisena paikallisena hankkeena.

Retoriikan tutkimus keskittyy siihen, millä tavoilla asioista puhutaan, mitä retorisia resursseja ja strategioita hyödynnetään; kiinnostavana ei näyttäydy se pitävätkö esitetyt väitteet paikkaansa.⁵⁴ Toisin sanoen propositioiden totuusarvo ei ole keskeistä tässä tutkimuksessa. Kielellisissä ilmauksissa on aina kyse valinnasta. Retori valitsee mitä sisällyttää argumentaatioonsa ja mitä jättää sen ulkopuolelle; millaisen kuvan maailmasta ja kuvattavasta kohteesta tai ongelmasta hän luo.⁵⁵ Kulttuuripoliittisessa toiminnassa voidaan puhua myös poliittisesti ajattelemisen taidosta, jossa on kyse hankkeiden merkittäviksi politisoinnista ja tematisoinnista, asiayhteyteen sopivien käsitteiden käytöstä, vastustuksen ennakoimisesta ja oman kannan perustelusta.⁵⁶ Kielenkäytöllä on erilaisia areenoita, joilla kullakin on oma kielenkäytön ilmapiiristä ja preferenssinsä. Kielenkäytön voidaan ajatella rutinoituvan tietynlaiseksi tietyissä tilanteissa. Retorin on valittava tilanteeseen sopiva kieli ja puhumisen tapa, jotta hän voi saavuttaa tavoitteensa.⁵⁷

Pysäytetyssä kertomuksessa retori esittää käsityksensä todellisuudesta, jossa on jokin ongelma. Hän kuvailee miten ongelma vaikuttaa nykytilanteeseen, esimerkiksi miten se uhkaa yhteisöä. Retori saattaa kuvata tilanteen hyvin kriittiseksi ja kestäättömäksi, ikään kuin tilanne tasapainoilisi veitsenterällä. Tilanteeseen esitetään myös ratkaisu, toiminta-ohjelma, jota noudattamalla tilanne ratkeaisi. Ongelmalähtöisyyden lisäksi pysäytetyn kertomuksen keskiössä on unelman eli objektipäämäärän kuvailu. Pysäytetyn kertomuksen ainutlaatuisuus liittyy faktan konstruointiin eli faktuaalistamiseen. Faktan konstruointia, esitetyn ilmaisua itsestäänselvänä tosi-asiana, pidetään yhtenä keskeisenä retorisenä tehokeinona, joka sekä tehostaa esitettyä asiaa, että suojaa sitä vastaväitteiltä. Vaihtoehdottomuusretoriikan onnistuessa esitetty asia vaikuttaa niin tosi-asialliselta, ettei sen kyseenalaistaminen tule esityksen vastaanottajan mieleen.⁵⁸

Kuvattuaan uhkatilan ja objektipäämäärän, retori esittää toiminta-ohjelmansa ja faktuaalistaa tulevaisuuskuvan. Esimerkkinä: meillä on ongelma A, unelmana C, toteuttamalla toimintaohjelman B saavutamme unelman C. Tulevaisuus esitetään siis

⁵⁴ Jokinen 1999, 129.

⁵⁵ Häyrynen 2006, 65.

⁵⁶ Palonen 1996, 137.

⁵⁷ Heikkinen 2007, 10.

⁵⁸ Törrönen 1997, 236–238, 244–246.

kiistattomana faktana; saavutamme objektipäämäärän C, jos, ja vain jos, toimintaohjelma B toteutetaan retorin esittämässä muodossa.⁵⁹ Vastaavasti retori voi kuvailla miten ongelma A pahenee, mikäli toimintaohjelma B:hen ei ryhdytä. Faktan konstruointia on mahdollista tehdä yksittäisin ilmauksin, mutta katson, että Törrösen pysäytetyn kertomuksen rakennetta käytettäessä se läpäisee koko ilmaisun. Kyseenalaiseksi ei jätetä kuvattua ongelmaa, objektipäämäärää, eikä toiminta-ohjelmaa tulevaisuuskuvineen. Törrösen sanoin:

Pysäytettyä kertomusta käytetään tavallisesti strategisiin, päämäärärationaalsiin ja välineellisiin päämääriin. Siihen sisältyy yhteisymmärrykseen tähtäviä, dialogisia Aspekteja, mutta manipulatiiviseksi ja yksiaäniseksi tekstuaaliseksi vallankäytöksi sen tekee se, että siinä toiminnan suunta ja keinot esitetään tavallisesti vääjäämättöminä ja vaihtoehdottomina. Toiseuden ääniä ja muita mahdollisia toimintatapoja saatetaan kuunnella, mutta ne alistetaan palvelemaan omaa päämäärää.⁶⁰

Pysäytetyn kertomuksen käyttö on tyypillistä vakuuttelevalle tai suostuttelevalle argumentaatiolle, jolla pyritään aikaansaamaan jokin muutos maailmassa. Pysäytetyn kertomuksen makrorakenne voi siis esiintyä tulevaisuuteen keskittyvissä (future-orientated) vakuuttavissa teksteissä.⁶¹ Pysäytetyn kertomuksen käyttäminen on, tekstin kirjoittajalle, vain harvoin tietoinen tehokeino. Sen käyttöä tutkimalla on mahdollista analysoida argumentaatiota ja siinä käytettyjä keskeisiä retorisia valintoja ja tehokeinoja.

Pysäytetyn kertomuksen makrorakenne kuuluu narratologian tutkimusperinteeseen ja perustuu A.J. Greimasin strukturalistiseen semiotikkaan. Pysäytetyn kertomuksen makrorakenteessa kertomuksella tarkoitetaan esitystä, tekstiä ja sen sisältöä. Perinteisessä sadussa subjektina eli aktanttina ovat tarinamaailman sisäiset hahmot kuten pieni punahilkka. Pysäytetyn kertomuksen makrorakenteessa subjekti sijaitsee tarinamaailman ulkopuolella. Toisin sanoen aktantti on tekstin tai esityksen vastaanottaja.⁶²

Pysäytetyn kertomuksen voima piilee huolellisessa valmistelutyössä. Esitys laaditaan aina tilannekohtaisesti. Argumentaatio ja sen sisältämät retoriset tehokeinot räätälöidään vastaanottajaa silmälläpitäen. Tarkoituksena on luoda esityksen vastaanottajasta tarinan aktantti, joka lukiessaan esitystä muodostaa tunnesiteen esitettyyn asiaan siinä määrin, että hän tarinan pysähtyessä, lähtee itse ajamaan asian esitettyyn loppuun, toteuttaa

⁵⁹ Törrönen 2000, 87.

⁶⁰ Törrönen 1997, 245–246.

⁶¹ Törrönen 2000, 83–84.

⁶² Törrönen 2000, 82–84.

esityksessä ilmaistun toimintaohjelman.⁶³ Kertomus jätetään siis vaille loppuratkaisua. Vastaanottajalle esitetään ongelma, kerrotaan miten se haittaa yhteisöä ja miten tilanne voi vielä pahentua. Toisaalta esitetään myös ratkaisu tilanteeseen ja kerrotaan miten tämä ratkaisu hyödyttäisi yhteisöä. Vastaanottajalle voidaan luoda rooli tekstiin, hänet voidaan kuvata esimerkiksi sankarina tai vastaavasti tuhoajana, mikäli hän ei ryhdy toteuttamaan esitettyä toimintaohjelmaa.⁶⁴

Yleisesti pysäytetyllä kertomuksella pyritään sulauttamaan kertomuksen todellisuus vastaanottajan todellisuuteen siten, että tekstin esittämä toimintaohjelma sisältyisi vastaanottajana todellisuuteen ja vaikuttaisi siellä hänen toimintaan. Tavoitteena on siis luoda esitys niin vetoavaksi, että vastaanottaja haluaa asettautua ikään kuin subjektiksi subjektin paikalle, jatkaa tarinassa aloitettua juonta ja hyväksyä esitetyn toimintaohjelman omakseen. Ideaalitapauksessa tunneside tekee tästä toimintaohjelmasta sellaisen, että vastaanottaja kokee ohjelman omakseen, eikä itsen ulkopuolelta tulleeeksi.⁶⁵

Törrösen mukaan pysäytetty kertomus luo sosiaalista todellisuutta voimakkaasti, sillä se ei tyydy vain kuvailemaan maailman oloja vaan tähtää jonkin konkreettisen muutoksen aikaansaamiseen.⁶⁶ Retorista puhetta pidetään usein tunteisiin vetoavana tai jopa viettelevänä; puheena, jolla pyritään luomaan yleisön ja esitettävän asian välille side, joka ei perustu vain faktatietoon. Tällaisella suostuttelevalla puheella pyritään siis vaikuttamaan siihen miten asiat tulisi nähdä, miten asioihin pitäisi suhtautua ja miten toimia. Poliittisessa puheessa pysäytettyä kertomusta käytetään yleisesti, kun halutaan motivoida vastaanottajaa tekemään päätöksiä niin sanotun paremman maailman ja valoisamman tulevaisuuden vuoksi.⁶⁷ Pysäytetty kertomus on vaikuttavimmillaan silloin kun retori saa luotua mielikuvan siitä, että kuvattu tilanne on ryöstäytymässä täysin hallinnasta, jos vastaanottaja ei ryhdy toimintaan.⁶⁸

Törrönen liittää pysäytetyn kertomuksen intohimoiseen kielenkäyttöön.⁶⁹ Intohimoinen kielenkäytössä ja tunteisiin vetoamisessa ei ole kyse yhdestä kiinteästä formaatista, se on pikemminkin kuvaus hyvin laajasta ja monimuotoisesta kentästä, jossa on suurempia auki sanoitettuja ja epäsuorempia, hienovaraisempia ja rivienvälistä luettavissa olevia keinoja.

⁶³ Törrönen 2000, 86–87.

⁶⁴ Törrönen 2000, 96.

⁶⁵ Törrönen 1997, 236–237; 2000, 96.

⁶⁶ Törrönen 2000, 95.

⁶⁷ Törrönen 1997, 221.

⁶⁸ Törrönen 1997, 237–238.

⁶⁹ Törrönen 2000, 81.

Ciceron mukaan ihmiset ratkovat elämänsä ongelmia pikemminkin sisäisen emotionin vallassa kuin tukeutumalla tuttuun auktoriteettiin, ennakkotapaukseen tai normistoon.⁷⁰

Ciceron sanomaa voidaan pitää liioiteltuna mutta sen kautta nähdään pysäytetyn kertomuksen tavoite; saada ihmiset motivoitua niin tiedon kuin tunteenkin tasolla, niin että he heittäytyvät innokkaasti ja motivoituneina esitetyn toiminta-ohjelman toteuttamiseen.⁷¹

Tekstille, jossa hyödynnetään pysäytetyn kertomuksen makrorakennetta, on tyypillistä myös se, että se pyrkii motivoimaan ja voimaannuttamaan esityksensä vastaanottajaa vedoten moniin erilaisiin näkökulmiin. Retori voi rakentaa esityksensä siten, että siinä esitetty toimintaohjelma näyttäytyy ainoana tapana saavuttaa parempi tulevaisuus.⁷²

Manipulatiivista retoriikkaa on tutkittu pitkään. Törrösen teoria tarjoaa uudenlaisia tulokulmia tähän teemaan. Tässä tutkimuksessa avaan museo- ja taidelautakunnan käyttämiä motivointinäkökulmia, joihin vedoten lautakunta pyrkii edistämään taidemuseorakennushanketta. Tarkasteluun otan myös lautakunnan esittämät toimintaohjelmat, lautakunnan käyttämät retoriset tehokeinot sekä lautakunnan esittämät taidemuseo-unelmat ja lautakunnan taidemuseon tilarealiteetteihin liittämät uhkakuvat.

Pekka Sulkunen käsittelee tulkintojen tekemistä todeten, että jotain tulkintoja voidaan pitää kiinnostavimpina kuin joitakin toisia mutta mikään tulkinta ei ole ainoa oikea. Tutkijan tekemät tulkinnat ovat hänen omiaan ja riippuvaisia siitä tiedosta ja taidosta mitä hänellä on käytettävänä. Sulkusen mukaan tutkijalla on oltava käytössään resursseja, jotka ylittävät tutkittavan aineiston rajat, jotta tämä voisi tehdä mielenkiintoista sosiaalisen todellisuuden tutkimusta. Sosiaalisen todellisuuden tulkinta tuo tutkittavasta esiin jotain, jonka olemassaolo voisi jäädä muuten täysin huomaamatta. Tutkijan tulkinnat ovat aina myös uusien tulkintojen kohteena.⁷³

⁷⁰ Törrönen 1997, 235.

⁷¹ Törrönen 1997, 236–237.

⁷² Törrönen 2000, 84.

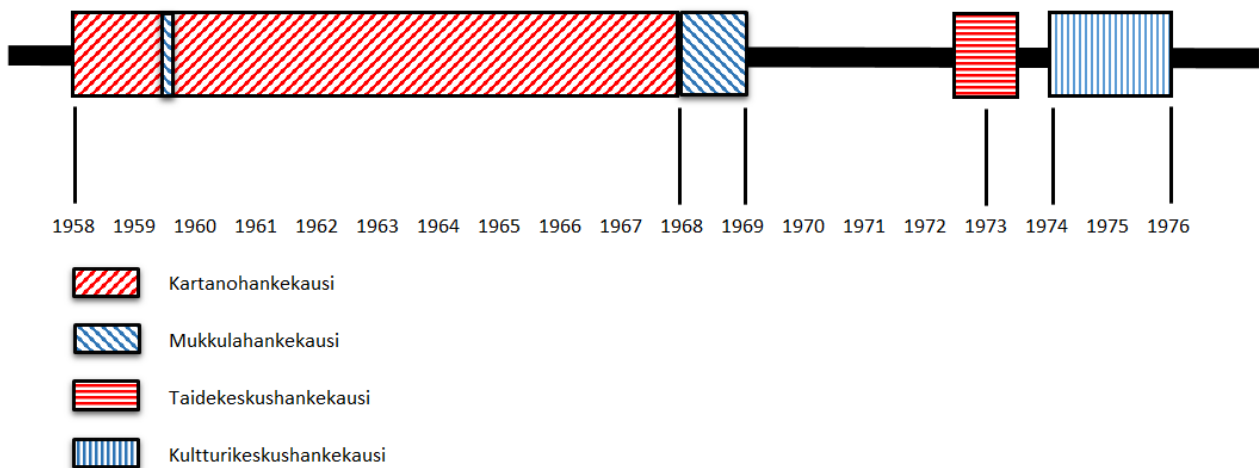
⁷³ Sulkunen 1997, 21.

4. TAIDEMUSEORAKENNUSHANKEKAUDET

Tässä luvussa esittelen museo- ja taidelautakunnan taidemuseorakennushistorian tärkeimmät vaiheet tutkimuksen ajallisen rajauksen sisällä. Käytän jatkossa museo- ja taidelautakunnasta pelkistettyä ”lautakunta”-nimitystä. Tässä esitetty historia perustuu suurimmaksi osaksi lautakunnan pöytäkirjoihin ja muihin arkistoaineistoon tallentuneisiin dokumentteihin. Tässä luvussa esitellään aineistosta nousseet taidemuseorakennushankekaudet. Tämän lisäksi esiin nostetaan lautakunnan luomat toimintaohjelmat eli lautakunnan kulloiseenkin tilanteeseen esittämä toimintasuositus. Taidemuseorakennushankekausi voi saada nimensä lautakunnan ulkopuoliselta toimijalta, toisin sanoen hankekauden keskeinen aloite on voinut tulla lautakunnan ulkopuolelta, mutta toimintaohjelmanä tässä tutkimuksessa pidetään vain lautakunnan muotoilemaa tilannekohtaista suositusta. Tämä luku esittelee merkittävimmät toiminta-ohjelmat, joita lautakunta on esittänyt taidemuseorakennushankkeen tiimoilta. Lautakunnan tavoitteena näyttää olevan taidemuseorakennuksen aikaansaaminen lautakunnan omin, itsemääräämin ehdoin. Kaikki muiden toimijoiden esittämät toimintaohjelmat eivät saaneet lautakunnalta hyväksyntää.

Tämän luvun painopiste on lautakunnan toiminnassa mutta esille nostetaan myös lautakunnan keskustelukumppanien tärkeimmät puheenvuorot. Lautakunnan taidemuseorakennushanke-esityksiä käsitellään tässä tutkielmassa puheenvuoroina osana laajempaa keskustelua. Tutkimuksessa huomioidaan minkälaisen keskustelun osana ne toimivat ja siltä osin kun lautakunta esittää vastauksen jonkin toisen tahon esitykseen, kuvaillaan pääpiirteitään, mitä kyseiset tahot ovat esittäneet. Esitän historian mahdollisimman yksinkertaisesti, pääpiirteissään. Moninaisen historian avaaminen edellyttää tutkijalta valintojen tekemistä. Tässä luvussa esittelen tämän tutkimuksen kannalta keskeisimmät poiminnot lautakunnan taidemuseorakennushankehistoriasta.

Kuvio 3. Ohessa oleva kuvio esittää hankekausien esiintymisen tutkimusaineiston ajallisen rajauksen sisällä. Pitkäkestoisimpana nähdään Kartano-hanke, Mukkula-hanke jakautui kahteen erilliseen esiintymään. Taidekeskus- ja kulttuurikeskushankkeet esiintyvät erillisinä vaikkakin teemallisesti samankaltaisina.



4.1 Taidemuseon tulo Lahteen

Suomalaiset taidemuseot on usein perustettu jonkin yksityisen keräilijän taidekokoelman ympärille.⁷⁴ Lahden taidemuseo perustettiin poikkeuksellisesti suuresta suomalaisesta taidemuseosta, Viipurin taidemuseosta pelastettujen taideteosten ympärille. Sodan alta evakuoituidet teokset hakivat pysyväluontoista sijoituspaikkaa useita vuosia sotien jälkeen. Monet kaupungit osoittivat kiinnostusta Viipurin taidemuseon teoksia kohtaan mutta lopulta valintaa tehtiin Lahden ja Hämeenlinnan kaupunkien välillä.⁷⁵ Lahden kaupunginhallitus valtuutti kaupunginjohtaja Olavi Kajalan käymään neuvotteluja Viipurin Taiteen ystävien ja Viipurin hoitokunnan kanssa teosten sijoittamisesta Lahteen perustettavaan taidemuseoon.⁷⁶ Hämeenlinna kävi samanaikaisesti vastaavia neuvotteluja. Viipurin kaupungin selvitysmies teki sisäministeriölle 1949 joulukuussa esityksen, jonka mukaan kaupunkien, joihin Viipurin taidemuseon ja kulttuurihistoriallisen museon esineitä sijoitetaan, osaksi jää museohuoneistojen hankkiminen, teosten konservoiminen, kokoelman vakuuttaminen sekä esillepano niin, että nämä ovat avoinna yleisölle.⁷⁷

Lopulta Viipurin taidemuseon kokoelmat jaettiin Lahden ja Hämeenlinnan kaupunkien kesken. Molemmat kaupungit perustivat taidemuseonsa näiden teosten ympärille. Hämeenlinnassa taidemuseo päätettiin sijoittaa C. L. Engelin suunnittelemaan viljamakasiiniin. Ratkaisu oli poikkeuksellisen onnistunut ja se sai suurta huomiota

⁷⁴ Pettersson 2010, 191.

⁷⁵ Heinonen 2006, 519–523.

⁷⁶ Kertomus Lahden kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1948, 31.

⁷⁷ Heinonen 2006, 522.

aikalaismediassa. Rakennus nostettiin jopa arvostetun Arkkitehti-lehden kansikuvaksi.⁷⁸ Lahteen sijoitettu taidekokoelma sisältää 1800- luvun ja 1900-luvun alkupuolen kotimaista ja ulkomaalaista taidetta. Kokoelmassa on teoksia muun muassa Akseli Gallen-Kallelalta, Eero Järnefeltiltä, Ferdinand von Wrightiltä ja Tyko Salliselta.⁷⁹

Lahden taidemuseo perustettiin vuonna 1950 osana suomalaisen taidemuseon muotoutumisvaihetta (Katso kuvio 2). Lahdessa suunniteltiin laajaa kulttuuritoimijoiden yhteisrakennushanketta, jossa taidemuseo olisi toiminut yhdessä teatterin ja konservatorion kanssa.⁸⁰ Suurin sotien jälkeinen jälleenrakentamisen kausi ajoittuu Lahdessa 1940- ja 1950-luvuille. Näinä vuosina Lahdessa jouduttiin pääasiallisesti keskittymään sairaaloiden ja muiden elintärkeiden elementtien rakentamiseen. Tästä syystä Lahden taidemuseolle kunnostettiin väliaikaiseksi tarkoitettu huoneisto vastavalmistuneesta sähkölaitoksen yhteydessä sijaitsevasta virastotalosta kaupungin keskustasta.⁸¹ Tämä ullakkohuoneisto jakaantui kahteen osaan ja siitä noin 2/3 osaa oli taidemuseokäytössä ja 1/3 osaa toimi vuokrattavana taidetilana, taidehallina, joka oli ainoa laatuaan koko kaupungissa.⁸²

Taidemuseon väliaikaiset tilat osoittautuivat monin tavoin ongelmallisiksi museokäyttöön heti museotoiminnan alettua. Ensimmäisinä vuosina Lahden museo- ja taidelautakunta keskittyi väliaikaisen taidemuseotilan konkreettisiin korjaustoimiin. Ajatuksena näytti olleen se, että tilat olivat todella väliaikaiset mutta niitä tulisi korjata ja parannella, jotta ne voisivat toimia taidemuseon käytössä. Kulttuurilaitosten yhteisrakennushanke näytti unohtuneen, jääneen kaukaiseksi haaveeksi.

4.2 Kartano-hanke

Museo- ja taidelautakunta esitti vuonna 1958 Lahden kaupungin museotoimen, historiallisen museon ja taidemuseon, keskittämistä kaupungin ydinkeskustaan Lahden Kartanon päärakennukseen ja sen välittömään läheisyyteen.⁸³ Tämä oli lautakunnan ensimmäinen varsinainen kaupunginhallitukselle suunnattu taidemuseorakennushankeesitys. Lahden Kartano sijaitsee aivan kaupungin ydinkeskustassa, linja-autoaseman ja

⁷⁸ Rönkkö 1999, 156.

⁷⁹ Lahden museot 2016.

⁸⁰ Heinonen 2006, 521.

⁸¹ Kertomus Lahden kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1947, 59.

⁸² Korhonen 2012, 88–89.

⁸³ LKKA, museo- ja taidelautakunta, pöytäkirja 21.5.1958, 73§.

Pikku-Vesijärven puistoalueen läheisyydessä. Kartanorakennus oli tuolloin koulukäytössä⁸⁴. Lahden museoyksiköt sijaitsivat väliaikaisiksi tarkoitetuissa rakennuksissa. Historiallinen museo sijaitsi Möysän kaupunginosassa, jonne museo oli siirretty suojaan sodalta.⁸⁵ Taidemuseo sijaitsi kaupungin keskustassa, mutta sen toimitilat virastotalon ullakolla olivat hyvin hankalasti saavutettavat, eikä taidemuseo saanut näkyvyyttä katukuvassa.

Kaupunginhallitus antoi 16.12.1959 teknillisten ja kiinteistöasian lautakunnalle tehtäväksi alkaa suunnitella Kartanon kunnostamista museokäyttöä varten sekä selvittää museoiden keskittämistä. Lautakunta esitti vuoden 1960 alussa tilaohjelman tämän suunnitteluprosessin perustaksi. Suunnitelmassa museoyksiköt käsiteltiin ensin erikseen ja lopuksi käytiin läpi yhteiset tilavaatimukset. Tilojen esittelyn yhteydessä esitettiin vaatimukset esimerkiksi valonlähteiden ja muiden kytkentöjen suhteen. (Katso liite 3.)

Vuodesta 1961 eteenpäin lautakunta argumentoi sen puolesta, että historiallisen museon toiminta sijoitettaisiin varsinaiseen Kartanorakennukseen ja taidemuseota varten rakennettaisiin uudisrakennus Kartanon välittömään läheisyyteen.⁸⁶ Taidemuseorakennukseen lautakunta olisi sijoittanut molempien talojen vaatimat asiakaspalvelutilat. Lautakunta argumentoi voimakkaasti museon toimintamuotojen monipuolistamisesta esittämällä esimerkiksi erillisiä näyttelysaleja vaihtuville ja pysyville näyttelyille, samoin kuin erillistä näyttelytilaa veistoksille ja grafiikalle. Lautakunta esitti myös luentosalin ja kahvilan lisäämistä osaksi taidemuseorakennusta.⁸⁷

Lautakunnan esityksessä nämä rakennukset muodostaisivat museokokonaisuuden, joka keskeisen sijaintinsa ja museotoiminnan keskittämisen kautta palvelisi niin lahtelaista kulttuurinälkäistä väestöä kuin myös muualta tulevia matkailijoita. Museokokonaisuuden sijoittamista Kartanon alueelle lautakunta perusteli sekä keskeisellä sijainnilla, josta museotoiminta hyötyisi, että rakennuksen itsensä historiallisella luonteella. Lautakunnan mukaan museotoiminta tarjoaisi alueelle sen luonteelle ja laadulle sopivaa toimintaa. Lautakunta vetosi moniin kansallisesti merkittäviin kulttuurialan auktoriteetteihin argumentoidessaan Kartanohankkeen puolesta. Myös vuonna 1950 hyväksytyyn

⁸⁴ LKKA, museo- ja taidelautakunta, pöytäkirja 21.5.1958, 73§.

⁸⁵ Heinonen 2006, 528.

⁸⁶ LKKA, museo- ja taidelautakunta, pöytäkirja 17.5.1961, 85§.

⁸⁷ LKKA, museo- ja taidelautakunta, pöytäkirja 13.1.1960, 8§.

asemakaavaan, jossa museo on merkitty Kartanon alueelle, vedottiin toistuvasti.⁸⁸ Museokokonaisuudesta muodostuisi, lautakunnan mukaan, juuri tällä paikalla matkailunähtävyys, joka auttaisi kaupunkia saavuttamaan matkailu-alaan liittyviä tavoitteitaan.⁸⁹

Lautakunta toisti taidemuseorakennuspuheenvuoroissaan osittain samoja sisältöjä, mitä se käytti ensimmäisessä esityksessään. Merkittävää on huomata, että lautakunta pyrki edistämään hanketta kokonaisuutena. Tästä syystä museokokonaisuusesityksistä on vaikea eritellä vain taidemuseoon liittyvää argumentointia. Lautakunta hyödynsi vain harvoin eriteltyä argumentaatiota museoyksiköistä.

Kartanohankkeen edistäminen jatkui voimallisesti myös tulevina vuosina. Alkuvuodesta 1963 lautakunta lisäsi museokokonaisuuteen raskaan kaluston hallin, johon olisi sijoitettu suurikokoisia museoesineitä, joita ei oltu voitu sijoittaa asianmukaisesti nähtäville. Lautakunta käytti esimerkkinä Loviisan-Vesijärven ratakalustoa, jonka kaupunginhallitus oli aikaisemmin hankkinut ja osoittanut osaksi museon kokoelmia.⁹⁰

Kartanohankekaudella museo- ja taidelautakunta esitti museokokonaisuuden rakentamista vaiheittain, mutta niin, että esimerkiksi toteuttamisjärjestyksessä toisena toteutettavaan rakennukseen liittyvät valmistelevat työt tehtäisiin samalla kun ensimmäistä yksikköä jo rakennettaisiin. Rakentamisjärjestyksen hierarkia vaihteli esityksittäin. Hankekokonaisuudesta historiallisen museon sijoittaminen Kartanorakennukseen alkoi edetä todenteolla 1960-luvun puolivälissä. Lautakunta esitti huolensa Kartano-hankkeen kokonaissuunnitelman puolesta huhtikuussa 1965. Kartanorakennuksen korjaussuunnitelmaa valmisteltiin, johon liittyen lautakunta halusi muistuttaa siitä, että laatimassaan hankkeen kokonaissuunnitelmassa monet asiakaspalvelutilat oli sijoitettu taidemuseon uudisrakennuksen puolelle. Mikäli nämä tilat jouduttaisiin sisällyttämään Kartanorakennukseen, vähentyisivät museon näyttely- ja muut toimitilat huomattavasti.⁹¹

Lautakunnan esittämä huoli osoittautui aiheelliseksi sillä kolmen vuoden sisällä Kartanoon oli kunnostettu toimitilat asiakaspalvelutiloineen historialliselle museolle. Lautakunta jatkoi raskaan kaluston hallin ja taidemuseorakennushankkeen edistämistä osana

⁸⁸ LKKA, esim. museo- ja taidelautakunta, pöytäkirjat: 17.5.1961 (85§), 16.5.1962 (67§), 8.5.1963 (69§), 3.6.1964 (77§) ja 8.4.1965 (69§).

⁸⁹ LKKA, esim. museo- ja taidelautakunta, pöytäkirjat: 17.5.1961 (85§), 16.5.1962 (67§), 8.5.1963 (69§), 3.6.1964 (77§) ja 8.4.1965 (69§).

⁹⁰ LKKA, esim. museo- ja taidelautakunta, pöytäkirjat: 17.5.1961 (85§), 16.5.1962 (67§), 8.5.1963 (69), 3.6.1964 (77§), 8.4.1965 (69§), ja 27.3.1968 (77§).

⁹¹ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 8.4.1965, pöytäkirja 69§.

museokokonaisuutta. Vaikutti kuitenkin siltä, että tahtotila ei riittänyt kokonaisuuden toteuttamiseen.

Lautakunnan argumentaatio oli Kartano-hankekaudella vapautunutta ja monipuolista. Lautakunta rakensi museokeskuspuheenvuoroja omista lähtökohdistaan. Seuraavien hankekausien aikana lautakunnan rooli ja argumentaatio muuttuivat uusien toimijoiden liittyessä keskustelukontekstiin. Lautakunta ei ollut enää vain puheenvuorojen rakentaja ja esittäjä vaan se pääsi myös kommentoimaan lautakunnan ulkopuolelta tulleita taidemuseorakennusesityksiä. Toimintaohjelmanaan Kartano-hankekaudella lautakunta esitti museoyksiköiden keskittämistä omiin rakennuksiinsa, jotka yhdessä olisivat muodostaneet Lahden ydinkeskustaan virkeän ja mielenkiintoisen matkailunähtävyyden.

4.3 Mukkula-hanke

Toisena merkittävänä hankekautena taidemuseorakennushankkeen historiassa lautakunnan arkistoaineiston valossa, näyttäytyy Mukkula-hanke. Taidemuseon sijoittamista Mukkulan kaupunginosaan on esitetty useaan otteeseen. Kartanohankekaudesta poiketen nämä aloitteet ovat tulleet lautakunnan ulkopuolelta. Ensimmäisen kerran Mukkula-hanke nousi esiin lautakunnan arkistoaineistossa vuoden 1959 lopussa. Tuolloin kaupunginhallitus kysyi lautakunnalta voisiko taidemuseon sijoittaa Mukkulan kartanoon. Lautakunta torjui tämän esityksen vetoamalla Mukkulan etäisyyteen kaupungin keskustasta. Samalla lautakunta esitti toiveen, että Mukkulan kartanorakennukseen saataisiin rakennuksen historiaan ja henkeen sopivaa toimintaa.⁹² Lautakunta keskitti tuolloin omat voimavaransa Kartano-hankkeen edistämiseen.

Pitkäaikainen lahtelaisvaikuttaja, museo- ja taidelautakunnan entinen puheenjohtaja, Sirkka Lankinen nosti Mukkula-hankkeen uudestaan keskusteluun kesällä 1968. Lankinen teki aloitteen taidemuseon sijoittamisesta Mukkulan kartanon navettarakennukseen. Lautakunta torjui tämän esityksen, vetoamalla osin aikaisempiin argumentteihinsa Mukkulan sijainnista, mutta lisäämällä myös uusia argumentteja liittyen esitettyyn rakennukseen. Lautakunnan mukaan kyseisellä rakennuksella ei ollut mitään erityistä rakennustaiteellista tai historiallista arvoa, jonka vuoksi se olisi erityisen hyvä museoksi. Rakennus olisi vaatinut myös suuria kunnostustoimia, jotta taidemuseotoimintaa olisi siinä

⁹² LKKA, museo- ja taidelautakunta, 16.12.1959, pöytäkirja 156§.

voinut harjoittaa. Lautakunnan mukaan kalliillakaan korjaustöillä ei tilasta olisi voinut saada kuin välttävän museotilan.⁹³

Vuoden 1969 lopulla Sirkka Lankinen esitti taidemuseon uudisrakennuksen sijoituspaikaksi jälleen Mukkulaa. Hän argumentoi tuolloin kaupunginosan virkistämisen puolesta.

Tämä toimenpide antaisi lisäksi varmuutta alueen asukkaille, jotka toivovat pysyväisratkaisua, ja parantaisi huomattavasti nukkumakaupungiksi uhkaavasti muuttuvan kaupunginosan viihtyisyyttä.⁹⁴

Vastalausunnossaan lautakunta vertasi taidemuseon silloisia, väliaikaisia tiloja teknillisen virastotalon kuudennessa kerroksessa, niihin tiloihin, jotka museolle Mukkulasta olisi mahdollista saada. Lautakunta jatkoi keskustasijainnin merkittävyyden korostamisen linjalla esittäen:

Lautakunnan käsityksen mukaan taidemuseo Mukkulaan sijoitettuna menettää varmasti nopeasti merkityksen, jonka se vuosien mittaan on jo saanut.⁹⁵

Lautakunta palautti taidemuseon sijoituskeskustelun painopisteen taidemuseon toimintavaatimuksiin yleisestä kaupunkisuunnittelusta. Taidemuseon sijoittamisen oli lähdeittävä taidemuseon itsensä vaatimuksista, sitä ei tullut sijoittaa johonkin kaupunginosaan pelkästään siksi, että se piristäisi kaupunginosan elämää. Lautakunta nosti keskusteluun myös henkilöstöressurssien tehokkaan ja tarkoituksenmukaisen käytön, perustellessaan sitä, että uuden taidemuseon oli sijaittava lähellä historiallista museota. Lautakunta kyseenalaisti myös sen olisiko paikallisilla koululuokilla mahdollista, yhden oppitunnin aikana, tulla hyödyntämään taidemuseon kokoelmia ja näyttelyitä mikäli taidemuseo sijaitisi Mukkulassa. Lautakunta perusteli keskustasijaintia koulujen läheisyydellä.⁹⁶

Kaupunginhallitus yhtyi lautakunnan näkökulmaan keväällä 1970 antamassaan lausunnossa esittäen, ettei Mukkula ole sovelias taidemuseon sijaintipaikaksi. Samalla kaupunginhallitus antoi teknilliselle lautakunnalle tehtäväksi suunnitella museo- ja taidelautakunnan kanssa esityksen taidemuseon sijoituspaikasta.⁹⁷

⁹³ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 17.6.1968, pöytäkirja 135§.

⁹⁴ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.12.1969, esityslista kohta 11 ja pöytäkirja 194§.

⁹⁵ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.12.1969, esityslista kohta 11 ja pöytäkirja 194§.

⁹⁶ LKKA, museo- ja taidelautakunta 17.6.1968 pöytäkirja (135§) ja 10.12.1969 esityslista kohta 11 ja pöytäkirja (194§).

⁹⁷ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 29.4.1970: esityslista kohta 8 ja pöytäkirja 72§.

Mukkula-hankekaudella lautakunnan argumentaatio oli niukempaa Kartano-hankkeeseen verrattuna. Lautakunnan rooli muuttui ensisijaisesta esittäjästä asiantuntijakommentaattoriksi. Mukkula-hankekausi erosi muista siinä, että lautakunta vastasi esitettyyn suunnitelmaan vain negaation kautta. Lautakunnan toimintaohjelma Mukkula-hankkeen kohdalla oli hanke-esitysten torjuminen ja taidemuseosuunnittelun suuntaaminen keskusta-alueelle. Lautakunta myös pyrki palauttamaan suunnittelun lähtökohdaksi taidemuseotoiminnan toimintaperusteet. Lautakunta oli esityksissään yhdenmukainen, teki kantansa selväksi eikä poikennut siitä.

4.4 Taidekeskushanke

Mukkula-hankkeen päätyttyä 1970-luvun alussa taidemuseorakennushankekeskustelu kääntyi taidekeskuskeskusteluksi. Lahteen oli suunnitteilla suuri eri toimijoita yhdistelevä taidekeskus. Lautakunta sai kommentoitavakseen Lahden taidekeskuksen ensimmäisen vaiheen eli taidekoulun jatkosuunnittelua varten asetetun toimikunnan mietinnön. Esityksessä pohjustettiin taideoppilaitoksen perustamista Lahteen. Mietinnössä taideoppilaitoksen yhteyteen esitettiin sijoitettavaksi myös uudet tilat taidemuseolle. Mietintö kosketti taidekeskushankkeen ensimmäistä vaihetta ja siinä esiteltiin muun muassa kokonaisuuteen suunniteltuja eri toimijoita; taideteollinen oppilaitos, taidekoulu, kultaseppäkoulu, taidemuseo taidekirjastoineen ja vaihtuvien näyttelyiden tila. Mietinnössä esitettiin myös hierarkkinen rakennusjärjestys, joka oli nivelletty useaan eri vaiheeseen. Taidemuseon tilat oli sijoitettu toteuttamisen kiireellisyysjärjestyksessä ei-kiireelliselle sijalle.

Lautakunnan alaisuudessa työskennellyt, museoiden tilantarvetta ja toimintamahdollisuuksia tutkinut, jaosto esitteli mietintönsä samanaikaisesti kun lautakunnalta pyydettiin lausuntoa taideoppilaitoshankkeesta. Jaostossa toimivat: rehtori Antti Raipala, mainospäällikkö Antti Miikkulainen, museonjohtaja Risto Koskinen ja amanuenssi Maija Hahl. Lautakunta lähestyi kaupunginhallitusta kirjelmällä, jonka tarkoituksena oli nopeuttaa kaupungin taidetilojen kohentamistoimia. Lautakunnan esityksessä keskeisenä näyttäytyi sekä vuokrattavan taidehallitoiminnan ja taidemuseotoiminnan erottaminen toisistaan että asianmukaisten toimitilojen järjestäminen molemmille. Lautakunta liitti lahtelaisen taidemuseorakennushankkeen valtakunnalliseen aluetaidemuseokokeiluhankkeeseen. Aluetaidemuseokokeilusuunnitelmaan perehtynyt

lautakunta esitti, että Lahden taidemuseon olisi mahdollista päästä osalliseksi kokeiluun, mikäli sillä olisi tarkoituksenmukaiset tilat käytössään.⁹⁸ Lautakunta korosti toimintaohjelmassaan taidemuseorakennushankkeen kiireellisyyttä nostamalla hankkeen taideoppilaitosmietinnöstä poiketen kriittisemmäksi verrattuna esimerkiksi taideoppilaitosrakennukseen. Taidemuseon tilaratkaisu, lautakunnan mukaan, vaikutti haitallisesti taidemuseon toimintaan, eikä museo voinut vastata yleisön siihen kohdistamiin odotuksiin. Lautakunnan mukaan taidekoululle oli osoitettu väliaikaiset tilat, joissa koulutoiminta on pystytty aloittamaan.⁹⁹

Lautakunta palasi, jaostonsa kirjelmän esittämisen jälkeen, kommentoimaan taideoppilaitoshankemietintöä.¹⁰⁰ Mietinnössä lautakuntaa konsultoitiin taidekeskuksen sijoittamisesta, hankkeen rakennusaikataulusta ja suunnittelutyön aloittamisesta. Lautakunta esitti taidemuseon tila- ja sijoitusvaateiden nostamista kokonaishankkeen suunnittelun keskiöön. Lautakunnan mukaan taidekeskuksen sijainti oli päätettävä ensisijaisesti museovieraita silmälläpitäen. Taidekeskukselle oli toimikunnan mietinnössä esitetty useita sijoituspaikkoja¹⁰¹. Lautakunta ensisijaisti Pikku-Vesijärven rantatontin taidekeskuksen sijainniksi. Toiseksi parhaaksi lautakunta katsoi Paavolan kaupunginosan tontin, jonne oli hahmoteltu rakennettavan kulttuurikeskuksen. Lautakunta totesi jatkosuunnittelun tarpeelliseksi, sillä esimerkiksi taidemuseon kokonaishankkeeseen liittyminen oli esitetty mietinnössä hyvin abstraktilla tavalla.¹⁰²

4.5 Kulttuurikeskushanke

Kesällä 1973 kaupunginhallitus erotti taidemuseorakennushankkeen taideoppilaitoshankkeen jatkosuunnittelusta ja asetti toimikunnan tutkimaan ja valmistelemaan julkisten taidelaitosten sekä kaupungin näyttely- ym. toimintatilojen hankkimisen esisuunnittelua. Tätä toimikuntaa käsiteltiin museo- ja taidelautakunnan pöytäkirjoissa nimellä näyttelytilatoimikunta.¹⁰³ Näyttelytilatoimikunnassa toimi kahdeksan henkilöä, joista viisi¹⁰⁴ toimi myös museo- ja taidelautakunnassa: asemakaava-arkkitehti

⁹⁸ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.1.1973, esityslista kohta 17.

⁹⁹ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.1.1973, esityslista kohta 17.

¹⁰⁰ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 14.1.1973, pöytäkirja 32§.

¹⁰¹ Paikkaehdotuksina esitettiin Pikku-Vesijärven ranta, Paavolan, Mytjärven ranta ja Laune.

¹⁰² LKKA, museo- ja taidelautakunta, 14.1.1973, pöytäkirja 32§.

¹⁰³ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 7.2.1973, esityslista kohta 19.

¹⁰⁴ Sirkka Lankinen, Antti Miikkulainen, Annikki Riikonen, Jouko Heinonen ja Maija Hahl toimivat sekä lautakunnassa että näyttelytilatoimikunnassa.

Paul G. Roth, kansanedustaja Sirkka Lankinen, mainospäällikkö Antti Miikkulainen, konttorinhoitaja Annikki Riikonen, museonjohtaja Jouko Heinonen, amanuenssi Maija Hahl ja taiteilija Matti Koskela. Toimikunnan sihteeriksi kaupunginhallitus nimesi kuvataidesihteeriksi Pekka Paavolan.¹⁰⁵

Näyttelytilatoimikunnan mietintö ja siihen liittyvä kaupunkisuunnitteluviraston lausunto esiteltiin kevättalvella 1974. Kaupunkisuunnitteluvirasto antoi lausuntonsa niin kutsutun näyttelytilatoimikunnan mietinnöstä kaupunginhallitukselle. Kaupunkisuunnitteluvirasto esitti Lahteen rakennettavaksi ennennäkemättömän taidekeskuksen, jossa taidemuseon lisäksi voisi toimia monia muita tahoja. Tilasuunnitelmassa pitäisi olla sellaista väljyyttä, joka mahdollistaisi yllättävätkin toimijayhdistelmät. Tällä kaupunkisuunnitteluvirasto halusi taata monipuoliset yhteiskäyttömahdollisuudet taidemuseon yhteyteen suunnitelluille kirjasto- ja luentotiloille.¹⁰⁶

Näyttelytilatoimikunta ei lähtenyt massiivisen taidekeskuksen suunnitteluun vaan esitti vähimmäisvaatimuksena taidemuseotontin kiireellistä varaamista ja suunnittelumäärärahan varaamisen taidemuseon uudisrakennusta varten. Näyttelytilatoimikunta esitti myös lisätilaa historialliselle museolle mutta pääpaino oli selkeästi taidemuseotilojen kehittämisessä. Toimikunta järjesti tutustumismatkoja muihin taidemuseoihin ja konsultoi kokouksissaan asiantuntijoita kuten esimerkiksi Jorma Heinosta Suomen Museoliitosta. Hän kehotti toimikuntaa esittämään taidehallitoinnin lopullista erottamista taidemuseotoiminnasta. Toimikunta muistutti myös siitä, että Lahden olisi mahdollista saada aluetaidemuseo-oikeudet ja sen myötä suurempaa valtiollista tukea, mikäli taidemuseolla olisi asianmukaiset näyttelytilat¹⁰⁷. Näyttelytilatoimikunta toi keskusteluun myös uusia suunnitteluasteella olevia erikoismuseoita kuten hiihtomuseon ja tekniikan & luonnontieteenmuseon.¹⁰⁸

Lautakunta sai kommentoivakseen sekä kaupunkisuunnitteluviraston että näyttelytilatoimikunnan mietinnöt. Lautakunta huomautti, että näyttelytilatoimikunnan havainnot ja huomiot olivat suurelta osin aivan samoja mitä lautakunta itse oli pyrkinyt tuomaan esille lukuisien vuosikymmenten ajan. Kaupunkisuunnitteluviraston

¹⁰⁵ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 7.2.1973, esityslista kohta 19.

¹⁰⁶ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 20.3.1974, liite, kaupunkisuunnitteluviraston lausunto.

¹⁰⁷ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 27.11.1974, esityslista kohta 6.

¹⁰⁸ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 20.3.1974, liite: julkisten taidelaitosten sekä kaupungin näyttely- ym. toimitilojen hankkimisen ja rakentamisen esisuunnitteluun asetetun toimikunnan mietintö.

suunnitteleman monumentaalisen taidekeskuksen perustamista Lahteen lautakunta piti epärealistisena ja epätarkoituksenmukaisena hankkeena.¹⁰⁹

Lautakunnan käsityksen mukaan kaupunkisuunnitteluviraston esityksessä luotaisiin molemmista museoyksiköistä ja muista toimijoista uusi suuri uudisrakennuskokonaisuus. Lautakunta jatkoi vähättelemällä rakennusten yhdistämisestä saatavaa hyötyä, esittämällä että saatavat hyödyt olisivat vain hallinnollisia. Lautakunta esitti, että uudisrakennusten järjestäminen sekä taidemuseolle että historialliselle museolle olisi kaupungille turhan kallis ratkaisu. Lautakunta huomautti, että tilanne olisi toinen jos Kartanon läheisyydessä olisi riittävästi tilaa taidemuseorakennukselle. Lautakunta katsoi tilan tätä tarkoitusta varten aivan liian pieneksi.

Lautakunta jatkoi esittämällä, että taidekeskushankkeesta olisi syytä luopua ja jatkosuunnittelu perustaa hajautettuun sijoitussuunnitelmaan. Lautakunta karsi myös näyttelytilatoimikunnan esitystä, pitäytyen ja korostaen taidemuseorakennushankkeen kiireellisyyttä. Jatkotoimenpiteiksi lautakunta esitti tontin varaamisen taidemuseolle mahdollisimman pian, ensisijaisesti Pikku-Vesijärven rannalta tai toissijaisesti Paavolaan rakentuvasta kulttuurikeskuksesta. Lautakunta pyysi kaupunginhallitusta järjestämään taidemuseolle väliaikaista lisätilaa vaikka vuokraten.¹¹⁰

Loppuvuodesta 1974¹¹¹ lautakunta lähestyi kaupunginhallitusta vetoamalla aluetaidemuseo-oikeuksiin taidemuseorakennushankkeen ajankohtaisuutta korostavana tekijänä. Lautakunta kuuli asiantuntijoita alkuvuodesta 1975. Lautakunta kommentoi vastaanottamaansa Lahden taiteilijaseuran kirjettä loppuvuodesta 1975¹¹². Taiteilijaseura esitti lahtelaisten kuvataidetoimikunnan pikaista parantamista, nimenomaisesti kunnangalleriatoiminnan käynnistämistä, ja uusien taidemuseotilojen hankkimista kaupunkiin. Lautakunta tuki taiteilijaseuran esitystä ja esitti toiveen:

Kaupungin täyttäessä täysi- tai kymmeniä vuosia on valtuustolla ollut tapana tehdä juhlan kunniaksi kulttuuri- ja sosiaali[...]jalaan liittyviä päätöksiä. Kun taidemuseo täyttää vielä kuluvana vuotena 25-vuotta voitaisiin esittää, että valtuusto varaisi taidemuseota varten tontin Paavolasta teatteritalon vierestä.¹¹³

¹⁰⁹ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 20.3.1974, liite: museo- ja taidelautakunnan lausunto nk. näyttelytilatoimikunnan mietinnöstä. LKKA, museo- ja taidelautakunta, 25.3.1974, pöytäkirja 107§.

¹¹⁰ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 20.3.1974, 25.3.1974, lausunto nk. näyttelytilatoimikunnan mietinnöstä.

¹¹¹ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 27.11.1974, esityslista kohta 6.

¹¹² LKKA, museo- ja taidelautakunta, 9.9.1975, pöytäkirja 225§

¹¹³ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 9.10.1975, esityslista B I kohta 4.

Kaupunginvaltuusto suostui museo- ja taidelautakunnan esitykseen ja varasi taidemuseolle tontin Paavolan kulttuurikeskuksesta marraskuussa 1975. Alkuvuodesta 1976 kaupunginhallitus lähestyi lautakuntaa välittämällä sille hotelli- ja ravintolakoulun johtokunnan esityksen. Esityksessä ehdotettiin taidemuseon ja hotelli- ja ravintola-alan koulun tonttien vaihtamista keskenään. Lautakunta ei suostunut suoraan vaihtoon vaan esitti, että mikäli taidemuseon tontti luovutetaan koululle, tulisi taidemuseolle etsiä entistä tonttia parempi, heti käyttövalmis sijaintipaikka. Lautakunnan omana ehdotuksena taidemuseon uudeksi tontiksi esitettiin Kirkkokadun ja Saimaankadun kulmausta tai vaihtoehtoisesti teatteritalolle varattua tonttia.¹¹⁴

Aineiston painopiste muuttui vaikean taloustilanteen vaikutuksesta 1970-luvun puolivälissä siten, että uuden taidemuseorakennuksen sijaan esitettiin lisätilan hankkimista taidemuseolle niin näyttely- kuin muuhunkin toimintaan. Taidemuseon näyttelytila laajeni sen saadessa käyttöönsä sähkölaitokselta vapautuneen tilan teknisen virastotalon katutasosta. Museonjohtaja Jouko Heinonen kuvasi museoiden kehittämistä:

Lahden museotoimen uudistamisen ja kasvun vuodet ovat laman myötä ohi.¹¹⁵

Museonjohtajan lausumasta huolimatta taidemuseon kehittäminen jatkui. Vuodesta 1975 taidemuseon rinnalla, samoissa toimitiloissa, on toiminut myös valtakunnallisesti merkittävä erikoismuseo, julistemuseo. Toukokuussa 1980 taidemuseo nimitettiin Päijät-Hämeen aluetaidemuseoksi ja museo pystyi palkkaamaan tutkijan aluetaidemuseotuellaan.¹¹⁶ Lautakunta työskenteli edelleen aktiivisesti taidemuseon tilakysymysten parissa ehdottaen niin taidemuseon uudisrakentamiseen ryhtymistä kuin myös lisätilan hankkimista muin ratkaisuin. Nämä esitykset tapahtuivat erilaisten suunnitelmien, esimerkiksi kaupungin pääomataloussuunnitelmien piirissä. Lautakunnan arkistoaineistossa ei esiintynyt enää samankaltaisia lautakunnan itse auki sanoittamia taidemuseorakennusesityksiä kuin aikaisemmin. Koska en ole tarkastellut kaikkia pääomataloussuunnitelmia arkistoaineiston sisällä, en laajentanut tutkimuksen painopistettä arkistoaineiston loppuvuosina. Tästä syystä voi vaikuttaa siltä, että hankkeen ajaminen lakkasi, vaikka tosiasiassa sen konventiot muuttuivat, edistäminen tapahtui erilaisin keinoin ja erilaisessa foorumissa. Nämä erilaiset ohjelmat ja suunnitelmat olivat retoriselta muodoltaan hyvin toteavia, ne eivät tarjonneet tälle tutkimukselle aineistoa. On kuitenkin mainittava, että vuonna 1981 taidemuseorakennushanke oli ajoitettu

¹¹⁴ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 4.2.1976, esityslista B I kohta 3.

¹¹⁵ Lahden kaupunginmuseon vuosikertomus 1976.

¹¹⁶ Heinonen 2006, 616.

toteutettavaksi vuonna 1990. Lautakunta jatkoi taidemuseon tilakysymysten kanssa toimimista vuoteen 1982 asti, jolloin lautakunnan nimike muuttui museolautakunnaksi.

Lautakunnan rooli ja siten myös toimintaohjelmien sisältö oli kulttuurikeskuskaudella aikaisempiin kausiin verraten hyvin erilainen. Lautakunta pyrki hillitsemään sen ulkopuolelta tulleita laajoja hanke-esityksiä, joissa taidemuseo olisi sijoitettu lukuisien toimijoiden kanssa yhteiseen massiivirakennukseen. Lautakunta katsoi hankkeen toteutumismahdollisuudet niukoiksi ja jatkoi taidemuseorakennushankkeen edistämistä kulttuurikeskuskokonaisuuden osana.

5. MUSEO- JA TAIDELAUTAKUNNAN MUOTOILEMAT MOTIVOINTINÄKÖKULMAT

Tässä luvussa esittelen aineistosta löytämäni merkittävimmät näkökulmat, joihin vedoten lautakunta pyrki sekä perustelemaan taidemuseorakennushanketta että motivoimaan tekstin ulkopuolista aktanttia eli esityksen vastaanottajaa esitetyn toimintaohjelman toteuttamiseen.

Lautakunnan taidemuseorakennusesityksissä vastaanottajalle luotiin monia roolimahdollisuuksia. Vastaanottajasta voisi tulla esimerkiksi sankari, joka pelastaa Lahden kulttuurielämän antamalla taidemuseolle sen hyvin ansaitsemat kehitysmahdollisuudet, tai hänestä voisi tulla syyllinen Lahden maineen ja kulttuurielämän kuihtumiseen ja museotoiminnan surkastumiseen. Akantille tarjotut roolit muodostuivat lautakunnan taidemuseorakennushanke-esityksissä niin, että niitä ei voitu erottaa argumentaation muista elementeistä. Erityisesti roolit muodostuivat niiden näkökulmien kautta, joilla taidemuseorakennushanketta pyrittiin puolustamaan ja perustelemaan. Kutsun näitä erinäisiä näkökulmia motivointinäkökulmiksi. Jokaisella motivointinäkökulmalla on kytköksensä laajempaan asiayhteyteen ja jokainen motivointinäkökulma tuo keskusteluun oman lisänsä. Lautakunta koosti näkökulmista erilaisia kokonaisuuksia, puheenvuoroja, joilla pyrki edistämään taidemuseorakennushanketta. Keskeisimmät aineistosta löytämäni motivointinäkökulmat ovat: museonäkökulma, kaupunkisuunnittelunäkökulma, Lahden imago-näkökulma, kansallisen kulttuuripääoman näkökulma ja taloudellisen kannattavuuden näkökulma.

Vaikka käsittelen motivointinäkökulmia eriteltynä, on syytä muistaa, että niistä koostuu monialaisia ja laajoja taidemuseorakennushankepuheenvuoroja. Osa-alueiden erittely, niiden analyysi, auttaa hahmottamaan kokonaisuutta sekä sisältöjen että retoriikan monimuotoisuudessa, mutta tutkimuksessa näkyväksi tehty erottelu sisältää myös omat ongelmansa. Motivointinäkökulmat linkittyvät toisiinsa voimakkaasti, joka näkyy myös tästä aineistosta tehdyssä analyysissä.

Voidaan sanoa, että kaikissa motivointinäkökulmissa esitetyt perustelut voitaisiin sijoittaa museonäkökulman alaisuuteen siksi, että niiden tavoite on identtinen, kaikilla näkökulmilla tähdätään uuden taidemuseorakennuksen aikaansaamiseen. Eri motivointinäkökulmat eroavat kuitenkin toisistaan ensisijaisesti siinä keneen argumentaatiolla pyritään vaikuttamaan, millaiselle erikoisyleisölle kukin laajemman

taidemuseorakennushankekeskustelun sisällä esiintyvä osa suunnataan. Eri näkökulmien kautta argumentaatio laajentuu ja puhuttelee erilaisia toimijoita vastaanottajan, esimerkiksi kaupunginhallituksen sisällä. Aineistosta nostamani motivointinäkökulmat kuvaavat kukin merkittävää aspektia museo- ja taidelautakunnan taidemuseorakennushankeargumentaation sisällä. Vaikka näkökulmat liittyvät toisiinsa ja sisältävät osin samoja elementtejä, on niissä kuitenkin merkittäviä eroavaisuuksia jonka vuoksi on perusteltua esittää ne omina kokonaisuuksinaan.

5.1 Museonäkökulma

Museo- ja taidelautakunta halusi argumentaatiollaan aikaansaada Lahteen uuden taidemuseorakennuksen, joka läsnäolollaan mahdollistaisi taidemuseopalvelujen päivittämisen ja monipuolistamisen. On luonnollista, että lautakunnan eniten käyttämä motivointinäkökulma sisältää museon ydintoimintoihin, merkitykseen, toimintaedellytyksiin ja-odotuksiin liittyviä argumentaatioperusteita. Nimitän tätä motivointinäkökulmaa museonäkökulmaksi. Näkökulma esiintyi lautakunnan taidemuseorakennushankeargumentaatiossa kaikkina vuosikymmeninä, kaikkien hankkeiden kohdalla.

Museonäkökulma toimii taidemuseon silloisen tilanteen ja unelmien eli objektipäämäärän laaja-alaiseen kuvailuun erikoistuneen retoriikan lisäksi kohdennettuna motivointinäkökulmana sellaiselle kaupunginhallituksen (ja muiden tilannekohtaisesti määriteltujen erikoisyleisöjen) jäsenelle, joka oli kiinnostunut museosta sinänsä ja sen toimintaedellytysten kehittämisestä, ilman erityistä yhteyttä esimerkiksi Lahden kaupungin maineeseen tai kaupunkisuunnitteluun. Täten tarinan ulkopuoliselle aktantille muodostettiin roolimahdollisuudet nimenomaan museonäkökulman piirissä; aktantista voisi tulla Lahden museotoiminnan kehityksen mahdollistaja ja pelastaja tai vastaavasti sen rappion edistäjä.

Lautakunta käytti verrattain paljon resursseja museonäkökulman sanoittamiseen taidemuseorakennushankeargumentaatiossaan. Lautakunta vetosi taidemuseorakennushankeargumentaatiossaan eri puoliin museon ydintoiminnoista ja merkityksistä. Analyysissäni jaottelin argumentaatiosta kolme kokonaisuutta, jotka helpottavat lautakunnan laajan argumentoinnin hahmottamista. Nämä ovat museon

yhteiskunnallinen tehtävä ja merkitys, museon kokoelma- ja näyttelytyö ja museo yleisöään varten.

5.1.1 Museon yhteiskunnallinen tehtävä ja merkitys

Museon yhteiskunnallinen tehtävä esiintyi lautakunnan taidemuseorakennushankeargumentaatiossa toistuvasti. Merkittävä osa lautakunnan taidemuseorakennushankeargumentaatiosta oli museon merkityksen ja roolin kuvailua. Häyrysen mukaan kulttuuripolitiikassa on välttämättömästi kyse hyvän ja halutun kulttuurin kuvailusta. Lautakunnan tehtävänä oli esittää taidemuseorakennushanke merkityksellisenä projektina, joka toteutuessaan edistäisi museotoiminnan lisäksi myös yhteiskunnallista kehitystä. Tämä näkyy aineistossa erityisesti Kartano-hankekaudella jolloin lautakunta toistuvasti esitteli museon toiminnan eri puolia ja niiden vaikutusta yhteisölle, osana rakennushankeargumentaatiotaan. Arkistoaineistosta muodostuu sellainen kuva, että lautakunnan oli ensin perusteltava museon eksistenssi, rooli yhteiskunnassa, kaupungissa, ja vasta tämän perustan luotuaan se pääsi suorittamaan varsinaista tähän nimenomaiseen hankkeeseen liittyvää argumentointia.

Museon yhteiskunnalliseen tehtävään ja merkitykseen liittyvällä näkökulmalla tekstin ulkopuolista aktanttia pyrittiin motivoimaan esitettyyn toimintaan muistuttamalla taidemuseoiden muuttuvasta yhteiskunnallisesta roolista ja taidemuseotoiminnan isoista muutoksista. Lautakunta siis nosti esiin erilaisia taidemuseomääritelmiä, joiden kautta pyrittiin osoittamaan taidemuseorakennushankkeen toteuttamisen kautta saatavia hyötyjä nimenomaan yhteiskuntaa ja museon yleisöä silmällä pitäen.

Museon tehtäväksi lautakunta esitti tiivistetysti kulttuuri-, sivistys- ja opetustarkoitukset, erityisesti koululaisten erityistarpeisiin liitettynä.¹¹⁷ Vuoden 1961 alussa keskitettyä museoratkaisua Kartanoon perusteltiin:

[..] museo voi näin ollen tehokkaammin toteuttaa tarkoitustaan kasvattavana ja havainnollistavana kulttuurilaitoksena.¹¹⁸

Muotoilu ”tehokkaammin” ei poista taidemuseotoiminnalta sen silloista tehokkuutta mutta kuitenkin tuo voimallisesti esiin sen tosiasian, että museon määritelmän ja yhteiskunnallisen roolin ydinasioissa on Lahdessa parannettavaa. Tehokkuusajattelu- ja

¹¹⁷ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 3.9.1959, pöytäkirja 112§.

¹¹⁸ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 17.5.1961, pöytäkirja 85§.

muotoilu toistui museo- ja taidelautakunnan taidemuseorakennushanke argumentaatiossa Kartano-hankekaudella.

Lautakunnan museon merkityksen ja roolin kuvaaminen taidemuseorakennushanke-esityksissä oli erityisen monipuolista Kartano-hankekaudella. Lautakunta käytti muun muassa muuttunutta museomääritelmää argumentoidessaan taidemuseorakennushankkeen puolesta 10.1.1973. Lautakunta muistutti päättäjiä siitä, ettei museoiden tehtävänä, riittävänä toimintana, enää voitu pitää yhden perusnäyttelyn luomista ja passiivista kävijöiden odottamista. Lautakunta kuvasi vanhentunutta museokäsitystä:

Museoissa ei tapahtunut mitään ja näin niistä vähitellen muodostui pölyttyneitä, nukkuvia laitoksia, joihin paikkakunnan koululaiset vietiin kerran oppivelvollisuuden aikana, mutta joihin muut kävijät vain harvoin eksyivät.¹¹⁹

Lautakunta kuvaili vanhentunutta museokäsitystä, nähdäkseni siksi, että he tahtoivat kaupunginhallituksen näkevän, että lautakunta ja museo, eivät halunneet uutta taidemuseorakennusta ja muita lisäresursseja, kuvatun kaltaista pysähtynyttä, vähäistä toimintaa varten. Argumentaatiossaan lautakunta käytti värittäviä sanavalintoja ”pölyttynyt” ja ”nukkuva”, jotka vetoavat esityksen vastaanottajan tunteisiin. Tämän voidaan nähdä olevan yhdenmukainen Törrösen teoriassa esiintyvän intohimoisen kielenkäytön kanssa. Aikaansaadakseensa toimivan, pysäytetyn kertomuksen makrorakennetta hyödyntävän, esityksen, lautakunnan oli vedottava sekä asiantuntemukseensa ja siihen liittyvään faktapuheeseen että lisättävä tunteisiin vetoavia esimerkkejä ja sanavalintoja esitykseensä. Ihmiset vain harvoin motivoituvat ja lähtevät toteuttamaan esitettyä toimintaohjelmaan pelkästään faktoihin vetoamalla¹²⁰. Lautakunnan argumentaatiosta on mahdollista analysoida sellaista intohimoista puhetta, joka ei saa faktapuhetta epäpätevään valoon. Pikemminkin faktapuhe täydentyy hillitystä värittävästä sanavalinnoista. Värittävillä sanavalinnoilla lautakunta myös kevensi esitystään ja teki siitä lukijaystävällisempää. Lautakunnan oli merkityksellistä saada esitettyä hanke-esityksensä asiantuntija-positiosta mutta samalla niin, että tunnesiteen luominen kuvattuun tilanteeseen oli mahdollista aikaansaada. Esityksessään lautakunta myönsi, ettei Lahden museoiden merkitys ja käyttö ollut silloisissa tiloissaan mahdollisimman suuri. Lautakunta halusi muuttaa koululaisten museokäyntikulttuuriin pakollisesta kiintiövierailusta

¹¹⁹ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.1.1973, esityslista kohta 17.

¹²⁰ Törrönen 1997, 236–237.

monipuoliseen museon hyödyntämiseen. Museoiden merkityksen lisäämistä lautakunta kuvaili muun muassa seuraavasti:

Kaikki nämä yhteen nivelyvät kokoelmat, tilat ja mahdollisuudet lisäävät epäilemättä museoiden merkitystä kulttuurilaitoksina ja museot tulevat niiden kautta tunnetuksi ja suosituksi [...].¹²¹

Yllä oleva lainaus heijastelee Törrösen teoriaa läpäisevää faktan konstruointia. Lautakunnan esittämä tulevaisuuskuva, eli museoiden kasvava suosio ja tunnettavuus, esitettiin itsestään selvänä tosiasiana, kunhan kaupungin päättäjät toteuttavat lautakunnan esittämän toimintaohjelman. Lautakunnan tavoitteena oli museotoiminnan ja sen resurssien ajankohtaistaminen, päivittäminen ja monipuolistaminen. Uuden museokäsityksen mukaan museon näyttelyineen tulee tarjota vaihtuvia, erilaisia elämyksiä kävijöilleen. Yhden näyttelyn periaatteesta olisi siirryttävä jatkuvan uudistamisen ja suunnittelun ajatteluun. Taidemuseon näyttelyiden tulisi tarjota vaihtelua lautakunnan mukaan ainakin seuraavista teemoista:

On pyrittävä antamaan jokaiselle jotakin taidenäyttelyitä niitä haluaville, taidekäsityö- ja taideteollisuusnäyttelyitä, esiteltävä arkkitehtuuria, kulttuurihistoriaan liittyviä ilmiöitä jne.¹²²

Lautakunta painotti argumentaatioissaan erityisesti koululaisyleisön roolia taidemuseorakennushankkeen merkityksenannoissaan. Kulttuuripolitiikassa suurena uudistuksena toteutunut peruskoulujärjestelmän perustaminen ja toiminnan käynnistäminen antavat näille argumenteille lisätehoa. Lautakunta liitti oman argumentaationsa laajempaan, valtakunnallisesti merkittävään kehityskulkuun ja samalla todisti seuraavansa aikaansa ja haluavansa toteuttaa ajankohtaista kulttuuripolitiikkaa. Pitkään lautakunnan argumentaatiolle riitti käsitys yleisöstä määrittelemättömänä ja koululaisyleisöstä erityisyleisönä. Vuonna 1973 lautakunta kuvasi taidemuseon yleisöä seuraavasti:

On koetettava saada mukaan lapset, koululaiset ja opiskelijat yhtä hyvin kuin eläkeikään ehtineetkin. Lisäksi on otettava huomioon, että uusi koulutusjärjestelmä itse asiassa edellyttää museoiden osallistuvan kasvatukseen näyttely- luento- ym. toiminnallaan.¹²³

Sodan jälkeisessä Suomessa sanotaan heränneen ennennäkemätön kulttuurin nälkä. Lautakunta käytti samankaltaista retoriikkaa halutessaan muuttaa taidemuseorakennuksen asemaa paikallisessa kulttuurilaitosten rakentamishierarkiassa. Lautakunta nosti

¹²¹ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 17.5.1961, pöytäkirja 85§.

¹²² LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.1.1973, esityslista kohta 17.

¹²³ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.1.1973, esityslista kohta 17.

keskusteluun suuren yleisön kuvataidepalvelusten tarpeen tyydyttämisen.¹²⁴ Käsitellessään ihmisten halua monipuolisempiin kuvataidepalveluihin lautakunta painotti asiaa kuvaamalla ihmisten suhdetta kuvataidepalveluksiin tarpeena. Tarve viittaa tahtomista ja haluamista keskeisempään, ihmiselle kriittisempään puutteeseen.

5.1.2 Museon näyttely- ja kokoelmatyö

Lautakunta pyrki motivoimaan esitystensä vastaanottajaa vetoamalla museon ydintehtäviin näyttely- ja kokoelmatyön saralla.

Lahden kaupungin museoiden toimintaa haittaa tilojen puute sekä kokoelmien hajoittaminen eri tahoille ahtaisiin ja osin tarkoitustaan vastaamattomiin varastotiloihin, joissa esineistön hoito on osoittautunut erittäin hankalaksi.¹²⁵

Argumentaatiossaan lautakunta painotti taidemuseon näyttelytilojen ajankohtaista tilannetta, argumentoi uuden taidemuseorakennuksen puolesta, esitteli eriteltyjä huonekohtaisia toiveita suunnitelmien pohjaksi mutta ei muotoiluissaan erityisesti painottanut niitä mahdollisuuksia mitä toimintaohjelman kautta näyttelytoiminnan puolella saavutettaisiin. Tämä on pääteltävissä siitä, miten lautakunta kuvasi museon silloisia tiloja ja minkälaisia yleisiä positiivisia muutoksia lautakunta taidemuseorakennushankkeeseen argumentaatiossaan liitti. Lautakunta ei kuitenkaan suoranaisesti sanoittanut auki museon näyttelytoiminnan kehitysmahdollisuuksia.

Näyttelyaspekti nousi aineistossa ensimmäisen kerran esille taidemuseorakennushankeargumentointiin liittyneenä vuonna 1960, jolloin lautakunta esitti tilankäyttösuunnitelman yleisen suunnittelutyön perustaksi. Tässä esityksessä lautakunta ei eritellyt taidemuseon näyttelytoimintaa, sen nykyisyyttä tai pyrkinyt perustelemaan hanketta auki sanoitetusti näyttelytoiminnan näkökulmasta. Lautakunta esitti tilatoiveensa, mukaan lukien useita kokoelmasaleja, tilapäisnäyttelytilat ja grafiikanhuoneen. Eri tilojen yhteydessä oli esitettyä tila-, valaisu- ja muut mahdolliset toiveet (Katso liite 3). Näyttelytoiminta oli siis esillä, mutta siitä saatavaa hyötyä ei kuvailtu, sanoitettu auki. Voidaan ajatella, että näyttelytoiminnan silloisen tilanteen vaikeudet ja toisaalta myös tilanteen parantamismahdollisuudet olivat aikalaisille, varsinkin lautakunnalle, niin

¹²⁴ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.1.1973, esityslistä kohta 17.

¹²⁵ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 8.5.1963, pöytäkirja 69§.

arkipäiväisiä ja itsestään selviä, että ei katsottu olevan tarpeellista painottaa niitä erillisellä kuvauksella.

Toukokuussa 1961 lautakunnan voidaan nähdä ottavan näyttelytoiminta-aspektin mukaan keskusteluun. Se tapahtui ilman erityistä painotusta ja on ikään kuin luettavissa rivien välistä:

[...] museokokonaisuus, jonka eri osastot täydentäen ja vaihtelua tarjoten liittyvät toisiinsa.¹²⁶

Tällä lautakunta saattoi viitata museoyksiköiden keskittämisen lisäksi yksiköiden sisäisten erinäisten näyttelytilojen tarjoamaan vaihteluun. Lautakunnan argumentaatiossa taidemuseon näyttely- ja kokoelmatoimea käsiteltiin tiiviisti toisiinsa liittyneinä. Kulttuuripoliittisten ja arvopohjaisten arvoasetelmien lisäksi lautakunta toi taidemuseorakennushankepuheenvuoroihinsa myös taidemuseon tilarealiteettien konkreettisia puolia.

[..] Toinen kokoelmaryhmä, joka kärsii asianmukaisten tilojen puutteesta, ovat taidemuseon kokoelmat. [...] Näyttelyaineiston purkamiselle ja pakkaamiselle ei museossa ole edes tiloja, ja isokokoisten ja painavien näyttelyesineiden kantaminen ylös kuudenteen kerrokseen monikäännteisiä portaita myöten on ylen hankalaa ja vaivalloista.¹²⁷

Taidemuseolla on käytettävissään omien kokoelmien esittelyyn ja vaihtuvia näyttelyitä varten vain n. 250 m². Näyttelymateriaalin kuljettaminen kuudenteen kerrokseen erittäin hankalaa, pakkaaminen ja purkaminen ahtaissa käytävätiloissa aiheuttaa kitkaa teknillisen viraston kanssa.¹²⁸

Lautakunta esitti taidemuseon väliaikaisen tilaratkaisun vaikuttavan suuresti esimerkiksi museon harjoittamaan näyttely- ja kokoelmapolitiikkaan; suurikokoisia tai raskaita taideteoksia ei voitu ottaa mukaan näyttelyihin eikä niitä valittu liiemmin kokoelmiinkaan. Lautakunta argumentoi sekä tilapäisnäyttely- että kokoelmanäyttelytilan puolesta. Lahdessa taidemuseo toteutti ajalle tyypillisen pysyväänäyttelyn rinnalla tai joskus myös sen sijaan tilapäisnäyttelyitä (nykyisin: vaihtuvat näyttelyt). Tilapäisnäyttelyitä tarjosivat tuolloin suomalaisista taidemuseoista Lahden lisäksi vain Ateneum, Turun taidemuseo ja Keski-Suomen museon taideosasto.¹²⁹ Lautakunta perusteli taidemuseon yhteyteen sijoitettavaa tilapäisnäyttelytilaa vetoamalla myös siihen, että historiallisella museolla oli

¹²⁶ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 17.5.1961, pöytäkirja 85§.

¹²⁷ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 27.3.1968, pöytäkirja 77§.

¹²⁸ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.1.1973, esityslista kohta 17.

¹²⁹ Rönkkö 2010, 263.

Kartanorakennuksessa tilat vain pysyväisnäyttelylle. Tästä huolimatta taidemuseon näyttelyitä oli jouduttu järjestämään historiallisella museolla, koska taidemuseon näyttelytilat olivat liian pienikokoiset. Kuvattu käytäntö katkaisi molempien museoyksiköiden normaalin toiminnan, eikä ollut museovieraidenkaan kannalta ideaali.¹³⁰

Lautakunta argumentoi toistuvasti taidemuseorakennuksen puolesta vedoten museon hallinnassa oleviin kokoelmiin. Lautakunta antoi taidemuseon kokoelmille erilaisia merkityksiä taidemuseorakennuskeskustelun eri aikoina. Keskustelun alkuvaiheissa lautakunta vältteli nuoren taidemuseon kokoelmien merkityksen liioittelua.

[..] museoiden kokoelmat eivät ole vähäpätöiset ja antavat nykyiselläänkin riittävän rungon keskitetyille museosuunnitelmalle [..].¹³¹

Lautakunnan retoriikka ja kuvaus taidemuseon kokoelmista, niiden laajuudesta ja merkityksestä muuttui kuitenkin nopeasti. Jo vuonna 1961¹³² lautakunta sanoittaa museoiden kokoelmat arvokkaiksi ja merkityksellisiksi. Lautakunta argumentoi painokkaasti sen puolesta, että taidemuseon kokoelmat saataisiin pysyväluontoisesti ja kattavasti esille. Esimerkkinä erityisen arvokkaasta taidemuseon kokoelmasta, lautakunta käytti Suomen Taidepiirtäjien Liiton kokoelmaa, jossa oli vuonna 1961¹³³ noin 700 ja 1965¹³⁴ noin 1000 teosta. Lautakunnan mukaan näistä ainuttakaan ei ollut mahdollista asettaa nähtäväksi.

Tilarealiteettien kannalta lautakunta esitti taidemuseon silloisten tilojen mahdollistavan vain noin 70 teoksen käsittävän näyttelyn esillä pitämisen. Lautakunta korosti, että vuokrattavissa olevan taidehallin ja taidemuseossa esillä olleiden kiertonäyttelyiden takia, pysyväisnäyttely jouduttiin usein purkamaan pois paikaltaan. Ahtaat taidemuseotilat muodostivat, lautakunnan mukaan, uhkatilanteen taidemuseon hallussa oleville taideteoksille. Museolla ei ollut käytettävissään tarkoituksenmukaista tilaa kokoelmaesineiden säilyttämiseen:

[..] kun pysyvä näyttely on purettava pois ja varastoitava tilapäisesti ahtaisiin varastoihin, esineet saattavat naarmuuntua ja rikkoontua. [..] Varsinaista varastotilaa ei ole, vaan kokoelmat on sijoitettava muutamaan alle metrin syvyiseen komeroon, toimistoon tai

¹³⁰ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.1.1973, esityslista kohta 17.

¹³¹ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 3.9.1959, pöytäkirja 112§.

¹³² LKKA, museo- ja taidelautakunta, 17.5.1961, pöytäkirja 85§.

¹³³ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 17.5.1961, pöytäkirja 85§.

¹³⁴ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 8.4.1965, pöytäkirja 69§.

pieneen läpikuljettavaan tilaan, josta päästään mm. teknillisen viraston piirustusarkistoon sekä myös yleisölle tarkoitettuihin mukavuuslaitoksiin.¹³⁵

Lautakunta jatkoi huomauttamalla, että tämän seikan kaupunginhallituksen tietoon olivat tuoneet myös muun muassa kaupungin irtaimistontarkastajat. Kokoelmien vahingoittumisvaara toimi aineistossa uhkaavana ja hankkeen kiireellisyyttä korostavana motivaattorina. Tilanne kuvattiin täysin kestävämmäksi, oli mahdollista, että ainutlaatuiset taideteokset voisivat tuhoutua, jollei kaupunginhallitus ryhdy toteuttamaan lautakunnan esittämää toimintaohjelmaa. Kokoelmien tuhoutumisvaara yhdistää museonäkökulman myöhemmin esiteltävään kansallisen kulttuuripääoman näkökulmaan. Lahden taidemuseon tapauksessa Viipurista pitkällisten neuvottelujen jälkeen saatujen teosten tuhoutumisvaara vajavaisten tilaresurssien takia, voisi kuvitella olevan hyvinkin tehokas motivaattori taidemuseon tilojen parantamiseen.

Lautakunta korosti argumentaatioissaan Lahden taidemuseon kokoelmien valtakunnallisen merkityksen ja museolle annettujen resurssien ristiriitaa. Lautakunnan mukaan Lahden taidemuseo oli kokoelmien määrän suhteen kilpailemassa maan toiseksi suurimman taidemuseon sijasta vuonna 1975. Samalla taidemuseon tila- ja henkilökuntaresurssit olivat valtakunnallisesti vasta 30. parhaat. Lautakunta esitti myös, että taidemuseon olisi mahdollista saada uusia, merkittäviä kokoelmaryhmiä, mikäli sillä olisi asianmukaiset taidemuseotilat.¹³⁶

5.1.3 Museo yleisöään varten

Arvokkaan luonteen lisäksi taidemuseoon on jo pitkään yhdistetty myös opettavuuteen ja valistukseen liittyviä ominaisuuksia ja velvollisuuksia.¹³⁷

On usein todettu, että taidemuseo teknillisen viraston ullakolla on yleisön kannalta erittäin epämukavassa paikassa.¹³⁸

Lautakunnan mukaan museo oli ensisijaisesti yleisöpalvelulaitos, se oli olemassa yleisöään varten. Museon käyttömahdollisuuksia olisi pitänyt monipuolistaa ja museoon saapumista helpottaa. Lautakunnalle museon yleisöpalvelu oli paljon enemmän kuin museon pedagoginen toiminta erityisesti koululaisyleisölle suunnattuna, vaikka tämä

¹³⁵ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.1.1973, esityslista kohta 17.

¹³⁶ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 9.9.1975, pöytäkirja 225§.

¹³⁷ Rönkkö 2010, 232.

¹³⁸ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 27.3.1968, pöytäkirja 77§.

aspekti korostuikin lautakunnan argumentaatiossa. Lautakunta käytti yleisön museoon kohdistamia odotuksia taidemuseorakennushankkeeseen motivoivina tekijöinä ilmaiseamalla, että Lahden museotoimi, erityisesti taidemuseo, ei pystynyt tarjoamaan sellaisia museopalveluita mitä aikalaiset siltä odottivat. Museo yleisöään varten - näkökulma yhdistää monia museo- ja taidelautakunnan argumentoinnin eri puolia. Sen kautta lautakunta sekä argumentoi taidemuseorakennushankkeen puolesta että muotoili omaa puhujakuvaansa. Lautakunta kuvaili rooliaan museon yleisön, lahtelaisten ja muualta tulevien museovieraiden, puolestapuhujana. Taidemuseorakennushanketta pyrittiin siis edistämään, ei lautakuntaa ja museota, vaan nimenomaisesti yleisöä varten.

Yleisönäkökulma linkittyy vahvasti kulttuurisen demokratian ja saavutettavuuden kulttuuripolitiikkaan. Ahtaat ja syrjäisissä tai vaikeasti saavutettavissa olevat, hajasijoitetut museoyksiköt, eivät lautakunnan mukaan olleet museokävijöille houkuttelevia. Myöskään koululaiset eivät voineet hyödyntää museoiden kokoelmia ja museoiden pedagogisia palveluita siinä määrin missä peruskoulu-uudistus edellytti¹³⁹. Lasten kasvatuksen ja koulutuksen uudet kehityslinjat antoivat erityistä painoarvoa kansalaisten sivistykselle, jonka kautta kansainvälisen kilpailukyvyn katsottiin rakentuvan. Kaikkien yhteiskunnan toimijoiden odotettiin toimivan siten, että hyvinvointivaltio voi hyvin ja jatkaa kehitystään. Lautakunnan mukaan Lahden museot eivät pystyneet, vähäisten resurssiensa vuoksi, vastaamaan aikansa odotuksiin.

Lautakunta perusteli taidemuseorakennushanketta myös taidemuseoon ja taiteen yleiseen harrastamiseen kohdistuneen kiinnostuksen kasvulla.

Museolla on kuitenkin edustavat ja hyvin arvokkaat kokoelmat, suomalaisen nykyaiteen osalta sängen hyvät, jotka olisi syytä pitää yleisön nähtävänä runsaammin ja laajemmin kuin tähän asti on ollut mahdollista, varsinkin kun taidemuseossa ja siellä järjestetyissä näyttelyissä käyneen yleisömäärän jatkuva kasvu osoittaa taiteenharrastuksen merkittävästä lisääntymisestä.¹⁴⁰

Lautakunta esitti taidemuseon yhteyteen muun muassa luentosalin, taidetyöpajatilan ja taidekirjaston perustamista. Koululaiset esiintyivät lautakunnan taidemuseorakennushankeargumentaatiossa pitkäjänteisesti ainoana nimettynä erityisyleisönä. Lautakunnan mukaan koululaiset olivat keskeisessä asemassa museon koko merkityksen määrittelemisessä:

¹³⁹ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.1.1973, esityslista kohta 17.

¹⁴⁰ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 27.3.1968, pöytäkirja 77§.

Näin suunniteltuna museo voi vasta muodostua mielenkiintoiseksi ja viihtyisäksi, se olisi ensiarvoinen matkailunähtävyys ja ennen muuta se voisi toteuttaa entistä tehokkaammin kulttuuri-, sivistys- ja opetustarkoituksiaan nimenomaan koulunuorisoa silmällä pitäen.¹⁴¹

Kun enin osa Lahden oppilaitoksista on varsin lähellä Kartanoa, voivat koulut entistä vaivattomammin käyttää hyväkseen museoiden kokoelmia, ja museo voi näin ollen tehokkaammin toteuttaa tarkoitustaan kasvattavana ja havainnollisesti opettavana kulttuurilaitoksena.¹⁴²

Lautakunnan unelmana ja tavoitteena oli tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti asiakkaitaan ja yhteiskuntaa palveleva kulttuuripalvelulaitos, joka kaupungin keskeisellä paikalla olisi kaikkien asiakasryhmien helposti saavutettavissa. Lautakunta haki argumentaatiolleen lisäpontta tuomalla keskusteluun kansainvälisiä esimerkkejä perustellessaan museon pedagogisen työskentelyn merkitystä. Näitä voidaan pitää kansainvälisinä esikuvina, joiden avulla lautakunta vahvisti ajamaansa asiaa osoittamalla sen kansainvälisestäikin ymmärretyen relevanssin:

Mainittakoon, että museoiden merkitys varsinkin nuorisoa kehittävinä kulttuurilaitoksina on sekä Länsi-Euroopassa että Neuvostoliitossa täysin oivallettu.¹⁴³

Tarkoituksenmukaisen museotoiminnan järjestämisen esitettiin siis olevan osa mainittujen valtioiden perusrakennetta. Tätä ei lautakunnan mukaan oltu noteerattu ja hyödynnetty Suomessa. Epäsuorasti lautakunta viittasi siihen, miten museotoiminnalla ja sen monipuolistamisella olisi voinut olla merkittävä rooli sekä Suomen hyvinvointivaltiolle että maiden välisessä kansainvälisessä kilpailussa. Tämä sitoo lautakunnan argumentaation kulttuuripolitiikan kehityslinjoihin, heijastelee hyvinvointivaltioiteeman lisäksi myös kansallisen identiteetin luomisen sekä ylläpitämisen ja kansallisen pätevyyden todistamisen teemoja.

5.2 Kaupunkisuunnittelunäkökulma

Nimitän kaupunkisuunnittelunäkökulmaksi niitä lautakunnan käyttämiä motivointikeinoja, jotka keskittyvät taidemuseorakennuksen sijaintiin kaupungissa. Kaupunkisuunnittelunäkökulmassa limittyvät lautakunnan luoma motivointinäkökulma ja

¹⁴¹ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 3.9.1959, pöytäkirja 112§.

¹⁴² LKKA, museo- ja taidelautakunta, 17.5.1961 (85§) ja 16.5.1962 (67§).

¹⁴³ LKKA, museo- ja taidelautakunta, pöytäkirjat: 17.5.1961 (85§), 16.5.1962 (67§), 8.5.1963 (69§), 3.6.1964 (77§) ja 8.4.1965 (69§).

lautakunnan esittämät toimintaohjelmat. Näkökulmaan liittyvä argumentaatio voi motivoida erityisesti kaupunkisuunnitteluun vihkiytynyttä päättäjää mutta näkökulma sisältää myös osasia lautakunnan esittämistä toimintaohjelmista. Lautakunta käytti ajoittain paljon resursseja ja sivuja siihen, että se perusteli taidemuseorakennuksen sijoittamista johonkin kohteeseen kaupungissa tai vastaavasti vastusti taidemuseon sijoittamista jonnekin. Kaupunkisuunnittelunäkökulma sisältää esimerkiksi museopalveluiden keskittämiseen ja hajauttamiseen liittyvää retoriikkaa. Tämäkin näkökulma tähtää taidemuseorakennuksen valmistumiseen mutta lähestyy aihetta eri suunnasta kuin muut motivointinäkökulmat. Kaupunkisuunnittelunäkökulmalla on risteymänsä ja päällekkäisyytensä muiden motivointinäkökulmien kanssa, mutta sen perusvire on erilainen. Museon sijaintia perusteltiin sekä yleisön, museon että kaupungin hyötynäkökulmista. Seuraavassa alaluvussa 5.2.1. tarkastellaan museo- ja taidelautakunnan asemoitumista ja retoriikkaa suhteessa museolaitosten keskittämisen tai hajauttamisen kysymyksiin. Lautakunnan esityksissä taidemuseo esitettiin instituutiona, jota ei sovi sijoittaa minne tahansa. Toisaalta sijoittamalla taidemuseo ympäristöön oli mahdollista ratkaista kaupunkitilassa ilmeneviä ongelmakohtia. Näihin näkökulmiin perehdytään alaluvussa 5.2.2.

5.2.1 Keskitetty vai hajautettu ratkaisu

Lautakunnan taidemuseorakennushankkeen argumentaatio oli tematiikaltaan hyvin yhdenmukaista, samaa linjaa noudattavaa, vuoteen 1974 saakka. Erityisen voimakkaasti tämä näkyy tarkasteltaessa lautakunnan retoriikkaa taidemuseon ja muiden taide- ja kulttuuri-instituutioiden keskittämisen tai hajauttamisen kysymyksissä. Alkuun lautakunta suosi keskitettyä ratkaisua, olihan lautakunnan ensimmäinen taidemuseorakennushankepuheenvuoro esitys museokokonaisuuden luomisesta. Museoyksikköjen keskittäminen näyttää olleen lautakunnalle pitkäjänteisesti ideaalein kulttuuritoimintojen keskittämisen muoto. Tätä he perustelivat ensisijaisesti museon käyttäjien, mutta myös kaupungin ja museon saamalla hyödyllä. Muiden hankekokonaisuuksien kohdalla lautakunta esitti huolensa taidemuseon tila- ja saavutettavuusnäkökulmien asemasta kokonaissuunnitelmissa. Lautakunta halusi varmistua siitä, että taidemuseon erityisvaatimukset tilojen ja kokonaisuuden sijainnista otetaan kokonaissuunnitelmien lähtökohdaksi.

Kansallisessa kulttuuripolitiikassa ajan keskiössä oli kulttuuripalvelusten hajauttaminen maan sisällä, samaan aikaan paikallistasolla erilaiset kulttuurikeskukset ja monitoimitilat yleistyivät erityisesti 1980-luvulle tultaessa. Keskittämisen ja hajauttamisen politiikka näkyi aineistossa poikkeuksellisen voimakkaasti. Lautakunta on taidemuseorakennushankeargumentaatioissaan, erityisesti taidekeskushankekaudella, avannut näitä kaupunkisuunnittelun suuntauksia. Toiminnan hajauttamisen esitettiin olevan paikallaan silloin kun täsmälleen samaa palvelua oli tarjolla monessa muussakin kohteessa, esimerkkinä uimahallitoiminta. Lautakunnan mukaan toimintojen keskittäminen puolestaan sopi kulttuurilaitosten kuten museoiden, kohdalla. Kulttuurilaitoksille, kuten taidemuseolle, keskeinen ja yleisölähtöinen paikka oli tärkeä. Keskeisellä sijainnilla saataisiin, lautakunnan mukaan, taattua se, että taidekeskuksesta tulisi kaikkia väestönosia tasapuolisesti palveleva kulttuuripalvelulaitos.¹⁴⁴

Vuonna 1974 lautakunnan argumentaatioissa tapahtui merkittävä sisällöllinen muutos. Kommentoidessaan kaupunkisuunnitteluviraston suunnitelmaa lautakunta muutti argumentaatiotaan dramaattisesti suhteessa kulttuurilaitosten keskittämisen ja hajauttamisen periaatteisiin. Lautakunnan uuden käsityksen mukaan:

[...] tilojen keskittäminen yhteen paikkaan käytännössä merkitsee palvelutason olennaista huonontamista. Päinvastoin nykyisin yleensäkin vaaditaan ja odotetaan palvelupisteiden hajauttamista.¹⁴⁵

Lautakunta torjui ajatuksen molemmat museoyksiköt ja muita toimijoita yhdistävästä suuresta taidekeskuksesta ja sen uudisrakennushankkeesta. Museoiden keskittämisestä saatava hyöty rajautuisi, lautakunnan uuden käsityksen mukaan, ainoastaan hallinnollisiin näkökulmiin ja muutamaan asiakaspalvelu- ja työskentelytilaan. Lautakunta esitti, että voisi hyväksyä keskitetyn ratkaisun, mikäli historiallisen museon ei tarvitsisi muuttaa ja taidemuseolle olisi tilaa Kartanon läheisyydessä. Tähän ei lautakunnan mukaan ollut mahdollisuuksia.¹⁴⁶ Lautakunta ei avannut syitä argumentaatioissa tapahtuneeseen oleelliseen käännteeseen. Yhtenä muutoksena vuosien 1973 ja 1974 välillä lautakunnan ja museotoimen kokoonpanossa on museojohtajan vaihtuminen Risto Koskisesta Jouko Heinoseen. Argumentaatioissa näyttää tapahtuneen muutos siinä, miten tulkittiin valtakunnallista kulttuuripolitiikan trendiä, kulttuuridemokratiasta ja kulttuuripalvelusten hajauttamisesta. Vuoteen 1973 asti lautakunnan esityksistä kumpusi käsitys

¹⁴⁴ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 14.1.1973 pöytäkirja 32§.

¹⁴⁵ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 20.3.1974 & 25.3.1974, liite: lausunto nk. näyttelytilatoimikunnan mietinnöstä.

¹⁴⁶ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 20.3.1974, liite: lausunto nk. näyttelytilatoimikunnan mietinnöstä.

kulttuuripalvelusten hajauttamisen viittaavan maan sisällä tapahtuvaan hajauttamiseen eli siihen, että kulttuurilaitoksia sijoitetaan myös muualle kuin suuriin kaupunkeihin. Vuoden 1974 lautakunnan argumentaatiosta puolestaan piirtyy sellainen käsitys, ettei lautakunta enää halunnut tukea kulttuurilaitosten keskittämistä kaupungin sisällä museoyksiköiden kesken. Toisaalta hieman myöhemmin lautakunta ei nähnyt estettä siihen, että taidemuseorakennus sijoitettaisiin suunnitteilla olevaan kulttuurikeskukseen. Syytä siihen, mistä johtuen lautakunta hylkäsi pitkällisesti tukemansa museoyksiköiden keskittämislähtökohdan, on mahdotonta arvioida tämän tutkimusaineiston valossa.

5.2.2 Taidemuseo kaupunkitilassa

Lautakunnan taidemuseorakennushankeargumentaatiossa taidemuseon ideaalina sijoituspaikkana esitettiin yleisövetoinen, helposti saavutettavissa oleva ja muita kulttuuritoimijoita lähellä oleva paikka. Kartanohankekaudella historiallisen museon läheisyys esitettiin tärkeänä sijoituspaikan perusteena, samoin kuin alueen pitkä perinne lahtelaisen kulttuurin merkkipaikkana. Museokokonaisuutta perusteltiin myös kaupungin tulevana matkailunähtävyytenä, joka toisi kaupunkiin paljon turisteja.¹⁴⁷

Taidekeskuskaudella lautakunta suosi Pikku-Vesijärven rantatonttia, joka tarjoaisi historiallisen museon läheisyyden lisäksi monia kulttuurialan toimijoita kesäteatterista, laajoihin urheilupalveluihin. Pikku-Vesijärven puistoalueen etuna esitettiin myös sen luonne kaupunkilaisten vapaa-ajan viettopaikkana. Lautakunta argumentoi eritellysti alueella toimivien tahojen ja taidemuseon (taidekeskuksen) yhteishyödyistä. Taidemuseo hyötyisi kesäteatterin läheisyydestä, kesäteatteriin matkaavista ihmisistä, jotka voisivat teatterimatkallaan piipahtaa myös taidemuseossa. Lautakunnan esityksen mukaan ihmiset varaavat enemmän aikaa kesäteatterivisiitille, verrattuna perinteiseen teatterikäyntiin. Ihmisvirtojen liikkeeseen vetoamalla lautakunta argumentoi myös urheilutalon ja urheilukeskuksen läheisyyttä. Nämä harrastuspaikat toisivat lautakunnan mukaan, taidemuseon läheisyyteen ihmisiä kaikkina vuoden ja vuorokauden aikoina.¹⁴⁸

Taidekeskuksen näyttelytoiminta ja historiallisen museon toiminta täydentävät ja tukeva[t] toisiaan ja ovat omiaan ohjaamaan uusia kävijäryhmiä toistensa tilaisuuksiin.¹⁴⁹

¹⁴⁷ LKKA, esim. museo- ja taidelautakunta, 17.5.1961, pöytäkirja 85§.

¹⁴⁸ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 14.1.1973, pöytäkirja 32§.

¹⁴⁹ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 14.1.1973, pöytäkirja 32§.

Taidemuseon esitettiin olevan myös toimija, joka hyödyttäisi sijaintiympäristöään monin eri tavoin. Museo voisi osaltaan ohjata vieraita myös alueen muiden toimijoiden kohteisiin. Taidemuseon läsnäoloa kuvattiin alueen statuksen ja laadun kohottajana, alueen alkuperäisestä tilasta huolimatta. Lautakunta perusteli taidemuseon sijoittamista Pikku-Vesijärven alueelle myös alueen yleisen ilmeen ja näkymien parantamisella. Lautakunta olisi sijoittanut taidemuseon alueelle niin, että se peittäisi, lautakunnan mielestä, alueelle sopimattoman leipomorakennuksen. Tätä voidaan pitää esimerkkinä puhtaan kaupunkisuunnittelullisesta argumentaatiosta. Se ei liittynyt taidemuseon toimintaan sinänsä, vaan keskiössä oli kaupunkirakenteen suunnittelu ja rakennuksen sijainnista mahdollisesti saatava hyöty alueen yleisilmeelle.

Luovuttuaan Kartanoon sijoittuvasta museoiden yhteishankkeesta, lautakunta esitti Pikku-Vesijärven rannan ylivertaisena taidemuseon sijaintipaikkana niin museon, kaupunkilaisten kuin kaupunginkin näkökulmista. Lautakunta vetosi sijainnin esteettiseen arvoon ja siihen, miten taidemuseosta alueelle sijoitettuna voisi tulla kansallisesti merkittävä ja kilpailukykyinen taidetila.¹⁵⁰ Alue tarjoaisi ainutlaatuisia mahdollisuuksia ulkonäyttelytiloihin ja myös Pikku-Vesijärven läheisyydestä saatavan vesi-elementin hyödyntämistä pohdittiin. Käsittelyyn nostettiin myös paikalle saapumisen vaivattomuus:

[...] paikka on liikenteellisesti paras, koska se on helposti jalankulkijan saavutettavissa, mutta lähellä on myös hyvät kisualueen paikoitustilat. Samoin sivuaa paikkaa vesitietä käyttävä turistiliikenne ja lisäksi linja-autoaseman läheisyys helpottaa maaseudun asukkaiden ja matkailijoiden pääsyä näyttelyihin.¹⁵¹

Taidemuseota ei haluttu sijoittaa liian epämääräiselle tai kehittymättömälle alueelle. Tähän argumentaatioon vedoten lautakunta torjui ajatuksen taidemuseon, suuren taidekeskuksen osana, sijoittamisesta Kariniemen kaupunginosaan. Etäisyys keskustasta oli merkittävä argumentti, jolla lautakunta torjui useita taidemuseon sijoituspaikkaesityksiä, esimerkiksi Mukkula-esitykset ja taidekeskuksen sijoittamisen Mytjärven rantaan ja Launeelle.¹⁵²

Paavolan alue esiintyi aineistossa taidekeskushankekaudelta lähtien, mutta se esitettiin pitkälti toissijaisena sijaintipaikkana Pikku-Vesijärven puistoon verrattuna.

[...] Paavolan etuna on Kirkkokadun käyttäminen ulkonäyttelyalueena, mikä kohottaisi puistokadun arvoa, mutta toisaalta katualue on kapeutensa vuoksi

¹⁵⁰ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 14.1.1973, pöytäkirja 32§.

¹⁵¹ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 14.1.1973, pöytäkirja 32§.

¹⁵² LKKA, museo- ja taidelautakunta, 14.1.1973, pöytäkirja 32§.

näyttelytilana hankalahko ja lisäalue, varsinainen puisto, on kokonaan perustamatta. Paikasta ei lisäksi koskaan voi tulla yhtä edustavaa kuin alueesta 5 (Pikku-Vesijärvi).¹⁵³

Kulttuurikeskushankekaudella Paavola esitettiin ainoana sijaintivaihtoehtona. Lautakunta argumentoi taidemuseon sijoittumisesta alueelle suunniteltuun kulttuurikeskukseen. Taidemuseo haki sijaintipaikkaansa kulttuurikeskuksen sisällä. Lopulta lautakunnan tehtyä pyynnön suoraan kaupunginvaltuustolle, taidemuseolle varattiin oma tontti kulttuurikeskuksesta loppuvuodesta 1975. Helmikuussa 1976 tuo tonttivaraus kyseenalaistettiin lautakunnan ulkopuolisen tekijän toimesta. Hotelli- ja ravintolakoulu esitti vaateen saada taidemuseolle varattu tontti omaa oppilaitostaan varten. Hotelli- ja ravintolakoulun johtokunta esitti taidemuseon ja oppilaitoksen tonttien vaihtoa, jolloin taidemuseo sijoittuisi kulttuurikeskusalueen takaosaan ja oppilaitos teatteritalon läheisyyteen kulttuurikeskuksen keskiöön. Lautakunta vastusti ajatusta voimakkaasti. Lautakunnan mukaan taidemuseon sijoittaminen Paavolan kulttuurikeskukseen oli jo sinänsä myönnytys, museovieraiden olisi nähtävä hieman vaivaa museoon päästäkseen. Taidemuseon sijoittaminen vielä etäämmäs ihmisten totutuista kulkureiteistä, oli lautakunnan näkemyksen mukaan mahdottomuus. Samalla lautakunta huomautti, että koko kulttuurikeskusidea voi hautautua ja kadota, mikäli taidemuseota ei saataisi sijoitettua alueen keskeiselle paikalle. Ratkaisuksi esitettyyn ongelmaan, lautakunta esitti, hotelli- ja ravintolakoulun johtokunnan esityksen hylkäämistä tai entistä paremman ja keskeisemmän tontin varaamista taidemuseolle kulttuurikeskuksesta.

5.3 Lahden imago -näkökulma

Lahden imago -näkökulmassa keskitytään kaupungin maineeseen ja imagoon erityisesti suhteessa kaupungin kulttuurikaupunki-statukseen. Tämä näkökulma suuntautuu suorasanaisemmin kaupunkiin instituutiona, jolla on vastuu, velvollisuus ja oikeus huolehtia muun muassa museosta tiloineen, kokoelmineen ja palveluineen. Tämän näkökulman sisällä vastaanottajaa motivoidaan esitetyn toimintaohjelman toteuttamiseen, ei niinkään saavutettavan hyödyn kautta, vaan kiinnittämällä kaupunginhallituksen huomio nykyisen tilanteen ja esitetyn tulevaisuuden vaikutuksiin kaupungin maineeseen ja imagoon. Lahti oli ilmaissut halunsa olla kulttuurikaupunki. (Häyrynen; strategiapuhe)

¹⁵³ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 14.1.1973, pöytäkirja 32§.

Lautakunta keskustelutti tätä ilmaisua ja sen mahdollista ristiriitaisuutta taidemuseon toiminta- ja tilarealiteetteihin.

Lahden imago -näkökulma linkittyy voimakkaasti kaupunkisuunnittelunäkökulmaan esimerkiksi siinä, että molemmat motivointinäkökulmat käsittelevät kaupungin matkailuun liittyviä päämääriä.

Museosta muodostuisi myös ensiarvoinen matkailunähtävyys, joka juuri tällä paikalla voi tehokkaasti edistää niitä matkailuun liittyviä päämääriä, joita kaupungissamme on pyritty toteuttamaan.¹⁵⁴

Tässä motivointinäkökulmassa lautakunta kritisoi kaupunginhallitusta, sen tekemiä valintoja ja päätöksiä terävämmin kuin muissa näkökulmissa. Tämä motivointinäkökulma tarjosi kaupunginhallitukselle ja sen jäsenille, eli aktanteille, mahdollisuuden todistaa lautakunnan väitteet tai vihjaukset virheellisiksi, osoittaa olevansa todella kulttuurikaupungin ymmärtäjä ja rakentaja.

Museoitten kehittäminen yhdeksi kokonaisuudeksi Kartanoon tulee antamaan sangan konkreettisen todisteen kaupungin pyrkimyksistä kulttuuriarvojen vaalijana ja lisäämään Lahden mainetta kulttuurikaupunkina ehdottomasti enemmän kuin nykyiset väliaikaisissa, ahtaissa tiloissa olevat kokoelmat.¹⁵⁵

Edellä esitetyn sävy oli pintapuolisesti tarkasteltuna kannustava mutta rivien välistä on luettavissa kritiikkiä siitä, että Lahden kaupunki väitti olevansa kulttuurikaupunki, mutta silti sijoitti museonsa epätarkoituksenmukaisiin tiloihin. Kaupunki saattoi sanoin ja strategioin ilmaista haluaan olla kulttuurikaupunki mutta lautakunta toi keskusteluun myös konkreettiset toimet, jotka todentaisivat kulttuurikaupungin imagon.

Lautakunta kritisoi kaupunkia myös siitä, että tämä hankki taidemuseolle kokoelmia ilman, että antoi riittäviä resursseja niiden kunnostamiseen, hoitoon, säilytykseen ja esillepanoon. Lautakunta esitti asian toistuvasti ja eri puolia painottaen.

Kaupungin kieltämättömänä velvollisuutena ja kunnia-asiana on järjestää asiat niin, että sen haltuunottamat kokoelmat voidaan hoitaa ja asettaa nähtäväksi.¹⁵⁶

Lautakunta ilmaisi, että museon resursseilla ei ollut mahdollisuuksia tavoittaa yleisön museolta odottamaa toimintatasoa. Museonäkökulmassa käsiteltiin museokentän tavoitteita ja kehityssuuntauksia, joihin myös tässä viitataan. Esityksen sävy tekee tästä

¹⁵⁴ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 17.5.1961, pöytäkirja 85§.

¹⁵⁵ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 17.5.1961, pöytäkirja 85§.

¹⁵⁶ LKKA, esim. museo- ja taidelautakunta, pöytäkirjat: 17.5.1961(85§), 16.5.1962 (67§), 8.5.1963 (69§) ja 8.4.1965 (69§).

erilaisen tavan motivoida vastaanottajaa esitettyyn toimintaan. Lautakunta kysyi taidemuseorakennushanke-esityksissään epäsuorasti, mikä oli Lahden kulttuurikaupungin taidemuseolle määrittämä riittävä toiminnantaso, millaiseen toimintaan annettiin resurssien puolesta mahdollisuudet. Lautakunta ilmaisi selvästi, että se ei esimerkiksi 1970-luvun alussa pystynyt vastamaan museokentän eikä myöskään yleisönsä museolle asettamiin velvoitteisiin.

Vaikeuksien ollessa edellä selostettua, on selvää etteivät Lahden museot pysty vastaamaan niistä velvoitteista, joita museoille nykyään asetetaan, eikä siihen mitään yleisö niiltä odottaa.¹⁵⁷

Lautakunta oli ymmärtäväinen kaupunginhallituksen kasvaviin vastuualueisiin ja velvollisuuksiin. Kasvava vastuukenttä ei kuitenkaan antanut päättäjille oikeutta sivuuttaa, ehkä vähäpätöiseltäkin vaikuttavaa kuvataidekysymystä. Lautakunta viittasi siihen, että taidemuseon silloiset tilat ja muut resurssit eivät antaneet realistista kuvaa niistä kuvataidepalveluista, joita museo olisi halunnut tarjota. Tämä puolestaan vaikutti, lautakunnan mukaan, suuren yleisön käsitykseen kuvataideharrastamisesta ja sen tarpeellisuudesta yleensä. Lautakunta vetosi kaupunginhallitukseen avaamalla sitä toiminnan tasoa mitä Lahden kokoiselta kaupungilta 1970-luvulla odotettiin.¹⁵⁸ Lautakunnan esityksen mukaan muitakin Lahden kulttuuripalveluja olisi ollut syytä päivittää tuohon tasoon, jonka monet muut kaupungit ja pienet paikkakunnat ovat jo saavuttaneet, tavoittamiseksi:

Museo- ja taidelautakunta on tietoinen niistä monista velvoitteista, joita kaupungin kannettavaksi on jo säilytetty tai joita vielä on tulossa. Kuvataide saattaa tuntua vain joidenkin harvojen harrastukselta, mutta tähän on varmaan yhtenä syynä juuri toimintatilojen puute, ei pystytä tarpeeksi hyvin tarjoamaan kuvataidepalveluksia. Asian korjaaminen eli tilojen hankkiminen taidemuseon näyttely- ja opetustoimintaa sekä muuta työskentelyä varten auttaisi Lahtea hiukan saavuttamaan sitä kulttuuripalvelusten tasoa, jota Lahden kokoiselta kaupungilta odotetaan ja johon monet pienemmätkin kaupungit ovat pystyneet.¹⁵⁹

Lautakunta kritisoi kaupungin päättäjiä siitä, että taidemuseorakennushanketta siirrettiin suunnitelmasta toiseen, eikä hankkeesta saatu toteutumistakuuta:

[..] uuden taidemuseon rakentamishank[k]eeseen, jota eri nimisissä ohjelmissa vuosi vuodelta siirrellään.¹⁶⁰

¹⁵⁷ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.1.1973, esityslista kohta 17.

¹⁵⁸ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.1.1973, esityslista kohta 17.

¹⁵⁹ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.1.1973, esityslista kohta 17

¹⁶⁰ LKKA; museo- ja taidelautakunta, 9.9.1975, pöytäkirja 225§.

Lahden imago -motivointinäkökulmassa on nähtävissä lautakunnan voimattomuus suurissa päätöksentekoprosesseissa. Lautakunta ei voinut itse päättää esimerkiksi toimintaresursseistaan, se saattoi vain tehdä asiasta esityksiä päättäjille. Arkimaailmassa kaupunkilaiset syyttivät toiminnan vähäisyydestä ja resurssien puutteesta museota, vaikkei museo pystynyt päättämään sille määrättyistä resursseista.

5.4 Kansallisen kulttuuripääoman näkökulma

Kansallisen kehityksen edellytyksenä ja kansalaisten oikeutena on päästä hyötymään, esimerkiksi oppimaan ja nauttimaan, kansallisesta kulttuuripääomasta. Kansallisen kulttuuripääoman näkökulma linkittyy erityisen vahvasti museonäkökulmaan ja Lahden imago -näkökulmaan. Yhtäältä kansallisena kulttuurisena pääomana esitettiin museon kokoelmat, tältä osalta se sijaitsee museonäkökulman alaisuudessa. Toisaalta kansalliseen kulttuuripääomaan vetoamalla kaupungin päättäjiä kritisoitiin velvollisuuksiensa laiminlyömisestä.

Vielä pitkälle toisen maailmansodan jälkeenkin taiteen mittavin tavoite oli palvella ja yhdistää kansaa, rakentaa jonkinlainen kansallinen henkinen yhtenäisyys.¹⁶¹

Kansallisen kulttuuripääoman motivointinäkökulman argumentaatiossa Lahti näyttäytyi kaupunkina, joka ei toteuttanut valtakunnallista kulttuuripoliittista hyvinvointivaltiolinjausta täysipainoisesti. Lautakunta loi kuvan Lahdesta, joka esti taidemuseon kokoelmissa olevien taideteosten asianmukaisen esittelyn. Tätä asetelmaa kritisoidessaan lautakunnan näkemys oli hyvin yhteneväinen ajan kulttuuripoliittiseen ajatukseen taiteesta sivistyksen korkeimpana hedelmänä. Ajan kulttuurikäsitykseen sisältyi myös ajatus siitä, että kulttuurista oli mahdollista oppia ja hyötyä. Toisin sanoen ajateltiin, että taiteilla oli moraalisesti kehittäviä ominaisuuksia.¹⁶² Kulttuurilla katsottiin olevan mahdollista korottaa ihminen ja yhteisö aikaisempaa korkeammalle tasolle. Myös kulttuuridemokraattiset saavutettavuuden tavoitteet liittyvät kansallisen kulttuuripääoman näkökulmaan.

Kansallisen kulttuuripääoman motivointinäkökulma tuo keskusteluun valtakunnallisen aspektin ja siitä syystä käsittelee sitä omana näkökulmanaan. Tämä näkökulma esiintyy aineistossa lähinnä yhdellä, useasti toistetulla muotoilulla:

On kiinnitettävä huomiota myös siihen, että vaikka museokokoelmat ovatkin kaupungin hallinnassa - melkoisen osan niistä on kaupunki ottanut omaehtoisesti ja auliisti

¹⁶¹ Rönkkö 1999, 25.

¹⁶² Bennett 2014, 16.

vastaan lahjoituksina ja talletuksina-, ne on kuitenkin kansallisomaisuutta, kansallista pääomaa, jota on huolellisesti hoidettava ja saatettava tehokkaasti ja asianmukaisesti palvelemaan sivistyselämää.¹⁶³

Lautakunta kuvasi kokoelmien huoltamista ja näytteille asettamista, niin että kaikki pääsisivät nauttimaan ja hyötymään niistä, kaupungin kunnia-asiana ja kieltämättömänä velvollisuutena.¹⁶⁴ Lautakunta huomautti, että kallisarvoiset kokoelmateokset olivat vaarassa tuhoutua peruuttamattomasti, koska taidemuseolle ei oltu annettu resursseja asiallisten säilytysratkaisujen järjestämistä varten.¹⁶⁵

5.5 Taloudellisen kannattavuuden näkökulma

Taloudellisiin perusteluihin vetoaminen näyttäytyä lautakunnan taidemuseorakennushankeargumentaatiossa omana näkökulmanaan. Tämä selvärajaisin motiivinä näkökulma esiintyy argumentaatiossa hankkeen varhaisista vaiheista lähtien. Taloudellisen puheen näkökulmaa käytettiin sekä välineenä, osana toimintaohjelmaa, jonka avulla taidemuseorakennushanke saadaan valmistumaan, että itsenäisenä motivaattorina, objektipäämääränä. Päämääränä taloudellisen kannattavuuden näkökulmaa voidaan pitää silloin, kun lautakunta perusteli taidemuseorakennushanketta siitä saavutettavalla mahdollisimman suurella taloudellisella tuotolla ja kasvulla. Lautakunta vahvisti omaa kertomustaan, toimintaohjelmaansa, esittämällä, että vain sitä noudattamalla voitaisiin saada mahdollisimman suuri hyöty niistä panostuksista joita taidemuseo toimiakseen tarvitsi.

Aktiivinen toiminta tarvitsee luonnollisesti varoja, varoja käyttökustannuksiin ja varoja henkilökuntaan. Mutta ennen kaikkea tarvitaan tarkoituksenmukaisia tiloja, jotta toimintaan uhratut varat tuottaisivat mahdollisimman suuren hyödyn.¹⁶⁶

Lautakunta liitti taloudellisen kannattavuuden lisääntymisen myös kävijämäärien esitettyyn kasvuun:

Myös museoiden taloudellinen kannattavuus lisääntyisi. Onhan myönnettävä, että nykyiset museotilat ovat ahtaat ja yleisön kannalta niin sivussa, etteivät ne juuri vedä kävijöitä.¹⁶⁷

¹⁶³ LKKA, museo- ja taidelautakunta, pöytäkirjat: 17.5.1961 (85§), 16.5.1962 (67§), 8.5.1963 (69§), 3.6.1964 (77§) ja 8.4.1965 (69§).

¹⁶⁴ LKKA; museo- ja taidelautakunta, pöytäkirjat: 17.5.1961 (85§), 16.5.1962 (67§), 8.5.1963 (69§) ja 8.4.1965 (69§).

¹⁶⁵ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.1.1973, esityslista kohta 17.

¹⁶⁶ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.1.1973, esityslista kohta 17.

¹⁶⁷ LKKA; museo- ja taidelautakunta, 3.9.1959, pöytäkirja 112§.

Lautakunta esitti museoiden sijainnin estävän taloudellisen kannattavuuden kasvun. Tässä kohdassa taidemuseohistoriaa lautakunta argumentoi museoiden keskittämisen puolesta erottamatta argumentaatiossaan taidemuseota historiallisesta museosta. Syrjäisellä sijainnilla lautakunta viittasi historiallisen museon silloiseen sijaintiin ja ahtaudella erityisesti taidemuseon tilanteeseen, vaikka ahtaus oli molempien museoyksiköiden tilallinen realiteetti.

Taloudellisen puheen näkökulmaan liitettiin lautakunnan argumentaatiossa myös museon kokoelmapolitiikka. Lautakunta pyysi kaupunginhallitusta huomioimaan, että suuri osa museoiden kokoelmista oli saapunut museon alaisuuteen, joko talletuksina tai lahjoituksina. Toisin sanoen, teosten liittäminen kokoelmiin ei ollut vaatinut taloudellisia resursseja. Tämä ei lautakunnan mukaan tarkoita sitä, etteikö teosten huoltoon, konservointiin ja varastointiin tai esille asettamiseen tarvittaisi lisää resursseja. Lautakunta viittasi tapauksiin, joissa lautakunnan ja museon ulkopuoliset päättäjät olivat tehneet ratkaisun teosten tai kokoelmien sisällyttämisestä museon kokoelmiin. Lautakunta huomautti, että mikäli museolle osoitetaan uusia kokoelmaryhmiä, on museolle tarjottava myös tarpeelliset resurssit, jotta museo voi toteuttaa tarvittavat luettelointi- ja kunnostustoimet.

Taloudellisen kasvun ja taloudellisen panostamisen mielekkään tuoton lisäksi lautakunta käsitteli taloudellisia аспекteja välineellisesti, keinona saavuttaa esitetty päämäärä. Taloudellista tuottoa useammin lautakunta käsitteli erilaisten valtionavustusten hakemisen & saamisen edellytyksiä ja niiden riippuvaisuussuhdetta taidemuseon tilakysymysten ratkaisuun. Valtionavustusten hakeminen ja niiden saamisen edellytykset ovat näkyvin muoto lautakunnan harjoittamasta taloudellisesta puheesta. Lautakunta toisti näitä perusteita ja tätä motivointinäkökulmaa eri esityksissään. Joissakin esityksissä lautakunta toisti valtionavustusargumentaatiota useita kertoja saman puheenvuoron sisällä. (katso luku 6.2.)

Lautakunta käsitteli myös muiden hankkeiden valtionavustusaikataulua, motivoidessaan kaupunginhallitusta priorisoimaan taidemuseorakennusta kulttuurilaitosten hankkeiden toteuttamisjärjestyksessä. Esimerkiksi kulttuurikeskuskaudella lautakunnan oli sekä priorisoitava taidemuseon rakennushanketta että puolustettava sille varattua tonttia. Lautakunta osoitti seuraavansa aikansa merkittäviä kulttuurihankkeita, niiden rahoitusta ja niiden vaikutusta Lahden paikallisiin hankkeisiin.

[..] Tampereen teatterin rakentamisen johdosta Lahden teatteritalo tuskin saa 1970-luvulla valtionapua, joten sen rakentaminen siirtyy ensivuosisikymmenelle.¹⁶⁸

Sisällytän tähän motivointinäkökulmaan lautakunnan taidemuseorakennushankeperustelunaan käyttämän aluetaidemuseo-oikeuksilla motivoimisen. Tämä linkittyy museonäkökulmaan ja museoinstituution valtakunnallisiin muutoksiin, mutta lautakunta sanoittaa aluetaidemuseo-oikeuksien myötä saatavaa hyötyä lähinnä taloudellisin painotuksin. Aluetaidemuseo-oikeusmahdollisuuden voidaan nähdä linkittyvän myös Lahden imago -motivointinäkökulmaan vaikka lautakunta ei sitä sanoita auki argumentaatioissaan. Aluetaidemuseostatus lisää taidemuseon vaikutusaluetta, merkityksellisyyttä ja toimialaa. Aluetaidemuseostatuksen voidaan nähdä olevan merkityksellinen myös kaupungin maineelle ja imagolle. Tämä linkittyy Häyrysen määritelmään kulttuuripoliitikasta; lautakunta tekee valintoja siinä, mitä sisällyttävät kulttuuripoliittiseen argumentaatioonsa ja mitä jättävät sen ulkopuolelle. Aluetaidemuseoteemaista sisältöä lautakunta olisi voinut sitoa moneen eri näkökulmaan, mutta kenties siitä syystä, että aluetaidemuseotoiminta oli vasta alussa¹⁶⁹, sen merkitystä taidemuseorakennusargumentaation osana ei hyödynnetty muissa kuin taloudellisen puheen näkökulmassa. Lautakunta käytti aluetaidemuseo-oikeuksia yhtenä päämääränä, joka uusien tilojen kautta olisi saavutettavissa. Lautakunta ei avannut aluetaidemuseo-oikeuksiin liittyviä velvollisuuksia, eikä sitonut sitä museon toimintaan sinänsä. Lautakunta pyrki motivoimaan aktanttia vetoamalla aluetaidemuseo-oikeuksien myötä mahdollisesti saavutettavaan korkeampaan valtionavustukseen.

Museoiden valtioneuvostojärjestelmää uusittiin 1960–1980-luvuilla osana hyvinvointivaltiokulttuuripoliitikkaa.¹⁷⁰ Alueellisesti merkittävät maakuntamuseot ja aluetaidemuseot alkoivat saada korotettua valtiollista tukea.¹⁷¹ Kasvaneen taloudellisen tuen lisäksi näiden museoiden status koettiin paikallismuseoita paremmaksi. Samalla museon vastuualue ja velvollisuudet kasvoivat.

2010-luvun kulttuuripoliitikassa taloudellisten indikaattorien hyödyntäminen on yleinen käytäntö.¹⁷² 1960-luvulla kulttuurisen toimijan, museon, toiminnan mittaaminen taloudellisen hyödyn mittareilla näyttäytyi kyseenalaisena. Tämä näkyy esimerkiksi Kartano -hankekaudella lautakunnan taloudellisessa puheessa:

¹⁶⁸ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 4.2.1976, esityslista B I kohta 3.

¹⁶⁹ Aluetaidemuseokokeilu käynnistyi 1974 ja toiminta vakiintui 1980.

¹⁷⁰ Häyrynen 2006, 149–153. Kangas. Pirnes, 2015, 24–27.

¹⁷¹ Heinonen 2006, 616, 617.

¹⁷² Häyrynen 2015, 108.

[..] eivätkä ne[museot] ole täysin vailla taloudellistakaan merkitystä, sillä yksistään kahvilasta voidaan saada merkittävä vuokratulo, mikäli nyt kulttuurilaitoksen toimintatavoitteeksi asetetaan välitön taloudellinen hyöty.¹⁷³

Retoriikaltaan lautakunnan taloudellisen kannattavuuden näkökulma oli verrattain korutonta ja suoraa. Rahasta puhuminen oli kuitenkin merkittävää, sillä samaa näkökulmaa hyödynnettiin useita kertoja yhdessä ja samassa esityksessä.

¹⁷³ LKKA, museo- ja taidelautakunta, pöytäkirjat: 16.5.1962 (67§), 8.5.1963(69§), 3.6.1964 (77§) ja 8.4.1965 (69§).

6. MUSEO- JA TAIDELAUTAKUNNAN KÄYTTÄMÄT RETORISET TEHOKEINOT

Lautakunta käytti monia erilaisia retorisia tehokeinoja argumentaatiossaan ja motivaationäkökulmiensa muotoilussa. Tässä luvussa esittelen tärkeimmät retoriset tehokeinot eli ne, joita lautakunta käytti toistuvasti.

6.1 Sidosryhmät ja liittoutumat

Tutkijoiden, kuten Chaïm Perelman ja Jukka Törrönen, mukaan on tärkeä tarkastella sitä, mihin muihin toimijoihin retori sitoo argumentaatiotaan, miten hän (lautakunta) asemoituu suhteessa muihin toimijoihin ja minkälaisia liittoutumia hän luo.¹⁷⁴ Taidemuseorakennusta on vain harvoin pyritty edistämään itsenäisenä hankkeena. Tämä yhdistää eri toimijoiden taidemuseorakennushanke-esityksiä, ei siis määritä vain lautakunnan argumentaatiota, vaikka ilmiö on havaittavissa myös sen piirissä. Museo- ja taidelautakunnan taidemuseorakennushankeargumentaation yhtenä määrittävänä tekijänä voidaan pitää runsasta sidosryhmien käyttöä.

Lautakunnan käyttämistä liittoutumista merkittävimpinä näyttäytyy taidemuseorakennushankkeen sitominen koululaitokseen, koululaisiin ja koululaitoksen uudistumiseen. Liittämällä hankkeensa osaksi suurta valtakunnallista uudistusta, perustelemalla tarpeensa sillä, että museo voisi paremmin vastata uusiutuvan koululaitoksen odotuksiin, lautakunta haki lisävoimaa argumentaatiolleen ja sen vakuuttavuudelle. Argumentaatio voi tämän liitoksen kautta puhutella myös sellaisia kaupunginhallituksen jäseniä, jotka eivät olisi motivoituneet esimerkiksi vetoamalla museorakennuksen merkitykseen kaupunkisuunnittelullisesta näkökulmasta.

Liittoutumista toisiin tahoihin voidaan pitää myös omaa argumentaatiota suojaavana elementtinä.¹⁷⁵ Lautakunta esitti oman argumentaationsa sisällä erinäisten muiden toimijoiden lausuntoja ja mielipiteitä esittämästään asiasta. Hakemalla ja esittämällä puheenvuorolleen erilaisia kannattajia, toi lautakunta keskusteluun muita tahoja ja pakotti kaupunginhallituksen vastaamaan lautakunnan lisäksi, myös näille henkilöille ja tahoille.

¹⁷⁴ Törrönen 1997, 222. Jokinen 1999, 131.

¹⁷⁵ Törrönen 1997, 222.

Retorin on tärkeä näyttää, että hänen ajamallaan asialla on merkitystä myös muille kuin retorille itselleen. Lautakunta käytti enemmän ja vähemmän määriteltyjä tukijoita argumenteilleen. Yleisluontoisin, vähiten eritelty kannattajajoukko esiintyi Kartano-hankekaudella lautakunnan argumentoidessa:

Museo- ja taidelautakunnan ja myös kaupungin yleisessä mielipiteessä esiintyvän käsityksen mukaan [...].¹⁷⁶

Lautakunta siis sitoi näkemyksensä lahtelaisten yleiseen mielipiteeseen perustellessaan museokokonaisuuden sijoittamista Kartanoon. Seuraavassa merkittävässä esityksessä lautakunta liitti argumentaationsa kannattajaksi yleisen mielipiteen lisäksi myös nimeltä mainittuja, aikansa suuria kulttuurialan auktoriteetteja.

Tuskin voidaan olla eri mieltä siitä, että museoiden sijoittamista Kartanoon on pidettävä mitä onnistuneimpana ratkaisuna, jolla on suuri kannatus kaupungin yleisessä mielipiteessä. Myös asiantuntijat kuten prof. Onni Okkonen, ent. valtionarkeologi C. A. Nordman ja valtionarkeologi Nils Cleve ovat pitäneet Kartanon aluetta ihanteellisena museon sijoituspaikkana.¹⁷⁷

Lautakunta vetosi edellä mainittuihin valtakunnallisesti merkittäviin kulttuurialan auktoriteetteihin toistuvasti.¹⁷⁸ Lautakunta sitoi argumentaationsa myös yksittäisiä henkilöitä laajempien toimijoiden lausumiin tuomalla Muinaistieteellisen toimikunnan ja Suomen Museoliiton argumentaationsa kannattajiksi.¹⁷⁹

Lautakunta liitti suunnitelmiinsa myös kulttuurikentän ulkopuolelta tulevan, konkreettisiin suunnitelmiin liittyvän toimijan. Lautakunta esitti kahvilayrittäjän lisäämistä museokokonaisuuteen.¹⁸⁰ Yrittäjä toisi palveluksillaan lisämukavuutta museovieraille. Lautakunta toivoi kahvilan laajenevan myös ulkotilaan kesäisin. Tämän konkreettisen toimijaliittoutuman lautakunta liitti Kartanoon sijoittuvaan museokokonaisuuteen ja se nostettiin esiin esimerkiksi taloudellisen puheen motiivointinäkökulmassa, korostaen yrittäjältä saatavaa vuokratuloa.¹⁸¹

Argumentoidessaan taidemuseon tarvitseman lisätilan puolesta, lautakunta viittasi myös käytännölliseen liittoutumaan virastotalon muiden toimijoiden kanssa. Lautakunnan esityksen mukaan taidemuseo joutui säilyttämään muun muassa esineiden

¹⁷⁶ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 3.9.1959, pöytäkirja 112§.

¹⁷⁷ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 17.5.1961, pöytäkirja 85§.

¹⁷⁸ LKKA, museo- ja taidelautakunta, pöytäkirjat: 16.5.1962 (67§), 8.5.1963 (69§), 3.6.1964 (77§) ja 8.4.1965 (69§).

¹⁷⁹ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 16.5.1962, pöytäkirja 67§.

¹⁸⁰ LKKA, esim. museo- ja taidelautakunta, 3.9.1959, pöytäkirja 112§.

¹⁸¹ LKKA, esim. museo- ja taidelautakunta, pöytäkirjat: 16.5.1962(67§), 8.5.1963 (69§), 3.6.1964 (77§) ja 8.4.1965 (69§).

pakkausmateriaaleja yleisissä käytävä- ja porrastiloissa, mikä puolestaan hankaloitti muidenkin toimijoiden tilankäyttöä ja aiheutti tarpeetonta ”kitkaa” toimijoiden välille.¹⁸² Museo ei siis tietoisesti ja tarkoituksellisesti pyrkinyt hankaloittamaan toimijoiden liikettä ja yleisten toimitilojen siisteyttä lautakunnan mukaan. Tämä avasi päättäjille mahdollisuuden toimia näiden muiden toimijoiden puolesta helpottamalla taidemuseon tilarealiteetteja.

Taidekeskuskaudella lautakunta liitti taidemuseon vapaa-ajan harrasteisiin erikoistuneiden instituutioiden piiriin, jossa jokainen yksittäinen toimija hyötyisi muiden läheisyydestä ja muiden tarjoamista palveluksista. Lautakunnan kuvaamaan yhteistyöverkkoon kuului taide- ja historiallisen museon lisäksi myös muun muassa kesäteatteri ja Lahden merkittävimmät urheiluharrastuspaikat muun muassa kisapuisto, urheilutalo ja kisakeskus/hiihtostadion.¹⁸³ Lautakunta satoi argumentaationsa väljästi näihin toimijoihin demonstroiden kulttuuriselle argumentaatiolle tyypillistä molemmin puolisen hyödyn periaatetta.

6.2 Toisto

Chaïm Perelmanin mukaan retorin kannattaa luoda argumentaatioonsa kohtia, jotka pakottavat lukijan viipymään niissä pidempään. Tämä huomion pitittäminen lisää esitettyjen asioiden mieleenpainuvuutta. Tämä onnistuu monin erilaisin retorisin valinnoin. Toisto on yksinkertainen, mutta tehokas keino, joka pakottaa esityksen vastaanottajan viipymään retorin haluamassa kohdassa.¹⁸⁴ Asia voi sisällöllisesti olla hyvinkin yksinkertainen mutta samaa sisältöä toistamalla on mahdollista vahvistaa sanoman vaikuttavuutta. Lautakunnan argumentaatiosta voidaan havainnoida kahdenlaista toistoa. Ensinnäkin lautakunta toisti samoja motivointinäkökulmia ja retorisia tehokeinoja esityksestä toiseen. Toiseksi lautakunta saattoi toistaa tiettyä motivointinäkökulman osaa useita kertoja yhden puheenvuoron sisällä. Seuraavassa analysoin lähemmin 3.9.1959 pöytäkirjan 112§. Tarkemmin keskityn siihen, miten lautakunta toisti taloudellisen kannattavuuden motivointinäkökulman valtionavustuksiin liittyvää puhetta. Lautakunta aloitti perustelemalla hankkeen vetoamalla muun muassa kaupunkilaisten yleiseen mielipiteeseen.

¹⁸² LKKA, museo- ja taidelautakunta, 10.1.1973, esityslista kohta 17.

¹⁸³ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 14.1.1973, pöytäkirja 32§.

¹⁸⁴ Perelman 1996, 45–46.

Siten voitaisiin ennen pitkää ja todennäköisesti saatavan valtionavustuksen turvin luoda pieni, Lahden oloihin hyvin soveltuva museokokonaisuus [...].¹⁸⁵

Tämän jälkeen lautakunta perusteli hanketta museo- ja Lahden imago -näkökulmista, jonka jälkeen lautakunta palasi taloudelliseen näkökulmaan toteamalla, että myös museoiden taloudellinen kannattavuus lisääntyisi toteuttamalla toimintaohjelman.

[...] keskitetylle museosuunnitelmalle, jonka vähittäiseen toteuttamiseen lautakunnan mielestä on hyviä mahdollisuuksia saada valtionapua, sillä Lahden kohdalta voidaan pätevästi perustella mm. viittaamalla eräiden vanhempien kaupunkien saamaan huomattavaan tukeen.¹⁸⁶

Tästä lautakunta jatkoi toimintaohjelman, toisin sanoen huolellisen suunnittelun, kuvailuun ja perusteluun. Lautakunta totesi, että Kartanon tyhjentäminen koulukäytöstä ei ollut suunnitelmien ollessa alkutekijöissään vielä ajankohtaista. Tästä lautakunta palasi taloudelliseen puheeseen sitomalla jälleen myös valtionavustuksen toimintaohjelmaan:

Myös on huomautettava, että ennen kuin valtionavustusta voidaan anoa, on suunnitelmien oltava valmiina.¹⁸⁷

Vaikka lautakunta ei toteuttanut erityisen laajasti sanoitettua tai monipuolista taloudellista puhetta, tuotiin se kuitenkin esille toistuvasti. Toisto on yksi helppo mutta tuottava retorinen tehokeino.

¹⁸⁵ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 3.9.1959, pöytäkirja 112§.

¹⁸⁶ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 3.9.1959, pöytäkirja 112§.

¹⁸⁷ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 3.9.1959, pöytäkirja 112§.

7. TAIDEMUSEORAKENNUSHANKEARGUMENTAATION KEHITTYMINEN

Lautakunta ei hyödyntänyt kaikkia motivointinäkökulmia kaikissa taidemuseorakennushankepuheenvuoroissaan, pikemminkin lautakunta koosti jokaisen esityksen ainutlaatuista tilannetta varten ja räätälöi argumentaationsa tilanteen mukaan. Lautakunta painotti eri näkökulmia eri taidemuseohankekausilla, myös yhden hankekauden sisällä voidaan havaita erilaisia painotuksia. Joissain tapauksissa lautakunta toisti yhtä näkökulmaa lukuisia kertoja yhden esityksen sisällä mikä lisäsi näkökulman painoarvoa.

Olen tarkastellut museo- ja taidelautakunnan taidemuseorakennushankepuheenvuoroja esimerkkinä pysäytetyn kertomuksen makrorakenteen käytöstä. Lautakunta näyttäytyy analyysin perusteella retorina, joka pyrki puheenvuoroillaan motivoimaan vastaanottajansa (kaupunginhallituksen ja muut esitystensä vastaanottajat) taidemuseorakennushankkeeseen ryhtymiseen. Objektipäämääränä lautakunta esitti uuden taidemuseorakennuksen, ja liitti siihen eri esityksissä erilaisia hyötyjä, jotka puhuttelisivat erilaisia toimijoita vastaanottajaryhmässä. Lautakunta loi näin ollen erilaisia aktanttirooleja esitystensä vastaanottajille. Nämä roolit piirtyvät esiin kun tarkastellaan sitä, mihin näkökulmiin vedoten vastaanottajaa pyrittiin motivoimaan. Lautakunnan taidemuseorakennushankepuheenvuorojen vastaanottaja, kaupunginhallitus, oli heterogeeninen ihmisjoukko, jota piti motivoida käyttäen monipuolisia näkökulmia. Kaikki eivät motivoituisi esimerkiksi museon yhteiskunnalliseen rooliin vetoamalla. Lautakunta kuvasi myös kulloisessakin tilanteessa havaitsemiaan ongelmia, esimerkiksi taidemuseotilojen epäsopivuutta, ahtautta ja monia haittoja ja vaaratilanteita, joita tämä aiheutti. Toimintaohjelma, keino, jolla kestävätilanne ratkaistaisiin ja kuvattu hyöty saavutettaisiin, oli esimerkiksi Kartano-hankekaudella museokokonaisuuden luominen Kartanon alueelle. Mukkula-hankekaudella lautakunta keskittyi esitetyn suunnitelman torjuntaan, joten sen käytössä ei ollut koko pysäytetyn kertomuksen kirjo. Lautakunnan argumentaatiosta on silti nähtävissä osia pysäytetyn kertomuksen makrorakenteesta myös tilanteessa jossa tämä torjui taidemuseon Mukkulaan sijoittamisen. Kommentoidessaan lautakunnan ulkopuolella luotua esitystä, rajautui lautakunnan argumentointi, ainakin osittain, tämän kommentoitavan esityksen lähtökohtien mukaan. Lautakunta pystyi hyödyntämään jo aikaisemmin luomiaan motivointinäkökulmia sekä tiettyjen

taidemuseorakennushanke-esitysten puoltamiseen että myös toisten esitysten torjumiseen.

Hankeen historiassa on nähtävissä aktiivisempia ja hiljaisempia ajanjaksoja. Tämä voi selittyä osin esimerkiksi taloudellisten kasvu- ja lamakausien aiheuttamasta talouskontrollin vaihtelusta. Taloudellisesti niukkoina aikoina kuntien hankkeet ja alojen investointimäärärahoitus minimoidaan. Vain elintärkeisiin, priorisoituihin hankkeisiin ryhdytään. Taidemuseorakennushanke vaikuttaa olleen Lahdessa hanke, jota toistuvasti on voitu lykätä ja siirtää toteutettavaksi myöhemmin. Taidemuseorakennushankkeen keskeneräisyys ja päätösten pitkittyminen on voinut osaltaan vaikuttaa lautakunnan työskentelyyn. Mainitsin aiemmin, että argumentaatiota ja sen onnistumista voidaan arvioida sen kautta ovatko esitetyt hankkeet toteutuneet. Vaikka taidemuseorakennushanke ei ole toteutunut, tuntuisi kohtuuttomalta vierittää siitä täyttä vastuuta museo- ja taidelautakunnalle ja sen harjoittamalle argumentaatiolle.

Kuten mainittua motivointinäkökulmat esiintyvät aineistossa toisiinsa kietoutuneina. Eri näkökulmien hahmottaminen voi olla hankalaa, kuten seuraavasta esimerkistä voi havaita:

Näin suunniteltuna museo voi vasta muodostua mielenkiintoiseksi ja viihtyisäksi, se olisi ensiarvoinen matkailunähtävyys ja ennen muuta se voisi toteuttaa entistä tehokkaammin kulttuuri-, sivistys- ja opetustarkoituksiaan nimenomaan koulunuorisoa silmälläpitäen. Myös museoiden taloudellinen kannattavuus lisääntyisi.¹⁸⁸

Esimerkkikohdassa on viitteitä lukuisiin eri motivaationäkökulmiin: matkailunähtävyys liittyy kaupunkisuunnittelu- ja Lahden imago -näkökulmiin kun taas museon kulttuuri-, sivistys- ja opetustarkoitukset yhdessä koululaisyleisön kanssa liittyvät museonäkökulmaan. Viimeisellä virkkeellä motivoidaan myös talousaspekteista kiinnostuneita viittaamalla taloudellinen kannattavuus motivointinäkökulmaan.

Kartanohankekaudella lautakunta käytti paljon resursseja nykytilanteen, siihen sisältyvien uhkakuvien ja kaiken ratkaisevan toimintaohjelman selväksi tekemiseen. Lautakunta kuvasi mitä tapahtuu jos lautakunnan esitystä noudatetaan tai ollaan noudattamatta. Päätösvalta tulevaisuudesta niin museon, kaupunkisuunnittelun, kaupungin maineen ja valtakunnallisten vaikutusten suhteen oli lautakunnan puheenvuoron vastaanottajalla, esimerkiksi kaupunginhallituksen jäsenellä. Lautakunta ikään kuin kuvaili todellisuuden,

¹⁸⁸ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 3.9.1959, pöytäkirja 112§.

kertoi mitä olisi tehtävissä ja ”heitti pallon” kaupungin kulttuuripoliittisista päätöksistä vastaavalle toimijalle. Keskustelu kaupunginhallituksen ja muiden toimijoiden kanssa oli lähtöisin lautakunnan itsensä luomista taidemuseorakennushanke-esityksistä. Lautakunnan tehtävä oli jatkokehittäjä ja ajaa omaa hankettaan.

Lautakunnan taidemuseorakennushankepuhe oli alkuun hyvin monipuolista ja esityksiä tehtiin tiiviisti. Lautakunnan vuonna 1974 esittämä puheenvuoro päätti lautakunnan pidempien, monipuolisten taidemuseorakennushanke-esitysten kauden. Tästä eteenpäin esitykset olivat huomattavasti lyhyempiä ja ilmaisu oli kontrolloidumpaa kuin ennen. Taidemuseorakennushankkeen ohella käsiteltiin myös kunnangallerian perustamista ja sen tilatarpeita. Kunnangalleria olisi tullut korvaamaan taidemuseon yhteydessä toimineen vuokrattavan taidehallin, jonka toiminta oli vuoden 1975 alussa lopetettu. Lautakunta argumentoi painokkaammin kunnangallerian kuin taidemuseorakennushankkeen puolesta.¹⁸⁹

Yleisesti vuoden 1974 jälkeen lautakunnan argumentaatio ja pysäytetyn kertomuksen käyttö muuttui. Muutoksesta huolimatta makrorakenteen käyttö jatkui mutta sen muoto oli erilainen. Kulttuurikeskushankkeen aikana pysäytetyn kertomuksen elementteihin yhdistettiin intohimoista kielenkäyttöä värittävillä sanavalinnoilla, mutta samalla toteava ilmaisu lisääntyi huomattavasti. Lautakunta faktuaalisti argumentaatioissaan erilaisia aspekteja kuin aikaisemmin.

[..] koulun sijoittaminen taidemuseon nykyiselle tontille saattaisi merkitä kulttuurikeskus ajatuksen hautaamista mikäli taidemuseolle ei välittömästi liittyen löydetä toista tonttia.¹⁹⁰

Lautakunta ei faktuaalistanut taidemuseon merkitystä kulttuurikeskuskokonaisuuden toteutumiselle yhtä voimallisesti kuin millä se ajoi aikaisempia hankkeitaan. Näkemykseni mukaan lautakunta olisi aiemmin ilmaissut asian vahvemmin, perustellut taidemuseon roolin kulttuurikeskuksessa kokonaishankkeelle elintärkeäksi. Tutkimusaineiston viimeisessä dokumentissa lautakunta esitti kuitenkin ajatuksen siitä, että taidemuseon puuttuminen ”saattaisi” olla kohtalokas kulttuurikeskushankkeelle. Lautakunnan retoriikka oli siis tässä suhteessa muuttunut. Lautakunta ei myöskään perustellut kannanottojaan, avannut niitä yhtä paljon kuin aikaisemmin. Oman puhujakuvan sanoittaminen ja kaupunkisuunnittelunäkökulman käyttö puolestaan lisääntyi. Museonäkökulman käyttö oli

¹⁸⁹ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 9.10.1975, esityslista B I kohta 4.

¹⁹⁰ LKKA, museo- ja taidelautakunta, 4.2.1976, esityslista B I kohta 3.

vähäistä. Museo yleisöään varten -argumenttia käytettiin lautakunnan argumentoidessa museon keskeisen sijainnin puolesta, mutta silloinkin näkökulma liitettiin vahvasti kaupunkisuunnittelunäkökulmaan ja paikalle saapumisen helppouteen. Kulttuuripolitiikassa siirryttiin, kasvavassa määrin, noudattamaan yleisiä yhteiskuntapolitiikan käytäntöjä. Erilaisten talous- ja toimintasuunnitelmien tekeminen yleistyi myös Lahdessa. Taidemuseorakennushankeargumentaatio siirtyi suurelta osalta näiden dokumenttien piiriin, eikä lautakunta kokenut enää tarvetta edistää taidemuseorakennushanketta erillisin keskustelunavauksin samassa määrin kuin aikaisemmin.

Museo- ja taideautakunnan esittämissä taidemuseorakennukseen liittyvissä puheenvuoroissa objektipäämäärää eli unelmien taidemuseota kuvataan muun muassa seuraavista näkökulmista. Taidemuseo sijaitsee kaupungin arvopaikalla, siellä missä ihmisvirrat liikkuvat. Museorakennus erottuu katukuvasta ja kuvastaa kaupungin kulttuuriarvostusta. Taidemuseorakennus on helposti saavutettavissa niin jalan, julkisen liikenteen avulla kuin yksityisautoinkin. Taidemuseon ympäristö mahdollistaa veistospuistomaisen ulkonäyttelytilan monipuolisen hyödyntämisen. Sisällä taidemuseossa on omat tilansa luento- ja taidetyöpajatoiminnalle samoin kuin erilliset näyttelytilat niin kokoelmanäyttelylle kuin vaihtuville näyttelyillekin. Viipurin taidemuseosta perityt taidekokoelmat ovat kaikkina aikoina museovieraiden nähtävissä. Tämän lisäksi veistoksille ja Lahden taidemuseon poikkeuksellisen laajalle taidegrafiikan kokoelmalle on oma tilansa. Taidemuseon alaisuuteen kuuluva taidekirjasto on asiakkaiden käytössä. Museovierailun yhteydessä voi viivähtää taidemuseon yhteydessä toimivassa kahvilassa, joka kesäisin valtaa käyttöönsä myös terassialueen museon piha-alueelta. Taidemuseossa on myös työtilat taidemuseon henkilökunnalle tutkijoista konservaattoreihin. Myös näyttelyiden rakentamista sekä teosten purkua ja pakkausta varten on oma toimitilansa, johon kuuluu oma sisäänkäyntinsä teosten liikuttelua varten. Taidemuseossa on mahdollista järjestää monenlaisia tapahtumia esimerkiksi vastaanottotilaisuuksia kaupungin arvovieraille. Museossa voitaisiin järjestää myös taidemuseon ja historiallisen museon yhteisnäyttelyitä. Koululaiset voivat hyödyntää taidemuseon tiloja, kokoelmia ja palveluita monipuolisesti opetuksessaan. Taidemuseon näyttelytoiminta on monipuolista käsitellen niin taideteollisuutta, muotoilua kuin kuvataidettakin. Lahden taidemuseo on tiloiltaan, toiminnaltaan ja sijainniltaan tarkoituksenmukainen ja mahdollistaa tilan ja museon henkilökunnan tehokkaan hyödyntämisen. Taidemuseo palvelee niin lahtelaisia, maaseudun asukkaita kuin kauempaakin saapuneita. Taidemuseo on yksi Lahden

kaupungin kilpailuvalteista. Taloudellisten investointien ansioista Lahden taidemuseon taloudellinen kannattavuus on lisääntynyt. Lahden kaupunki haluaa mahdollistaa kaikille pääsyn kulttuuriperintömmen, kansallisen kulttuuripääoman äärelle. Lahti on kulttuurikaupunki, joka toteuttaa strategiaansa vastaten samalla kaupunkilaisten toiveeseen päivitetystä taidemuseotilasta. Kaikesta tärkeintä on, että Lahden taidemuseolla on käytössään tarkoituksenmukaiset tilat, jotka mahdollistavat ajanmukaisen, monipuolisen taidemuseotoiminnan.

Tässä tutkimuksessa olen käsitellyt Lahden museo- ja taidelautakunnan muotoilemia taidemuseorakennushanke-esityksiä vuosien 1950–1981 varrelta. Teoreettismetodinen tukirakenne muodostui suomalaisen kulttuuripolitiikan ja taidemuseohistorian pitkistä kehityslinjoista sekä Jukka Törrösen muotoilemasta pysäytetyn kertomuksen makrorakenteesta. Arvioni mukaan sekä teoreettinen että metodivalinta sopivat käsiteltävään aineistoon, mahdollistivat mielekkään analyysin ja auttoivat erittelemään hyvin monimutkaista tutkimusaineistoa. Tutkimuksenteossa olen joutunut tasapainoilemaan yleistämisen ja tarpeeksi yksityiskohtaisen kuvaamisen välimaastossa. Kaikkea ei ole mahdollista eikä relevanttia avata tutkimusraportissa, mutta samalla on syytä kertoa asioista riittävän tarkasti. Ratkaisin tilanteen käyttämällä suhteellisen paljon resursseja taidemuseorakennushankehistorian hahmottamiseen ja aukikirjoittamiseen. Koen, että mikäli tämä historiallinen kehitys olisi liian väljästi kuvattu, olisi sitä seuraava analyysi jäänyt tyhjän päälle. Motivointinäkökulmien muotoilun ja analyysin kohdalla oli tarpeellista lukea aineistoa useita kertoja. Tutkimuksen tekeminen eteni aalloissa, jotkut tuloksista ovat olleet selviä aivan tutkimuksen aloittamisesta lähtien, esimerkiksi museonäkökulmaan liittyvän museo yleisöään varten -aspektin painottaminen, kun taas toiset näkökulmat ovat muotoutuneet vähitellen. Jukka Törrösen pysäytetyn kertomuksen makrorakenteen teoria tarjoaa hyvin mielenkiintoisia tutkimuspolkuja ja vaihtoehtojen esimerkiksi hyvin laajasti käytetylle diskurssianalyttiselle lähestymistavalle.

Taidemuseorakennushanketta on perusteltu monipuolisesti samalla luoden monenlaisia aktanttirooleja esitysten vastaanottajille. Aktanttiroolit liittyvät tutkimusaineistossa vahvasti motivointinäkökulmiin: museo-näkökulmaan, kaupunkisuunnittelunäkökulmaan, Lahden imago -näkökulmaan, kansallisen kulttuuripääoman näkökulmaan sekä taloudellisen kannattavuuden näkökulmaan. Nämä näkökulmat linkittyvät aktantti- eli toimijaroolien lisäksi myös lautakunnan esittämiin nykytilaa uhkaaviin asioihin, objektipäämääriin ja toimintaohjelmiin. Lautakunta on argumentaatiossaan yhdistänyt asiantuntijastatukseen

liittyvää faktapuhetta intohimoiseen kielenkäyttöön ja täten luoneet esityksiä, jotka sisältävät tosiasiallisten realiteettien lisäksi myös tunteisiin vetoavia elementtejä. Lautakunnan taidemuseorakennushankepuheen perusteella Lahden taidemuseon rakennushankehistoria jakautuu vuosina 1950–1981 neljään eri kauteen: Kartano-hankekauteen, Mukkula-hankekauteen, taidekeskuskauteen ja kulttuurikeskuskauteen. Kartano-hankekausi oli retoriikaltaan vapautuneinta ja rikkainta. Lautakunta loi perustan argumentaatiolleen, jota se hyödynsi myös muiden hankekausien kohdalla. Lautakunnan roolin muuttuessa ensisijaisesta taidemuseorakennushankepuheenvuoron luojasta toisten esitysten kommentoijaksi, muuttui myös lautakunnan käyttämä retoriikka. Lautakunnan ilmaisu muuttui vähitellen hyvinkin kontrolloiduksi ja monipuolinen aktanttiroolien ja motivointinäkökulmien yhdistely yksittäisen hanke-esityksen sisällä väheni. Aineiston loppupuolella lautakunnan retoriikkaa määritti toteava-sävy ja ilmaisu. Lautakunnan yleisimmin hyödyntämät retoriset tehokeinot olivat runsas sidosryhmien käyttö sekä yksinkertainen mutta tehokas toisto. Lautakunta hyödynsi argumentaatiossaan pysäytetyn kertomuksen makrorakennetta, jossa tilanteen uhkakuvien ja objektipäämäärän eli saavutettavaksi kuvatun unelma-tulevaisuuden kuvailun ja selkeän toimintaohjelman esittämisen jälkeen, kertomuksen loppuunsaattaminen annetaan esityksen vastaanottajan osaksi.

Kuten luvussa 1.1. mainitsin tällä tutkimuksella ja sen tuloksilla on yhtäläisyyksiä Satu Vihavaisen Joensuun taidemuseota käsittelevän tutkimuksen¹⁹¹ kanssa. Museoiden historioissa on merkittäviä yhtäläisyyksiä mutta yhtäläillä myös merkittävät eroavaisuutensa. Molemmista museoista tuli 1970-luvun aluetaidemuseokokeilun kautta aluetaidemuseoita. Molemmille museoille osoitettiin toiminnan alkuvaiheissa taidemuseotoimintaa rajoittavat tilat. Joensuussa taidemuseo sijoitettiin alkuperäisestä käytöstä vapautuneeseen tyttölukioon ja museonjohto päätti luopua tilapäisnäyttelyiden järjestämisestä, tilanpuutteeseen vedoten.¹⁹² Lahdessa taidemuseo sijoitettiin virastotalon ullakolle ja museotoiminnasta karsittiin pikemminkin pysyväisnäyttelystä. Joensuun taidemuseon tilahistoria kulki muutamien väliaikaissijoituspaiikkojen kautta omaan taidemuseorakennukseen. Vuonna 1981 Joensuun taidemuseolle kunnostettiin pysyväksi tarkoitettu museotila entisestä lyseorakennuksesta. Theodor Deckerin suunnittelema komea entinen koulurakennus soveltuu luonteensa puolesta hyvin taidemuseon kodiksi.

¹⁹¹ Vihavainen 2003.

¹⁹² Vihavainen 2003, 20.

Vihavaisen tutkimus paljastaa, että Joensuussa kahdesta museosta taidemuseon toimintaolosuhteita on pystytty parantamaan mutta sama ei ole onnistunut kulttuurihistoriallisen museon kohdalla. Lahdessa historiallinen museo sai arvoisensa tilat Lahden kartanosta 1960-luvulla.

Lahden taidemuseorakennushankkeen kokonaiskuvan hahmottamiseksi olisi syytä tehdä jatkotutkimusta, jossa voisi laajentaa ajallista otantaa kohti nykypäivää, käsitellä laajempia, monipuolisempia aineistoja. Jatkotutkimukseen soveltuvia materiaaleja olisivat esimerkiksi museon vuosikertomukset, lehti- ja internetkirjoitukset, kaupunginhallituksen ja –valtuuston arkistot, Päijät-Hämeen taidemuseoyhdistys ry:n perustajajäsenten ja muiden kulttuuripoliittisten vaikuttajien haastattelut. Myös lautakunnan laatimia pitkän- ja keskipitkän tähtäimen talous- ja toimintasuunnitelmia olisi syytä tarkastella.

Perehtyminen museo- ja taidelautakunnan työskentelyyn Lahden taidemuseorakennushankkeen parissa herättää paljon kysymyksiä kaupungin kulttuuripoliitikasta ja hankkeen yleisistä toteutumismahdollisuuksista. Taidemuseorakennushanketta ovat museo- ja taidelautakunnan jälkeen edistäneet lukuisat muut toimijat lautakunnista yksityishenkilöihin ja yhdistyksiin saakka. 1980-luvun alussa Lahteen perustettiin Päijät-Hämeen taidemuseoyhdistys ry, jonka perustavoitteeksi ja tarkoitukseksi oli muotoiltu taidemuseorakennushankkeen toteutumisen edistäminen. Yhdistystä oli perustamassa ja pyörittämässä joukko alueen merkittävimpiä taitelijoita ja politikkoja. Yhdistys järjesti monia toimijatahoja yhdistäviä keskustelutilaisuuksia, tilasi Paavolan kulttuurikeskukseen sijoittuvalle taidemuseorakennukselle arkkitehtisuunnitelmia, suunnitteli hankkeen budjetointia ja teki hankkeesta esityksiä päättäjille. Kaikki tämä kertoo paikallisesta tahtotilasta.

Taidemuseorakennushanke on aktiivinen myös nykypäivänä, eikä se ole kadonnut paikallisesta kulttuuripoliittisesta keskustelusta missään vaiheessa kokonaan. Nähdäkseni museo- ja taidelautakunnan muotoilemia motivointinäkökulmia ja niistä esiin piirtyviä aktanttirooleja voisi käyttää myös nykypäivän taidemuseorakennushankkeen edistämiseen. Päättäjillä on mahdollisuus olla mukana monipuolistamassa taidemuseon toimintamahdollisuuksia ja nykyajan museotoimintamuotojen luomisessa Lahteen.

Taidemuseo sijaitsee väliaikaisissa tiloissa Vesijärvenkadulla, samassa kiinteistössä, jonne se vuonna 1950 perustettiin ja väliaikaisesti sijoitettiin. Taidemuseon näyttelytilat sijaitsevat ullakotilan sijaan rakennuksen katutasossa. Kiinteistö, jossa taidemuseon näyttelytilat sijaitsevat on tätä kirjoittaessa (2016) myyty ja kaupungilla on muutama vuosi

aikaa löytää taidemuseolle uusi sijoituspaikka. Taidemuseo on joutunut jo luopumaan kiinteistöissä sijainneista toimistotiloistaan. Viime vuosina paikallisessa kulttuuripoliittisessa keskustelussa on esitetty taidemuseon sijoittamista esimerkiksi Ranta-Kartanon kaupunginosaan. Sijainti on lähellä museo- ja taidelautakunnan Kartano-hankekauden esitystä. Toisena vaihtoehtona on harkittu taidemuseon sijoittamista Aikuiskoulutuskeskukselta vapautuviin tiloihin Paavolan kulttuurikeskuksessa.

Lahden taidemuseon uudisrakennushankkeesta on kehittynyt poikkeuksellisen pitkäaikainen ratkaisematon kulttuuripoliittinen ilmiö. Hankkeen pitkittyessä on kuitenkin kysyttävä; toteutuuko Lahden taidemuseon uudisrakennushanke ja mistä hankkeen pitkittyminen kertoo? Miksi juuri taidemuseorakennushanke on koettu sellaiseksi, että siitä on mahdollista karsia tai hanketta pitkittää, siirtää eteenpäin esimerkiksi taloudellisesti haastavina aikoina? Sibeliustalon rakentaminen osoittaa, että Lahdessa on uskallettu panostaa merkittävään kulttuurirakentamiseen taloudellisesti haastavasta ajankohdasta huolimatta.

LÄHTEET

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Lahden kaupungin keskusarkisto, LKKA

Museo- ja taidelautakunta

Pöytäkirja 21.5.1958, 73§

Pöytäkirja 3.9.1959, 112§

Pöytäkirja 13.1.1960, 8§

Pöytäkirja 16.12.1959, 156§

Pöytäkirja 17.5.1961, 85§ Museoiden rakennussuunnitelman valmistaminen ja raskaan kaluston hallin rakentaminen.

Pöytäkirja 16.5.1962, 67§ Määrärahan esittäminen v:n 1963 talousarvioon kulkuneuvohallin rakentamista varten.

Pöytäkirja 8.5.1963, 69§ Raskaan kaluston hallin rakentaminen

Pöytäkirja 3.6.1964, 77§ Museoitten siirtäminen Kartanoon.

Pöytäkirja 8.4.1965, 69§ Museoiden uudissuunnitelma.

Pöytäkirja 27.3.1968, 77§ Ehdotus taidemuseon ja kulkuneuvohallin rakentamisesta.

Pöytäkirja 17.6.1968, 135§ Mukkulan navettarakennuksen muuttaminen taidemuseoksi.

Pöytäkirja 10.12.1969, esityslista kohta 11 ja 194§ Taidemuseon sijoittaminen Mukkulaan

Pöytäkirja 29.4.1970, esityslista kohta 8 ja 72§

Pöytäkirja 10.1.1973, esityslista kohta 17. Lahden taidekeskuksen I vaiheen eli taidekoulun jatkosuunnittelua varten asetetun toimikunnan mietintö.

Pöytäkirja 14.1.1973, 32§ Lahden taidekeskuksen I vaiheen eli taidekoulun jatkosuunnittelua varten asetetun toimikunnan mietintö.

Pöytäkirja 7.2.1973, esityslista kohta 19. Museo- ja taidelautakunnan sekä Lahden Taiteilijaseura r.y:n kirjelmät kaupungin näyttely- ym. toimitilojen hankkimiseksi sekä toimikunnan asettaminen tarkoitusta varten.

Pöytäkirja, 20.3.1974, liitteet: A. Julkisten taidelaitosten sekä kaupungin näyttely- ym. toimintatilojen hankkimisen ja rakentamisen esisuunnitteluun asetetun toimikunnan mietintö. B. Lahden kaupunkisuunnitteluviraston lausunto Julkisten taidelaitosten sekä kaupungin näyttely- ym. toimintatilojen hankkimisen ja rakentamisen esisuunnitteluun asetetun toimikunnan mietinnöstä. C. Lausuntonaan nk. näyttelytilatoimikunnan mietinnöstä museo- ja taidelautakunta esittää kunnioittaen seuraavaa.

Pöytäkirja 25.3.1974, 107§ Lausunto nk. näyttelytilatoimikunnan mietinnöstä.

Pöytäkirja 27.11.1974, esityslista kohta 6. Suunnittelumäärärahan varaaminen v. 1975 talousarvioon taidemuseota varten.

Pöytäkirja 9.9.1975, 225 § Lausunto Lahden taiteilijaseuran kirjeestä kaupunginjohtajalle

Pöytäkirja 9.10.1975, esityslista B I kohta 4. Esityksen tekeminen taidemuseon tontin varaamisesta ja ns. kunnangalleriatoiminnan käynnistämisestä.

Pöytäkirja 4.2.1976, esityslista B I kohta 3. Taidemuseon tontin luovuttaminen hotelli- ja ravintolakoululle.

PAINETUT LÄHTEET

Bennett, Oliver. (2014) Kulttuuripolitiikka, kulttuuripessimismi ja postmoderniteetti, Teoksessa Kangas, Anita. Virkki, Juha. (toim.) *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet* (s.13–49). Sarjassa SoPhi 23. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Heikkinen, Vesa. (2007) *Kielen voima*. Tampere: Gaudeamus.

Heinonen, Jouko. (2006) Lahden kaupunginmuseon historia. Teoksessa Palmgren, Ulla (toim.) *Lahden kulttuurilaitosten historia 2 – Teatteri, orkesteri, museo ja kulttuuritoimi* (s. 479–677). Sarjassa Lahden historia 4:11. Lahti: Lahden kaupunki.

Häyrynen, Simo. (2006) *Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripolitiikka*. Sarjassa SoPhi 99. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.

Häyrynen, Simo. (2015) *Kulttuuripolitiikan liikkuvat rajat - Kulttuuri suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa*. Tietolipas 248. Vantaa: SKS.

Jokinen, Arja. (1999) Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysointia. Teoksessa Jokinen, Arja. Juhila, Kirsi. Suoninen, Eero. (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s. 126–159). Tampere: Vastapaino.

Kangas, Anita. (2014) Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet. Teoksessa Kangas, Anita. Virkki, Juha. (toim.) *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet* (s. 156–178). Sarjassa SoPhi 23. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kangas, Anita. Pirnes, Esa. (2015) Kulttuuripoliittinen päätöksenteko, lainsäädäntö, hallinto ja rahoitus. Teoksessa Heiskanen, Ilkka. Kangas, Anita. Mitchell, Ritva. (toim.) *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö* (s. 23–108). Helsinki: Tietosanoma.

Kertomus Lahden kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1947 II neljäskymmenestoinen vuosikerta. (1952) Lahti: Lahden kirjapaino- ja sanomalehti-osakeyhtiö.

Kertomus Lahden kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1948 II neljäskymmeneskolmas vuosikerta. (1953) Lahti: Lahden kirjapaino- ja sanomalehti-osakeyhtiö.

Korhonen, Susanna. (2012) Talo Lahden taidemuseolle. Teoksessa Mikkola, Kati. Karisto, Antti. Niskanen, Riitta (toim.) *Toteutumattomat tulevaisuudet - Päijät-Hämeen tutkimusseuran vuosikirja 2012* (s. 86–101). Lahti: Päijät-Hämeen tutkimusseura.

Palonen, Kari. (1996) Retorinen käänne poliittisen ajattelun tutkimuksessa: Quentin Skinner, retoriikka ja käsitehistoria. Teoksessa Palonen, Kari. Summa, Hilikka (toim.) *Pelkkää retoriikkaa: tutkimuksen ja politiikan retoriikat* (s. 137–159). Tampere: Vastapaino.

Perelman, Chaïm. (1996). *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.

Pettersson, Susanna. (2010) Taidemuseot 1900-luvulla. Teoksessa Pettersson, Susanna. Kinanen, Pauliina. (toim.) *Suomen museohistoria* (s. 191). Sarjassa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1265. Helsinki: SKS.

Rönkkö, Marja-Liisa. (1999) *Suomalainen taidemuseo – Louvren ja Louisianan perilliset*. Dimensio 2 Valtion taidemuseon tieteellisen sarja. Vammala: Vammalan kirjapaino.

Rönkkö, Marja-Liisa. (2010) Museorakennukset ja näyttämisen taide. Teoksessa Pettersson, Susanna. Kinanen, Pauliina. (toim.) *Suomen museohistoria* (s. 229–265). Sarjassa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1265. Helsinki: SKS.

Sulkunen, Pekka. (1997) Todellisuuden ymmärrettävyys ja diskurssianalyysin rajat. Teoksessa Sulkunen, Pekka. Törrönen, Jukka. (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia; Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys* (s. 13–53). Tampere: Gaudeamus.

Sulkunen, Pekka. Törrönen, Jukka. (1997) Arvot ja modaalisuus sosiaalisen todellisuuden rakentamisessa. Teoksessa Sulkunen, Pekka. Törrönen, Jukka. (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia; Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys* (s. 72–95). Tampere: Gaudeamus.

Törrönen, Jukka. (1997) Intohimoinen teksti – pysäytetty kertomus suostuttelun makrorakenteena. Teoksessa Sulkunen, Pekka. Törrönen, Jukka. (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia; Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys* (s. 221–247). Tampere: Gaudeamus

Zimmerbauer, Kaj. (2008) *Alueellinen imago ja identiteetti liikkeessä*. Sarjassa Ruralia-instituutti. Julkaisuja 15. Helsinki: Helsingin yliopisto.

SÄHKÖISET LÄHTEET:

Hatakka, Mari. (2007) *Narratiivisen käänteen vaikutus museoiden toimintaan ja tutkimukseen*. Suomen Kansantieteiden Tutkijain Seura ry. Elore-lehti. Haettu 30.1.2016 osoitteesta www.elore.fi/arkisto/1_07/hat1_07.pdf

Lahden museot. (2016) *Lahden taidemuseon kokoelmat*. Haettu 31.5.2016 osoitteesta <http://www.lahdenmuseot.fi/museot/fi/taidemuseo/kokoelmat/>

Lehtinen, Kati. (2012) Aluetaidemuseot muuttuvassa maailmassa – Aluetaidemuseotoiminnan vaiheet ja keskeisimmät muutoksen taustalla olevat tekijät toiminnan käynnistämisestä vuoteen 2010. Taidehistoria. Kulttuuripolitiikan maisteriohjelma. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu. Haettu 30.1.2016 osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/38215>

Minilex. (2016) *Kunta vai kaupunki?* Haettu 31.5.2016 osoitteesta <http://www.minilex.fi/a/kunta-vai-kaupunki>

Museoliitto. (2016) *Museoarkkitehtuuria*. Haettu 29.3.2016 osoitteesta <http://www.museoliitto.fi/mikamuseo/arkkitehtuuri>

Sotamaa-Leino, Henna. (2008) Vaalipääkirjoitukset pysäytettyinä kertomuksina – Narratologinen tutkimus kolmen sitoutumattoman sanomalehden vuoden 2006 presidentinvaaleja käsittelevistä pääkirjoituksista. Tiedotus-oppi. Tampereen yliopisto. Pro gradu. Haettu 5.11.2015 osoitteesta <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80320/gradu03331.pdf?sequence=1>

Törrönen, Jukka. (2000) The Passionate Text. The Pending Narrative as a Macro Structure of Persuasion. *Social Semiotics* (s. 81-98) Vol.10. Issue 1. Published online 25. August 2010. Haettu 10.11.2014 osoitteesta <http://dx.doi.org/10.1080/103503300114568>

Vihavainen, Satu (2003) Taidelaitos kunnallisbyrokratiassa – Joensuun taidemuseo 1962–1992. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu. Haettu 30.1.2016 osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/12073>

LIITTEET

LIITE 1

Museo- ja taidelautakunnan kokoonpano vuosina 1950 – 1981

Museo- ja taidelautakunnan sisällä on tapahtunut joitakin muutoksia jäsenistössä ja lautakunnan toimikaudessa. Koska lähdeaineisto (museo- ja taidelautakunnan arkisto, museon vuosikertomukset ja kertomukset Lahden kaupungin kunnallishallinnosta) tarjoavat tietoa lautakunnan jäsenten ammateista, on tämä tieto sisällytetty tässä esitettävään. Ammatti- tai muu nimike esitetään suluissa henkilön nimen jälkeen. Lähdeaineistoihin on sisällytetty eri vuosina eri tietoja, tämä näkyy myös tässä esitettävässä.

Lautakunnan toimikaudessa on ollut erinäisiä käytäntöjä vuosien 1950–1981 välillä. Vuonna 1951 lautakunnan kaupunginvaltuusto määräsi lautakunnan kokoonpanon kolmevuotiselle kaudelle. Tuolloin lautakunnassa toimi viisi jäsentä ja kaksi varajäsentä. Vuodesta 1961 eteenpäin lautakunnan toimikautena oli neljä vuotta. Museo- ja taidelautakunta muutettiin kaupunginvaltuuston päätöksellä museolautakunnaksi 22.2.1982.

1950

Puheenjohtajana toimi Uno Pulkkilä (lehtori).

Varapuheenjohtajana toimi Toivo Karlsson (viilaaja)

Jäseninä:

Elsa Meriluoto (rehtori)

Valfrid Tohkanen (konduktööri)

Hilja Palmén (rouva)

Kaupunginhallituksen edustajana toimi Niilo Pitkäsilta (ammattientarkastaja) ja Viljo Salmi (museonhoitaja).

Lautakunta kokoontui vuonna 1950 yhteensä seitsemän kertaa. Lautakunnan alaisuuteen kuulunut jaosto kokoontui yhteensä viisi kertaa.

1951–1953

Puheenjohtajana toimi Uno Pulkkilä (lehtori).

Varapuheenjohtajana toimi Urho Harmainen (johtaja).

Jäseninä:

Leo Råhman (mainosmies)

Niilo Järvinen (maalari), hänet korvasi 1.12.1952 Eino Siltala (maalari).

Lauri Sarajas (tohtori)

Varajäseninä:

Alpo Ottelin (maalari)

Nanni Kainulainen (tohtorinna)

Kaupunginhallituksen edustajana toimi Niilo Pitkäsilta (ammattientarkastaja).

1954–1956

Puheenjohtajana toimi Uuno Pulkki (lehtori).

Varapuheenjohtajana toimi Urho Harmainen (johtaja).

Jäseninä:

Ilmari Ritavuo (teknikko)

Leo Råhman (mainosmies)

Alpo Ottelin (maalari)

Varajäseninä:

Sylvi Lindqvist (rouva)

Eeva Aarti (kassanhoitaja)

Kaupunginhallituksen edustajana toimi Niilo Pitkäsilta (ammattientarkastaja).

Kaupunginhallitus valitsi 20.2.1956 museoiden intendentiksi FM Jouko Tolvasen. Museoiden intendentti (myöhemmin museonjohtaja) toimi lautakunnassa sihteerinä.

Lautakunta kokoontui vuonna 1954 yhteensä seitsemän kertaa.

Lautakunta kokoontui vuonna 1955 yhteensä seitsemän kertaa.

Lautakunta kokoontui vuonna 1956 yhteensä 11 kertaa ja käsitteli 118 asiaa.

1957–1959

Puheenjohtajana toimi Uuno Pulkki (lehtori), hänet korvasi 29.10.1958 Antti Raipala (rehtori)

Varapuheenjohtajana toimi Urho Harmainen (johtaja).

Jäseninä:

Ilmari Ritavuo (teknikko)

Leo Råhman (henkilöstöasianhoitaja)

Lauri Jääskeläinen (työmies)

Varajäseninä:

Sylvi Lindqvist (rouva)

Eeva Aarti (kassanhoitaja), hänet korvasi 25.11.1957 Taimi Nuotio (rouva).

Kaupunginhallituksen edustajana toimi 1955–1958 Niilo Pitkäsilta (ammattientarkastaja) ja vuonna 1959 Yrjö Koskinen (työnohjaaja).

Sihteerinä Jouko Tolvanen (museoiden intendentti)

Lautakunta kokoontui vuonna 1958 yhteensä 16 kertaa ja käsitteli 179 asiaa.

Lautakunta kokoontui vuonna 1959 yhteensä 11 kertaa ja käsitteli 170 asiaa.

1960

Puheenjohtajana toimi Antti Raipala (rehtori).

Varapuheenjohtajana toimi Urho Harmainen (johtaja)

Jäseninä:

Leo Råhman (henkilöasianhoitaja)

Ilmari Ritavuo (teknikko)

Lauri Jääskeläinen (työmies)

Varajäseninä:

Sylvi Lindqvist (rouva)

Taimi Nuotio (rouva)

Kaupunginhallituksen edustajana toimi Yrjö Koskinen (työnohjaaja)

Sihteerinä toimi Jouko Tolvanen (museoiden intendentti)

Lautakunta kokoontui vuonna 1960 yhteensä 13 kertaa ja käsitteli 171 asiaa.

1961 - 1964

Vuodesta 1961 lautakunnan toimikausi muuttui kolmesta vuodesta nelivuotiseksi.

Puheenjohtajana toimi Antti Raipala (rehtori).

Varapuheenjohtajana toimi Antti Miikkulainen (mainoshoitaja)

Jäseninä:

Ilmari Ritavuo (teknikko)

Jenny Lilja (kasvatustieteiden kandidaatti) hänet korvasi 20.8.1962 Olli Vihavainen (valtiotieteiden maisteri)

Henrik Lavonen (hioja)

Varajäseninä:

Taimi Nuotio (rouva)

Paavo Sarelli (palomies)

Kaupunginhallituksen edustajana toimi Erkki Huurtamo (varatuomari) hänet korvasi 5.3.1962 Niilo Keskiaho (varatuomari)

Sihteerinä toimi Jouko Tolvanen (museoiden intendentti)

Vuonna 1961 Lautakunta kokoontui yhteensä 12 kertaa ja käsitteli 148 asiaa.

Vuonna 1962 Lautakunta kokoontui yhteensä 10 kertaa ja käsitteli 128 asiaa.

Vuonna 1963 Lautakunta kokoontui yhteensä 10 kertaa ja käsitteli 123 asiaa.

Vuonna 1964 Lautakunta kokoontui yhteensä 11 kertaa ja käsitteli 147 asiaa.

1965 - 1968

Puheenjohtajana toimi Antti Raipala (rehtori)

varapuheenjohtajana toimi Niilo Pitkäsilta (kunnallisneuvosmies)

Jäseninä:

Antti Miikkulainen (osastonhoitaja)

Pekka Simula (rehtori)

Armas Nykänen (maalari)

Varajäseninä:

Annikki Riikonen (rouva)

Vilho Hatara (liikennetarkastaja)

Kaupunginhallituksen edustajana toimi vuonna 1965 Jussi Tanskanen (kauppatieteiden maisteri), vuosina 1966- 1967 Kaarlo Humalisto (toimitsija) ja vuonna 1968 Tenho Ilikkanen (rakennusmestari)

Sihteerinä toimi Jouko Tolvanen (museoiden johtaja)

Vuonna 1965 lautakunta kokoontui yhteensä 11 kertaa ja käsitteli 175 asiaa.

Vuonna 1966 lautakunta kokoontui yhteensä 10 kertaa ja käsitteli 133 asiaa.

Vuonna 1967 lautakunta kokoontui yhteensä 12 kertaa ja käsitteli 181 asiaa.

Vuonna 1968 lautakunta kokoontui yhteensä 16 kertaa ja käsitteli 234 asiaa.

1969–1972

Puheenjohtajana toimi Antti Raipala (rehtori)

Varapuheenjohtajana toimi Antti Miikkulainen (osastonhoitaja)

Jäseninä:

Jorma Pelli (toimittaja), hänet korvasi 14.3.1972 Eero Kuusela (kansakouluopettaja)

Matti Raja (kansliasihteeri), hänet korvasi 3.2.1970 Annikki Riikonen (toimistohoitaja)

K. O. Knuutila (toimitusjohtaja, vuodesta 1972 everstiluutnantti nimikkeellä)

Varajäseninä:

Annikki Riikonen (toimistonhoitaja) 2.2.1970 hänet Eira Pehkonen (rouva)

Olavi Lanu (taidemaalari)

Kaupunginhallituksen edustajana toimi vuonna 1969 J. Kurki-Suonio (varatuomari), vuonna 1970 Helge Kaalikoski (kirvesmies) ja vuosina 1971–1972 Olli Vihavainen (valtiotieteiden maisteri)

Sihteerinä toimi Jouko Tolvanen (museonjohtaja) 21.3.1971 saakka, ajalla 21.3. - 30.6.1971 sihteerinä toimi Maija Hahl (va. museonjohtaja), ajalla 1.7.1971 – 9.5.1972 Risto Koskinen (museonjohtaja) ja Maija Hahl (va. museonjohtaja) 9.5.1972 lähtien.

Vuonna 1969 lautakunta kokoontui yhteensä 12 kertaa ja pöytäkirjoihin kertyi 194 pykälää.

Vuonna 1970 lautakunta kokoontui yhteensä 14 kertaa ja pöytäkirjoihin kertyi 168 pykälää.

Vuonna 1971 lautakunta kokoontui yhteensä 13 kertaa ja pöytäkirjoihin kertyi 213 pykälää.

Vuonna 1972 lautakunta kokoontui yhteensä 15 kertaa ja pöytäkirjoihin kertyi 237 pykälää.

1973–1976

Vuonna 1975 Lahden kaupunginmuseo kävi läpi suuren organisaatiouudistuksen, joka näkyy lautakunnan kokoonpanossa uusina kaupunginvaltuuston asettamina nimityksinä kesken nelivuotisen kauden. Vuodesta 1975 eteenpäin kaupunginvaltuusto päätti museo- ja taidelautakunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan nimittämisestä. Kahden varajäsenen systeemistä siirryttiin samalla kolmen henkilökohtaisen varajäsenen järjestelmään. Samalla perustettiin Lahden kaupunginmuseo, joka koostuu Lahden historiallisesta museosta, taidemuseosta, julistemuseosta, hiihtomuseosta, kuva-arkistosta, erityiskokoelmista ja museon toimistosta.

Puheenjohtajana toimi Sirkka Lankinen (lääketieteen lisensiaatti)

Varapuheenjohtajana toimi Antti Miikkulainen (mainospäällikkö), hänet korvasi 20.11.1975 Eero Kuusela (opettaja)

Jäseninä:

K.O.Knuutila (everstiluutnantti evp.)

Eero Kuusela (kansakoulunopettaja)

Annikki Riikonen (toimistonhoitaja, vuodesta 1975 eteenpäin matkatoimistovirkailija nimikkeellä)

Varajäseninä:

Olavi Lanu (taidemaalari) ja Mauno Pelli (herra) 20.11.1975 saakka.

20.11.1975 kaupunginvaltuusto valitsi uusiksi varajäseniksi Juhani Jääsaaren (puuseppä), Elisabet Kurki-Saunion (rouva) ja Antti Ukkosen (taidemaalari).

Kaupunginhallituksen edustajana toimi Olli Vihavainen (valtiotieteiden maisteri).

Sihteerinä toimi Maija Hahl (museon amanuenssi), hänet korvasi 15.1.1973 Jouko Heinonen (museonjohtaja). Jouko Heinonen toimi sekä sihteerinä että lautakunnan esittelijänä vuodesta 1975 alkaen.

Vuonna 1973 lautakunta kokoontui yhteensä 19 kertaa ja pöytäkirjoihin kertyi 333 pykälää.

Vuonna 1974 lautakunta kokoontui yhteensä 22 kertaa ja pöytäkirjoihin kertyi 385 pykälää.

Vuonna 1975 lautakunta kokoontui yhteensä 13 kertaa ja pöytäkirjoihin kertyi 346 pykälää.

Vuonna 1976 lautakunta kokoontui yhteensä 12 kertaa ja pöytäkirjoihin kertyi 432 pykälää.

1977–1980

Puheenjohtajana toimi K.O. Knuutila (everstiluutnantti evp.)

Varapuheenjohtajana toimi Matti Mukka (vahtimestari)

Jäseninä:

Olavi Lanu (taidemaalari)

Hilkka Seestelä (opettaja), hänet korvasi 4.4.1977 Lea Lehtonen (opettaja)

Ensio Partanen (rovasti, vuonna 1980 sosiaalineuvoksen nimikkeellä)

Varajäseninä:

Sirkka Kettunen (taloudenhoitaja)

Riitta Luhtanen (sisustussuunnittelija)

Lea Lehtonen (opettaja), hänet korvasi 4.4.1977 Ulla Arkkola (osastoavustaja), hänet korvasi vuonna 1980 Ulla Heikkilä (tutkimusapulainen)

Eero Kuusela (opettaja)

Annikki Riikonen (matkatoimistovirkailija)

Kaupunginhallituksen edustajana toimi Olli Vihavainen (valtiotieteiden maisteri).

Sihteerinä ja lautakunnan esittelijänä toimi Jouko Heinonen (museonjohtaja)

Vuonna 1977 lautakunta kokoontui yhteensä 13 kertaa ja pöytäkirjoihin kertyi 341 pykälää.

Vuonna 1978 lautakunta kokoontui yhteensä 15 kertaa ja pöytäkirjoihin kertyi 401 pykälää.

Vuonna 1979 lautakunta kokoontui yhteensä 15 kertaa ja pöytäkirjoihin kertyi 368 pykälää.

Vuonna 1980 lautakunta kokoontui yhteensä 17 kertaa ja pöytäkirjoihin kertyi 379 pykälää.

1981

Puheenjohtajana toimi Unto Tupala (arkkitehti)

Varapuheenjohtajana toimi Antti Ukkonen (taiteilija)

Jäseninä:

Jorma Ahonen (opettaja)

Pekka Eskelinen (pastori)

Antti Raipala (rehtori)

Varajäseninä:

Raimo Olkkonen (opettaja)

Annikki Riikonen (matkatoimistovirkailija)

Juhani Jääsaari (puuseppä)

Ulla Heikkilä (tutkimusapulainen)

Pirkko Kalliolainen (toimistosihteeri)

Kaupunginhallituksen edustajana toimi Heikko Kolu (toimitusjohtaja).

Sihteerinä ja lautakunnan esittelijänä toimi Jouko Heinonen (museonjohtaja)

Vuonna 1981 lautakunta kokoontui yhteensä 11 kertaa ja pöytäkirjoihin kertyi 314 pykälää.

LIITE 2

Tutkimuksen primääriaineisto taidemuseorakennushankekausien mukaan jaoteltuna

Kartano- hanke

Pöytäkirja 3.9.1959 112§

Pöytäkirja 17.5.1961, 85§ Museoiden rakennussuunnitelman valmistaminen ja raskaan kaluston hallin rakentaminen.

Pöytäkirja 16.5.1962, 67§ Määrärahan esittäminen v:n 1963 talousarvioon kulkuneuvohallin rakentamista varten.

Pöytäkirja 8.5.1963, 69§ Raskaan kaluston hallin rakentaminen

Pöytäkirja 3.6.1964, 77§ Museoitten siirtäminen Kartanoon.

Pöytäkirja 8.4.1965, 69§ Museoiden uudissuunnitelma.

Pöytäkirja 27.3.1968, 77§ Ehdotus taidemuseon ja kulkuneuvohallin rakentamisesta

Mukkula-hanke

Pöytäkirja 17.6.1968, 135§ Mukkulan navettarakennuksen muuttaminen taidemuseoksi.

Pöytäkirja 10.12.1969, esityslista kohta 11 ja 194§ Taidemuseon sijoittaminen Mukkulaan

Taidekeskushanke

Pöytäkirja 10.1.1973, esityslista kohta 17. Lahden taidekeskuksen I vaiheen eli taidekoulun jatkosuunnittelua varten asetetun toimikunnan mietintö.

Pöytäkirja 14.1.1973, 32§ Lahden taidekeskuksen I vaiheen eli taidekoulun jatkosuunnittelua varten asetetun toimikunnan mietintö.

Kulttuurikeskushanke

Pöytäkirja, 20.3.1974, Lausunto nk. näyttelytilatoimikunnan mietinnöstä.

Pöytäkirja 25.3.1974, 107§ Lausunto nk. näyttelytilatoimikunnan mietinnöstä.

Pöytäkirja 27.11.1974, esityslista kohta 6. Suunnittelumäärärahan varaaminen v. 1975 talousarvioon taidemuseota varten.

Pöytäkirja 9.9.1975, 225 § Lausunto Lahden taiteilijaseuran kirjeestä kaupunginjohtajalle

Pöytäkirja 9.10.1975, esityslista B I kohta 7. Esityksen tekeminen taidemuseon tontin varaamisesta ja ns. kunnangalleriatoiminnan käynnistämisestä.

Pöytäkirja 4.2.1976, esityslista B I kohta 3. Taidemuseon tontin luovuttaminen hotelli- ja ravintolakoululle.

LIITE 3

Museo- ja taidelautakunnan 13.1.1960 esittämä tilaohjelma museokokonaisuussuunnitelmatyön perustaksi

Taidemuseon kohdalla esitetään: kattovalaistuja kokoelmasaleja noin 500m², sivuvalaistuja kokoelmasaleja noin 200m², kattovalaistusta tilapäisnäyttelysali noin 150m², keinovalaistusta grafiikkahuone noin 50m², keinovalaistusta luentosali noin viidellekymmenelle ihmiselle (tilan käyttötarkoitukseksi esitetty myös piirustuskokoelmien esittely tai muu näyttelykäyttö) noin 75m², keinovalaistusta tauluvarasto noin 30 m², päivänvalolähteellä ja vesijohtoyhteydellä varustettu konservointihuone noin 30m², keinovalolla ja ulko-ovella varustettu pakkaus- ja kalustuhuone noin 45 m². Museoiden yhteisinä tiloina esitetään muun muassa lautakunnan kokoushuone, intendentin huone, tarvittavat eteistilat, wc-tilat, vahtimestarin asunto ja kirjaston, arkiston ja kortiston yhteinen huone. Lisäksi esitettiin ravintolahuoneisto, johon pääsy sekä museotilasta että suoraan ulkoa noin 125–250 m².